

Päivi Honkatukia
Jenni Kallio
Miia Lähde
Jenni Mölkänen

yhteiskuntaa

- Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina

Päivi Honkatukia
Jenni Kallio
Miia Lähde
Jenni Molkänen
2020

Omana itsenä osa yhteiskuntaa

– Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina

Päivi Honkatukia, Jenni Kallio, Miia Lähde & Jenni Mölkänen
Omana itsenä osa yhteiskuntaa - Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina

ALL-YOUTH-tutkimushanke
Punaisen Ristin Nuorten turvatalo

ALL-YOUTH-tutkimushanketta rahoittaa Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN; päätösnumero 312689, osatutkimuksen numero 326602).

Muut tekijät: Annika Valtonen

Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen pamflettityöryhmä:

Anni Heinonen, Miina Pakarinen, Satu Rantakärkkä, Johanna Riiheläinen ja Leena Suurpää

Ulkoasun suunnittelu ja taitto: Anni Mikola, Noon Kollektiivi

Kuvat: Riku Ounaslehto

Kustannustoimitus: Hermannin Yli-Tepsa

Tiivistelmän käännökset englanniksi ja ruotsiksi: Päivi Honkatukia ja Riitta Dahlback

© ALL-YOUTH-tutkimushanke, Punaisen Ristin Nuorten turvatalo ja tekijät

ISBN 978-952-03-1731-7 (pdf)

Julkaisuvuosi 2020

Sisällysluettelo

Esipuhe 6

Johdattelua 7

1 Yhteiskunnallisen toimijuuden ymmärtämisen askelmerkit 13

- 1.1 Itsenäistymisen yhteiskunnassa 13
- 1.2 Yhteiskunnallinen toimijuus hyvinvointina 15
- 1.3 Yhteiskunnallinen toimijuus kansalaisuutena 17
- 1.4 Eletty kansalaisuus 19
- 1.5 Elämänkulku ja kriittiset hetket 20
- 1.6 Elämänkulkuhaastattelut nuorten aikuisten yhteiskunnallisen toimijuuden dokumentoinnin välineenä 22

2 Poliitiikan ja arkipolitiikan areenoilla 25

- 2.1 Aktiiviset kansalaiset ja aktivistit 25
- 2.2 Henkilökohtaisesti tärkeät vaikuttamisen teemat 27
- 2.3 Vastavuoroisuuden eetos 30
- 2.4 Yhteiskuntaan pettyminen 31
- 2.5 Kansalaispätevyys ja vastuullisuuden vaatimus 32
- 2.6 Kuulumisen politiikat 36

3 Instituutiot elämäkulussa 39

- 3.1 Kokemuksia peruskoulusta:
syrjäytymiskeskustelusta holistisempaan ymmärrykseen 39
- 3.2 Toisella asteella: arjenhallinnan opettelu 42
- 3.3 Työ: epävarmuuksia, kokeiluja, haaveita ja normatiivisuuksia 45
- 3.4 Siiloutuneet ja projektiluontoiset palvelut 48
- 3.5 Turvatalo: kokonaisvaltainen ja käytännön tuki 51
- 3.6 Toimijuuden institutionaaliset ehdot 54

4 Sosiaaliset suhteet eletyn kansalaisuuden kenttänä 59

- 4.1 Emotionaalinen yhteenliittyminen ja ihmissuhteet kasvun tukena 60
- 4.2 Perhesuhteiden hauraus ja vanhemmuuden puute 62
- 4.3 Hyvät, pahat ja korvaamattomat vertaissuhteet 66
- 4.4 Sosiaalisissa suhteissa vahvistuva toimijuus 70
- 4.5 Vapaa-ajan ulottuvuuksia 73

5 Omaan kotiin 77

- 5.1 Monenlaiset polut 78
- 5.2 Asunnon hankkiminen: vaikeuksia ja syrjintää 80
- 5.3 Toimeentulo huolestuttaa 82
- 5.4 Palvelut asuinpaikkakunnan vaihtuessa 85
- 5.5 Lapsuuden hauraat perheolot itsenäistymistä hankaloittamassa 85
- 5.6 Henkisen tuen merkitys siirtymävaiheessa 86
- 5.7 Asunnosta kodiksi 88
- 5.8 Tasapainoilua vastuun ja tarvitsevuuden välillä 89

Lopuksi 92

- Yksilöllisistä kertomuksista sukupolvikokemuksiin 92
- Eletty kansalaisuus kohtaamisina yhteiskunnan instituutioiden kanssa 95
- Sosiaalisten suhteiden merkitys 97
- Nuoret aikuiset kansalaisina 98

Lähteet 104

Tiivistelmä 108

Abstract 109

Sammanfattning 110

Esipuhe

Itsenäistyvien nuorten elämänpolut ja -kokemukset ovat ehtymättömän monipuoliset. Samaan aikaan itsenäistymisvaiheessa elävät nuoret jäävät julkisessa keskustelussa ja palveluissa turhan usein piiloon ja heidän elämänvaiheensa erityisyys jää tunnistamatta. Näin on, katsotaanpa vastikään täysi-ikäistyneitä tai 30 vuotta lähestyviä nuoria aikuisia. Heidän moniulotteiset kokemuksensa typistyvät helposti sankaritarinoiksi tai uhrikertomuksiksi. Miten voisimme kuulla itsenäistyvien nuorten elämäkokemuksia monipuolisemmin, tunnistaen niiden erilaiset ja ristiriitaisetkin piirteet, eletyn elämän koko kirjon?

Tämä inhimillisen kuuntelemisen tavoite oli mielessämme, kun aloitimme ALL-YOUTH -tutkimushankkeen ja Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen yhteistyön vuonna 2018. Lähdimme pohtimaan, millaista tietoa nuorten itsenäistymisestä on olemassa, mitä kuullaan ja keiden äänillä itsenäistymisestä oikein puhutaan. Tarkensimme yhteisiä tiedonintressejämme ja lähdimme suunnittelemaan tutkimushanketta, joka toteutettaisiin Nuorten turvatalojen toimintaympäristöissä. Olemme viimeisen parin vuoden aikana kokoontuneet usein keskustelemaan tutkimusaiheen äärelle. Keskustelut ovat liikkuneet käsitteistä tutkijoiden ja turvatalojen työntekijöiden havaintoihin nuorten elämänpoluista ja itsenäistymisestä. Yhteistyötämme on leimannut halu ymmärtää itsenäistymistä inhimillisenä kokemuksena ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Tällainen dialoginen tiedontuotanto vaatii aikaa, kuuntelemisen tahtoa ja taitoa sekä halua katsoa asioita myös toisin, omia ajatusmaailmoja koetellen. Yhteistyömme on auttanut meitä ymmärtämään itsenäistymistä syvällisemmin kuin pelkästään omien sektoriemme näkökulmista olisimme koskaan kyenneet. Sen yksi tuotos on tämä kirja, jossa äänessä ovat nuoret, tutkijat ja turvatalojen työntekijät.

Vuoropuhelumme on tuonut yhteen monia hienoja ihmisiä. Kiitos tutkijakollegat Jenni Kallio, Miia Lähde ja Jenni Mölkänen sitoutuneesta työstänne nuorten ja heidän elämäntarinoidensa parissa. Kiitos Anni Heino, Miki Mielonen, Miina Pakarinen, Satu Rantakärkkä, Johanna Riiheläinen, Mari Uusi-Niemi ja Silja Uusikangas arvokkaista ajatuksistanne yhteisen tutkimusmatkan varrella sekä oivaltavista pamflettiteksteistä, jotka löytyvät myös tästä julkaisusta. Tutkijatiimi teki ja analysoi haastattelut, mutta niitä ei olisi ilman turvatalojen henkilökunnan apua. Iso kiitos Nuorten turvatalojen koko väelle! Annika Valtonen liittyi graduntekijänä tutkijatiimiin ja teki taidokkaasti haastatteluja. Kiitos Riku Ounaslehdolle kuvista, jotka värittävät hienosti nuorten itsenäistymisen polkuja. Hermannin Yli-Tepsaa kiitämme julkaisun kustannustoimituksesta ja Anni Mikolaa graafisesta suunnittelusta ja taitosta.

Suurin kiitos kuuluu nuorille, jotka ovat halunneet jakaa kanssamme palan elämästään. Olemme kuunnelleet heitä arvostettuina kansalaistoimijoina, nuoren aikuisuuden asiantuntijoina ja yhteiskunnan jäseninä. Toivon mukaan tämä kirja avaa itsenäistymisen rikkautta, moninaisuutta ja rosoisuutta. Meille kerrottuihin haaveisiin oli usein helppo samastua. Nuorten kanssa käymämme syvälliset keskustelut ovat lisänneet ymmärrystämme myös siitä, miksi haaveiden tavoittelu voi joskus tuntua olevan pitkän matkan päässä.

” Periaattees ainut haave on vaan olla osa yhteiskuntaa. Mä voinkin tehdä työtä ja mennä kotiin hyvällä mielellä päivän päätteeks et 'hei mä oon tehny oman osani'. Vähän siistiä. Pääsen maksaan laskuja ite. [...] Sellanen oma panos yhteiskunnassa on jostain syystä mulle semmonen varmaan isoin haave.”

Nikki 19

Helsingissä ja Tampereella 29.10.2020

Päivi Honkatukia   Leena Suurpää

Johdattelua

Kestävällä hyvinvoinnilla tarkoitetaan terveyden, kohtuullisen elintason, toimivien ihmissuhteiden, itsensä toteuttamisen ja mielekkään toiminnan taustaista jakautumista ihmisten kesken tällä hetkellä ja tulevaisuudessa (SYKE 2020). Se edellyttää kaikkien yhteiskunnan jäsenten tunnustamista sen arvokkaiksi jäseniksi sekä sitä, että kaikilla on mahdollisuus toteuttaa itseään ja vaikuttaa yhteisiin asioihin niin halutessaan. Nuorilla ja nuorilla aikuisilla on tästä vaihtelevia kokemuksia. He ovat taustoiltaan ja elämäntilanteiltaan moninainen ryhmä, ja osa heistä kiinnittyy yhteiskuntaan vahvemmin kuin toiset. Erityisesti heikoimmissa yhteiskunnallisissa asemassa elävien nuorten luottamus vaikutusmahdollisuuksiinsa on usein heikko (Blackman & Rodgers 2017). Lisäksi iältään nuorten ihmisten ajatellaan monesti olevan vasta tulevaisuuden toimijoita. Kaikki nuoret eivät itsekään usko, että heidän mielipiteillään olisi laajempaa merkitystä.

Tässä julkaisussa äänen saavat hiljattain täysi-ikäistyneet nuoret aikuiset, joiden näkemykset kuuluvat ajoittain heikosti tutkimus- ja yhteiskunnallisessa keskustelussa ja joiden huolet kantautuvat huonosti päätöksentekijöiden korviin. Lasten oikeuksista ja tarpeista on puhuttu viime vuosina, kun taas 18 vuotta täyttäneet saatetaan rinnastaa muodollisesti täysivaltaisina aikuisiin. Aikuistuminen ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan se voi olla vuosia kestävä prosessi. Tänä päivänä nuo-

ruuden ja aikuisuuden välinen siirtymä on vaativa elämänvaihe. Nuoruus on etsiskelyn ja identiteetin rakentamisen aikaa, johon liittyy epävarmuutta, kokeiluja, pohdintaa ja oman paikan haeskelua. Samaan aikaan aikuistuvien nuorten odotetaan tekevän merkittäviä tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja itsenäisesti, joskus jopa yksin.

Tällä on vaikutuksia koettuun hyvinvointiin. Nuorten aikuisten mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet viime vuosina, ja ne johtavat aikaisempaa useammin uupumukseen ja työkyvyttömyyteen (Rikala 2018; Sorjanen & Vainio 2020, 47–48). Tutkimuksissa on havaittu nuorten miesten tyytyväisyyden elämään heikkenevän jyrkästi täysi-ikäistymisen jälkeen, ja myös tyttöjen ja nuorten naisten tyytyväisyys on laskenut 2000-luvun alkuun verrattuna. Tyytyväisyyttä heikentäviä tekijöitä ovat muun muassa huoli taloudellisesta selviytymisestä, työttömyys, kokemukset elämänhallinnan puutteista sekä yksinäisyys. (Myllyniemi 2016, 91–94.) Nuoret naiset ovat nuoria miehiä enemmän huolissaan työn saamisesta ja jaksamisestaan työelämässä (Haikkola & Myllyniemi 2020, 62; 65–66).

Aikuistuminen on vaativa elämänvaihe suomalaisessa yhteiskunnassa myös sen vuoksi, että meillä vallitsee vahva varhaisen itsenäistymisen ja omillaan pärjäämisen malli (Custódio 2020). Suomessa muutetaan lapsuuden perheestä keskimäärin

22-vuotiaana, kun esimerkiksi Etelä-Euroopassa vasta lähempänä 30 ikävuotta (Eurostat 2020). Varhaisen itsenäistymisen arvostamiseen liittyy paradokseja. Pohjoismaisena hyvinvointivaltiona Suomi korostaa kaikkien mukana pitämistä ja palvelujärjestelmän universaalia luonnetta, mutta julkisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa on alettu painottaa myös jokaisen ihmisen omaa vastuuta hyvän elämän edellytysten luomisessa. Usein ajatellaan, että nykypäivän nuoret aikuiset voivat toteuttaa unelmiaan ilman perinteiden painolastia ja että kaikilla nuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet omaa elämäänsä koskevien valintojen tekemiseen. Samaan aikaan heille säilytetään iso vastuu siirtymien sujumisesta. Epävarmuus ja epäonnistumiset ovat jo sinällään raskaita kokemuksia, mutta samalla ne saattavat heikentää nuorten yhteiskunnallista kuulumista ja luottamusta. Analysoimalla tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten kertomuksia omasta elämästään haluamme lisätä ymmärrystä aikuis-tumiseen liittyvistä kokemuksista – niin kitkako-hdista, epäonnistumisista, ilon hetkistä kuin selvi-tymisestä. Olemme kiinnostuneita siitä, millaista tukea aikuistuvat nuoret tarvitsevat ja miten tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata.

Julkaisu perustuu ALL-YOUTH-tutkimushankkeen (www.allyouthstn.fi) ja Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen (<https://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/nuorten-turvatalosta>) yhteiseen tutkimukseen, jossa tarkastellaan 18 vuotta täyttäneiden kokemuksia itsenäistymisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa haastateltuja 18–24-vuotiaita nuoria aikuisia yhdistää se, että he ovat kohdanneet itsenäistymisessään hankaluuksia ja hakeneet apua Nuorten turvataloilta. Tutkimus tuo esiin itsenäistymisen haasteet moniulotteisempana ilmiönä kuin työelämäpolulta syrjään jäämisen kysymyksinä. Näitä muita

tuen tarpeita tunnistetaan tällä hetkellä heikosti. Työelämäkysymysten rinnalla nuorten aikuisten huolet liittyvät tutkimuksemme mukaan oman elämän suunnan löytämiseen, asunnon hankkimiseen, itsenäiseen asumiseen, haasteellisiin perhe- ja muihin suhteisiin tai niiden puuttumiseen. Myös mielenterveyden kysymykset nousivat esiin tekemissämme nuorten aikuisten haastatteluissa, ja ne olivat läsnä eri elämänalueilla ja sosiaalisissa suhteissa. Osalle tutkimukseen osallistuneista Nuorten turvatalolle pääseminen on merkinnyt turvaa ja huolenpitoa, jota heillä ei ole ollut elämässään. Tutkimusta motivoi havainto, että tällaisiin nuorten aikuisten tulevaisuuden näkymiä ja yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä muovaaviin kysymyksiin ei ole tähän mennessä paneuduttu kattavasti. Tutkimuksessa selvitetään, millaisena nuorten aikuisten elämäntilanne ja siihen liittyvät haasteet näyttäytyvät, kun niitä tarkastellaan elämänkulun näkökulmasta ja nuorten omien kertomusten kautta.

Näemme tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset toimijoina yhteiskunnassa, jolloin tarkastelemme heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa omassa elämässään, yhteisöissään ja yhteiskunnassa. Lähestymme tätä kysymystä yhteiskunnallisen toimijuuden ja eletyn kansalaisuuden käsitteiden kautta, jotka avaamme tarkemmin luvussa 1. Analysoimme näiden käsitteiden avulla nuorten arkielämässä, sen instituutioissa ja sosiaalisissa suhteissa rakentuvaa käsitystä omista kyvyistä, mahdollisuuksista ja halusta vaikuttaa ja toimia yhteiskunnassa sekä heidän kokemuksiaan yhteiskuntaan kuulumisesta. Eletty kansalaisuus tekee näkyväksi, miten itsenäistymiseen tukea tarvitsevat nuoret aikuiset eivät ole ainoastaan auttamisen ja toimenpiteiden kohteita, vaan myös aktiivisia toimijoita. Heillä on mielipiteitä ja kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin ja vaikuttami-

seen. Tarkastelemme elettyä kansalaisuutta myös itsenäistymiseen liittyvien yhteiskunnallisten odotusten sekä tuen saamisen näkökulmista.

Eletyn kansalaisuuden näkökulman avulla tutkimme nuorten toimeliaisuutta laajemmin kuin pelkästään muodollisten kansalaisoikeuksien takaamana poliittisena osallistumisena. Erittelemme tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten kokemuksia siitä, miten he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin asioihin ja tuomme esiin, millaista laajempaa yhteiskunnallista merkitystä näillä kokemuksilla voi olla. Pidämme tärkeänä eletyn kansalaisuuden sosiaalista ja kuulumiseen liittyvää ulottuvuutta, mikä liittyy käsitteen tiiviisti hyvinvointia koskeviin tutkimuskeskusteluihin (Allardt 1976; Isola ym. 2017; Hirvilampi 2015). Yleinen huoli nuorten ja nuorten aikuisten kiinnittymisestä työelämään jättää varjoonsa sen, millaista elämää nuoret aikuiset pitävät mielekkäänä ja miten he haluavat toimia itselleen merkityksellisissä sosiaalisissa yhteisöissä. Näkökulma problematisoi ajatusta siitä, ettei yhteiskunnallinen toiminta kiinnosta itsenäistymisen kysymykseen tukea hakeneita nuoria aikuisia tai ettei heillä ole valmiuksia siihen. Mielestämme tällainen ajattelu estää näkemästä nuorten aikuisten toimijuutta, ja se voi rajata heidän mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, omaa elämää koskevien valintojen tekemiseen tai esimerkiksi palvelujen kehittämiseen.

Näemme yhteiskunnallisen toimijuuden keskeisenä hyvinvoinnin ulottuvuutena. Lähdemme siitä, että mielipiteiden ilmaiseminen ja asioihin vaikuttaminen ovat voimauttavia kokemuksia, jotka lisäävät yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta (Isola ym. 2017). Ajattelemme, että nuorilla aikuisilla on oikeus kokea itsensä täysivaltaisiksi kansalaisiksi, ja olemme kiinnostuneita siitä, miten tämä oikeus käytännössä toteutuu. Kokemus arvokkuudesta

ja siitä, että omalla olemassaololla on merkitystä, syntyy vähitellen, osana elämäntulkua ja omien henkilökohtaisten kokemusten kautta, ja ne rakentuvat aina suhteessa laajempiin rakenteellisiin olosuhteisiin ja kehityskulkuihin. Merkityksellistä on se, miten on tullut elämänsä eri vaiheissa kohdatuksi, kuulluksi ja ymmärretyksi.

Olemme kutsuneet tutkimukseen mukaan nuoria aikuisia keskustelemaan kanssamme siitä, miten he jäsentävät omaa elämäntulkuaan ja sen merkitystä nykytilanteensa näkökulmasta. Ajattelemme, että haastateltujen henkilökohtaiset kokemukset eivät ole koskaan irrallaan sosiaalisista suhteista, käytännöistä, arvoista tai yhteiskuntapoliittisista päätöksistä, jotka näyttävät viime aikoina lisääneen ihmisten välistä eriarvoisuutta pikemminkin kuin tasoittaneen ihmisten välisiä eroja (Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2018; Fahmy 2017). Olemme kiinnostuneita siitä, miten tutkimuksessa mukana olleet nuoret aikuiset itse jäsentävät toimijuutensa edellytyksiä ja esteitä.

Esitämme keskeiset havainnot tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten haastatteluisissa kertomien elämäntarinoiden kautta. Sen lisäksi, että ne ovat yksilöllisiä ja ainutlaatuisia, ymmärrämme ne valokeilana nuoruutta, aikuistumista ja itsenäistymistä määrittäviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin 2000-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset olivat haastatteluhetkellä 18–24-vuotiaita eli syntyneet vuosien 1996–2000 välisenä aikana. Sukupolviereettisissä jäsenyksissä tämän ikäisiä on nimitetty muun muassa sukupolvi z:ksi (Sorjanen & Vainio 2020, 40; Järvenivu & Syrjänen 2014). He ovat kohdanneet jo lapsuudessaan yhteiskunnallisia murroksia, kuten 1990-luvun laman jälkimainingit ja lapsiperheiden asemaa heikentäneet menoleikkaukset

sekä lamaa seuranneen nousukauden. Globaali finanssikriisi vuosina 2007–2008 ja sitä seurannut taloudellinen taantuma osui heidän nuoruusvuosiinsa (myös Ristikari ym. 2016). Heidän kasvuun aikaiseksi määrittävät laaja-alaiset yhteiskunnalliset muutokset, kuten työelämän teknologisoituminen, informaatioteknologian murros, sosiaalisen median nousu, ilmastonmuutos ja ympäristökysymykset. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten kokemukset näistä yhteiskunnallisista ja suurelta osin globaaleista muutoksista vaihtelevat, samoin kuin heidän ja heidän perheidensä käytössä olleet resurssit toimia murrosten keskellä.

Haastattelemiamme nuoria aikuisia yhdistää myös se, että he ovat kohdanneet omassa elämässään tämän ajan nuoriin kohdistuvan hallinnon kysymyksiä, kuten työmarkkinakan salaisuuden mukaisen hyvän elämän mallin, yksilölliseen työllistyvyyteen ohjaamisen sekä siihen liittyvään normatiiviseen elämäntapaan sosiaalistamisen (esim. Harris & Wyn 2010; Nikunen 2017; Ikonen & Nikunen 2018). Tällä hetkellä nuoria ohjataan löytämään oma paikkansa työelämän lukuisista vaihtoehtoista mahdollisimman varhain ja pyrkimään sitä kohti johdonmukaisesti ja määrätietoisesti. Samaan aikaan kun valintoihin liittyvä epävarmuus työllistymisen takaajana on lisääntynyt (esim. Côté 2014), päättäjät ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset ovat huolissaan polulta poikkeamisista, kuten jatko-opintoihin hakeutumattomuudesta tai koulutuksen keskeyttämisistä. Tällaiset kokemukset aiheuttavat nuorille häpeää ja itsearvostuksen puutetta, mistä haastateltavammekin puhuivat. Nuorten aikuistumista ohjaava normaalin elämäntavan malli perustuu ajatukseen siitä, että he osaavat ratkoa näitä kysymyksiä itsenäisesti tai että he saavat tukea perhe- ja lähisuhteistaan.

Perhesuhteiden ulkopuoliseen tukeen turvautuminen voi merkitä määrittymistä normaaliuden ulkopuolelle, mikä voi joskus nousta avun hakemisen esteeksi.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset ovat hakeneet tukea kolmannelta sektorilta, Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvataloilta tai niiden alla toimivasta Kotipolku-hankkeesta. Nuorten turvatalot ovat matalan kynnyksen tukipaikkoja, joihin voi hakeutua omasta aloitteesta silloin, kun nuori tai joku hänen perheestään tuntee tarvitsevansa ulkopuolista apua. Espoossa, Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Vantaalla sijaitsevat turvatalot tarjoavat nuorille ja heidän perheilleen muun muassa keskusteluapua, itsenäistymisen tukea, läheisneuvonpitoa, ystävä- ja ryhmätoimintaa sekä tarvittaessa väliaikaisen yöpymispaikan. Lisäksi nuoria autetaan ja tuetaan valtakunnallisesti verkossa ([Sekaisin-chat](#)). Palvelut ovat nuorille ja heidän perheilleen maksuttomia. Osana Nuorten turvatalon toimintaa Kotipolku-hanke (<https://www.punainenristi.fi/kotipolku>) tukee pääkaupunkiseudulla 18–24-vuotiaiden nuorten aikuisten itsenäistymistä ja asumista nuoren lähiyhteisön, vapaaehtoisten ja ammattilaisten avulla. Nuorten turvataloissa ja Kotipolku-hankkeessa tukea tarjoavat myös eri-ikäiset vapaaehtoiset henkilöt, joiden toivotaan sitoutuvan tehtävään määräajaksi, yleensä noin vuodeksi, pitkäkestoisemman tuen mahdollistamiseksi. Käytämme tässä julkaisussa näistä palveluista nimitystä Nuorten turvatalot.

Nuorten turvataloilla asioiminen on ainoa asia, jonka tiesimme tutkimukseen osallistuneista nuorista aikuisista ennen haastatteluja, ja he ovat kertoneet meille elämästään tästä lähtökohdasta käsin. Monet ovat kokeneet saaneensa monipuolista ja kokonaisvaltaista apua ja tukea nimenomaan

Nuorten turvatalolta. Tämä havainto johdattaa pohdintaan Nuorten turvatalojen tarjoamia palveluita osana nuorten aikuisten palveluverkosta. Tutkimus tuottaa näkökulmia keskusteluun lastensuojelun jälkihuollosta (STM 2019; Kääriälä & Manninen 2020; Harrikari 2019, 289), mutta samalla se tekee näkyväksi tätä laajemman itsenäistymisen kysymyksiin liittyvien palvelujen, tarpeiden ja elämäntilanteiden kirjjon.

Julkaisun ensimmäisessä luvussa taustoitamme tutkimusta avaten keskeisiä lähtökohtiamme koskien itsenäistymistä, yhteiskunnallista toimijuutta ja eletyn kansalaisuuden kokemuksen kehittymistä osana elämäntilannetta nuoren aikuisuuden elämäntilanteissa. Luvun lopussa kerromme nuorten aikuisten kanssa tekemistämme haastatteluista. Haastattelimme kaikkiaan 17 nuorta aikuista, joista 11 identifioitui naiseksi ja neljä mieheksi, ja kahdella sukupuolen määrittely oli kesken. Kuvaamme luvussa 1 tarkemmin haastattelijoiden moninaisia taustoja.

Tutkimuksellista ajatteluamme, haastatteluaineistoa ja metodologisia ratkaisujamme avaava luku 1 on mahdollista sivuuttaa ja halutessaan lukija voi siirtyä suoraan lukuihin 2–5. Niissä puremme keskeisiä havaintojamme neljän teeman ympärillä: yhteiskunnallinen osallistuminen, suhte yhteiskunnan instituutioihin, sosiaaliset suhteet sekä (oman) kodin merkitys. Nämä teemat ovat muotoutuneet tutkimustamme ohjanneiden, yhteiskunnalliseen toimijuuteen ja elettyyn kansalaisuuteen liittyvien kysymysten pohjalta, mutta samalla ne ovat nousseet vahvasti itse haastatteluista. Valittuja teemoja käsiteltiin kaikissa haastatteluissa, mutta samalla elämäntarinoiden temaattinen ja elämäntilanteiden avainkohtiin keskittyvä analyysimme kiertyy olennaisesti valitsemiemme neljän teeman ympärille.

Tutkimuksen toisessa luvussa tarkastelemme sitä, miten laaja-alaisena ja monisyisenä kysymys itsenäistymiseen tukea hakeneiden nuorten aikuisten yhteiskunnallisesta toimijuudesta hahmottuu haastattelijoiden perusteella. Luku kyseenalaistaa oletuksen tutkimukseen osallistuneista nuorista aikuisista passiivisina tai pelkästään tuen tarpeessa olevina. Luvussa 3 tutkailimme nuorten elettyä kansalaisuutta erilaisten instituutioiden piirissä: millaisia viestejä ympäröivästä yhteiskunnasta he ovat saaneet kouluarjessa, miten heidän opintonsa toisella asteella ovat sujuneet sekä millaisia kokemuksia heillä on yhteiskunnan tarjoamista palveluista. Neljännessä luvussa analysoimme arjessa rakentuvien sosiaalisten suhteiden merkitystä tärkeänä eletyn kansalaisuuden rakentumisen kontekstina. Tarkastelemme perhe- ja vertaissuhteita sekä niiden vaikutuksia eri elämäntilanteilla, samoin vapaa-ajan merkitystä nuoren aikuisuuden elämäntilanteissa. Luvun 5 teemana on itsenäinen asuminen, joka on monelle nuorelle aikuiselle tärkeä avainkohta heidän tiellään kohti itsenäistä elämää ja aikuisuutta. Luku tuo esiin, miten eri tavoin asumiseen liittyvät kysymykset merkityksellistyvät suhteessa sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin ja millaisia eletyn kansalaisuuden oppitunteja nämä ovat olleet tutkimukseen osallistuneille nuorille aikuisille. Tutkimuksen päättää johtopäätösluku, jossa vedämme yhteen keskeisiä havaintojamme ja pohdimme niiden merkitystä niin tutkimukselle kuin laajemmin yhteiskunnassa. Käytännössä eri teemat kietoutuvat yhteen nuorten elämässä ja tarinoissa moninaisin tavoin, ja siksi luvuissa on myös päällekkäisyyttä. Esimerkiksi sosiaaliset suhteet määrittävät koko ihmiselämää eikä niitä voi ”eristää” muista elämän ulottuvuuksista – kuitenkin juuri niiden keskeytyksen vuoksi olemme katsoneet tarpeelliseksi käsitellä niitä omassa luvussaan. Luvut toimivat myös itsenäisinä näkökulmina itsenäistymiseen ja avaavat ilmiötä eri puolilta.

Julkaisussa tutkimushavainnot asettuvat dialogiin Nuorten turvataloilla tapahtuvan arkisen nuorten kohtaamisen kanssa. Julkaisu sisältää lyhyitä kirjoituksia, joissa turvatalojen henkilökunta pohtii oman työnsä ja asiantuntemuksensa näkökulmasta tutkimuksen tuloksia ja mahdollisuuksia tunnistaa, tunnustaa ja tukea nuorten aikuisten yhteiskunnallista toimijuutta. Tekstit on sijoitettu julkaisun teemallisten lukujen (luvut 2–5) yhteyteen.

Kirjoittaessamme tätä julkaisua olemme joutuneet tekemään rajauksia ja pelkistämään havaintojamme tavalla, joka jättää joitakin toisia teemoja,

aineistoon sisältyviä vivahteita sekä mahdollisia näkökulmia tarkastelun ulkopuolelle. Olemme kuitenkin pyrkineet tekemään haastatteluille oikeutta tuomalla esiin niin nuorten tilanteita ja kokemuksia yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä sekä antamalla runsaasti tilaa nuorten aikuisten äänelle aineistositaattien muodossa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset eivät esiinny tässä julkaisussa omilla nimillään, vaan käytämme pseudonyymejä nuorten omien nimien sijaan. Haastatteluaineistosta poimimiemme sitaattien yhteyteen olemme merkinneet pseudonyymien sekä nuoren iän haastatteluhetkellä.

1 Yhteiskunnallisen toimijuuden ymmärtämisen askelmerkit

1.1 Itsenäistymisen yhteiskunnassa

Ihmisen eri elämänvaiheista keskitymme tässä tutkimuksessa nuoreen aikuisuuteen, jota on tutkimuskeskusteluissa kutsuttu muun muassa muotoutuvaksi, kehkeytyväksi tai orastavaksi aikuisuudeksi (Arnett 2000; Juvonen 2013). Viittaamme nuorella aikuisuudella täysi-ikäisyyden ja aikuisuuden väliseen osin epämääräiseen kulttuuriseen kategoriaan mutta samalla omanlaiseensa elämänvaiheeseen (Bucholtz 2002; Arnett 2000), jonka aikana koetut asiat voivat ohjata merkittäväällä tavalla tulevaa elämäntulkua.

Tutkimuskeskusteluissa nuoren aikuisuuden on kuvattu syntyneen (länsimaisten) koulutusjärjestelmien kehittymisen seurauksena, kun nuoret viettävät teini-iän jälkeen pitkiä aikoja opintojen parissa ennen työelämään siirtymistä (Côté 2014). Tätä aikakautta on ajateltu leimaavan paitsi valmistautuminen aikuisuuteen, myös irrallisuus monista aikuisuutta säätelevistä normeista ja velvoitteista, mikä mahdollistaa vapauden ja itsen etsimisen eri elämänalueilla. Joidenkin teorioiden oletuksia tästä elämänvaiheesta eräänlaisena vapauden valtakuntana (mm. Arnett 2000) on kuitenkin kritisoitu. Vapauden kuvausten on arvioitu tavoittavan lähinnä keskiluokkaisten, korkeasti koulutautuvien pitkittyneitä siirtymiä aikuisuuteen. Sen sijaan työväenluokkaisten tai heikommista lähtökohdis-

ta ponnistavien nuorta aikuisuutta voivat leimata vapauden sijaan rajalliset mahdollisuudet ja tarve työllistyä nopeasti. Nuori aikuisuus voi olla osalle paineistettu ja huolten leimaama elämänvaihe, varsinkin jos siirtymät kohti aikuisuutta eivät suju oletetusti (mm. Rikala 2018). Rakenteellisesti heikossa asemassa olevien nuorten aikuisten siirtymissä koulutukseen ja työelämään voi olla samaan aikaan sekä paineita kiinnittyä nopeasti työelämään että vaikeuksia työllistyä (esim. Paananen ym. 2012). Heikkoon asemaan voi sisältyä vähävaraisuutta ja muuta rakenteellista eriarvoisuutta, joka ilmenee erilaisina osattomuuden, köyhyyden ja ulosjäämisen kokemuksina.

Huolimatta nuoruuden yleisestä pitkittymisestä nuoreen aikuisuuteen liitetään ajatus aikuisuuden merkkien saavuttamisesta ja "valmiiksi" tulemisesta niin kansalaisena kuin työmarkkinoiden näkökulmasta. Siinä missä itsenäistymistä tapahtuu läpi nuoruuden, erityisesti nuoriin aikuisiin kohdistuu odotuksia tärkeistä tulevaa elämää luotaavista valinnoista liittyen koulutukseen, paikan vakiinnuttamiseen työelämässä sekä oman kodin ja perheen perustamiseen. Näitä odotuksia tuottavat itsenäistymistä koskevat kulttuuriset käsitykset, institutionaaliset pyrkimykset nopeuttaa opintopolkuja sekä institutionaaliset järjestelyt, kuten opintotukijärjestelmä. Ne tuottavat enemmän tai vähemmän ääneen lausutusti normitetun

polun, jolta poikkeamia pidetään huolestuttavina asioina (Furlong 2013; Aapola-Kari & Ketokivi 2005). Tämän normatiivisen mallin mukaan nuori siirtyy vähittäin vanhempien huolenpidon ja vallan alaisuudesta kohti riippumatonta aikuisuutta. Itsenäistyminen ymmärretään suomalaisessa yhteiskunnassa matkaksi aktiiviseen ”kunnon” kansalaisuuteen. Sen ehkä keskeisin ulottuvuus on saavutettu asema työmarkkinoilla, jota on tutkimuksissa tarkasteltu työmarkkinakansalaisuuden (Suikkanen ym. 2001) ja työelämäkansalaisuuden (Brunila ym. 2013) käsitteiden avulla. Asema työmarkkinoilla määrittää keskeisesti myös nuorten aikuisten mahdollisuuksia saavuttaa muita aikuisuuden merkkejä, kuten itsenäistä asumista, perheen perustamista tai lasten hankkimista.

Aikuisuutta kulttuurisessa ymmärryksessä osoittavien asioiden saavuttaminen, kuten koulun päättäminen, ammattiin valmistuminen, työpaikka, itsenäinen asuminen, parisuhteen muodostaminen tai lasten hankkiminen, on kullakin ihmisellä ainutlaatuinen prosessi, jonka pituus voi vaihdella muutamasta vuodesta vuosikymmeniin (Shanahan 2000). Paitsi niiden järjestys ja ajoittuminen, myös niiden henkilökohtainen merkitys ihmisille vaihtelee. Nykyisessä epävarmuuden ja yhteiskunnallisten murrosten ajassa kaikkien ei ole edes mahdollista saavuttaa jokaista aikuisuuden merkkiä, eikä polku ole lineaarinen, vaan siihen kuuluu palaamisia takaisin ja uusia yrityksiä, joita on nimitetty muun muassa jojo-siirtymiksi (Bernguber 2017, 196–197). Tässä tutkimuksessa tekemämme haastattelujen perusteella osa nuorista aikuisista haluaa myös eri syistä kyseenalaistaa vallitsevia normatiivisia käsityksiä itsenäistymisen luonteesta ja päämääristä ja itsenäistyä omalla tavallaan. Pidämme tärkeänä huomioida elämänvaiheen dynaamisen suhteen sitä elävien ihmisten ympäröivään historialliseen tilanteeseen ja yhteis-

kunnalliseen kontekstiin (Elder 1994, 58). Olemme tarkkaavaisia erityisesti sen suhteen, että aikuisuuteen johtavan normatiivisen polun seuraamista määrittävät yhteiskunnan rakenteelliset hierarkiat ja niiden seurauksena ihmisten elämässä eri tavoin ilmenevä sosiaalinen eriarvoisuus ja erilaiset mahdollisuudet itsenäistyä.

Itsenäistymistä pohdittaessa on tärkeää tarkastella lisäksi ihmissuhteiden merkitystä nuoruusajana osana aikuistumista ja kestäväää hyvinvointia (Davidson & Whittaker 2017, 201–202; Malm 2018). Itsenäistyminen ei merkitse irrottautumista suhteista vaan ihmissuhteiden uudenlaista rakentumista nuoren siirtyessä lapsuuden hoi-vaavista suhteista kohti itse valittuja ystävyys-, toveruus- ja muita suhteita. Perhe on monille nuorille aikuisille tärkeä lähiyhteisö, joka tarjoaa itsenäistymistä tukevia ihmissuhteita sisältävän kasvuympäristön. Lapsuuden ja nuoruuden perhesuhteet ovat keskeisiä huolenpidon, minuuden rakentamisen, lojaalisuuden, reiluuden ja vastuuntunnon kehittymisen sosiaalisia ympäristöjä. Tämä jatkuu myös nuoren aikuisuuden elämänvaiheessa (Törrönen & Munn-Giddings 2018). Itsenäistymistä tukevia, luottamuksellisia ihmissuhteita voi olla myös perhepiiriin ulkopuolella, kuten koulussa, oppilaitoksissa ja harrastusten parissa. Heikoimmassa asemassa ovat lapset ja nuoret, jotka jäävät syystä tai toisesta vaille tällaisia kannattelevia ja luottamuksellisia suhteita sekä niihin liittyvää inhimillistä turvaa (Lahikainen 2000). Yksin pärjäämisen ja itsellisyyden normien vahva painottaminen kulttuurisessa itsenäistymisen ymmärryksessä voi vahvistaa yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevien nuorten taipumusta syyttää itseään epäonnistumisista, joiden syyt ovat kuitenkin heidän omia valintojaan moniulotteisempia (Berlant 2011).

Ajatukset itsenäistymisestä ja itsenäisyydestä liittyvät vahvasti länsimaiseen käsitykseen vapaasta subjektista, joka pystyy käyttämään voimavarojaan eikä "alennu" rakenteisiin ja auktoriteettien näkemyksiin. Ihmisten ajatellaan usein voivan vapautua toisten säännöistä ja käsityksistä (Keane 2007) pelkästään sisäsyntyisen toimijuutensa avulla (Sahlins 2008). Yhteiskuntatieteilijät ovat kuitenkin jo pitkään painottaneet, ettei kukaan elä irrallaan olemassaolevista rakenteista, sosiaalisista suhteista ja historiallisista prosesseista, vaan toimijuus tuotetaan nimenomaan näissä prosesseissa ja dynamiikoissa (Haynes & Hicksell 2018; Taylor 1989). Esimerkiksi käsitys perheestä rakentuu aina tietyssä historiallisessa kontekstissa, johon liittyy aina vallankäyttöä (Foucault 2005), ja myös yhteiskuntaluokka liittyy yhteiskunnallisiin sosioekonomisia eroja mukaileviin tapoihin ja makuihin (Bourdieu 1977). Sosioekonomisten erojen lisäksi kyse on siitä, mitä asioita yhteiskunnassa arvostetaan ja miten yhteiskuntaluokan lisäksi esimerkiksi rotu, etnisyys tai uskonto määrittävät näitä valtahierarkioita (Haynes & Hicksell 2018). Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liitetyt käsitykset ja ihanteet tuotetaan tietyssä yhteiskunnallis-historiallisessa ympäristössä ja tietyssä tilanteessa tulkiten. Yleiset käsitykset eivät kuitenkaan läheskään aina muutu samassa tahdissa ympäröivän yhteiskunnan vaatimusten kanssa, mikä saattaa aiheuttaa nuorille aikuisille vaikeuksia vastata ristiriitaisiin odotuksiin.

1.2 Yhteiskunnallinen toimijuus hyvinvointina

Tässä julkaisussa tulkitsemme yhteiskunnallista toimijuutta nuorten aikuisten kansalaisuuteen kuuluvana oikeutena sekä tärkeänä osana hyvinvointia 2000-luvun Suomessa. Suomalaisen yhteiskun-

nan demokraattinen poliittinen järjestelmä sekä universalismiin perustuva hyvinvointivaltiomalli pyrkivät takaamaan kaikille kansalaisille hyvän elämän edellytykset. Mieli-piteiden ilmaiseminen ja asioihin vaikuttaminen nähdään aktiivisen kansalaisuuden piirteinä, joihin kansalaisia kannustetaan ja tuetaan esimerkiksi kansalaiskasvatuksen keinoin sekä kansalaisyhteiskuntaan osallistumista kannustaen. Yksittäiselle ihmiselle kuulluksi tulemisen kokemukset ja mahdollisuudet vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin ovat hyvinvoinnin keskeisiä ulottuvuuksia, jotka lisäävät tunnetta yhteiskuntaan kuulumisesta (Isola ym. 2017). Yhteiskunnallisen kuulumisen ja toimijuuden kokemukset merkitsevät luottamusta yhteiskuntaan ja sen toimintatapoihin, mutta myös tunnetta oman elämän ja toiminnan merkityksellisyydestä. Tässä julkaisussa tuomme esiin, kuinka nuorten aikuisten yhteiskunnallista toimijuutta ei aina tunnisteta tai se nähdään vääränlaisena, mikä voi heikentää toimijuuden kokemusta ja hyvinvointia.

Yhteiskunnallinen toimijuus rakentuu osana elämäntulkintaa, henkilökohtaisten kokemusten ja niiden tulkintojen kautta, ja se voi toteutua eri tavoin elämäntulkinnan eri vaiheissa. Tutkimuksemme perusteella ihmisen yhteiskunnallinen toimijuus määrittyy kolmen seikan vuorovaikutuksessa: toiminnan mahdollistavat olosuhteet ja resurssit, yksilön kokemus siitä, että hän on kykenevä toteuttamaan itseään ja vaikuttamaan omaan elämäänsä sekä se, miten hän kokee vaikuttamispyrkimyksiinsä suhtauduttavan ympäröivässä yhteiskunnassa (myös Isola ym. 2017). Elämäntulkinnan näkökulman huomioon ottavissa tutkimuksissa (esim. Ristikari ym. 2016) todetaan, että kiinnittyminen yhteiskuntaan alkaa jo varhain. Lapsuuden elinolot ja perheen sosioekonomisen aseman vaikuttavat nuorten nykyiseen sekä myöhempään hyvinvointiin ja terveyteen. Olen-

nainen tekijä hyvinvoinnissa on lasten ja nuorten kasvuyhteisöjen kyky tukea heidän osallisuuttaan ja toiminnan mahdollisuuksiaan osana yhteisöä. (Mt., 4.) Haastattelemiemme nuorten aikuisten kokemukset omista vaikutusmahdollisuuksistaan elämäänsä ja yhteiskuntaan vaihtelevat. Merkityksellistä yhteiskunnallisen toimijuuden kokemusten rakentumisessa on se, miten nuori aikuinen on kokenut tulleeensa kohdelluksi eri elämänvaiheissa.

Merkitykselliseksi koettu osallistuminen yhteiskunnan toimintaan synnyttää hyvinvointia, mutta riittävän hyvinvoinnin voidaan nähdä olevan myös yhteiskunnallisen toimijuuden ehto ja edellytys. Hyödynnämme yhteiskunnalliseen toimijuuteen ja hyvinvointiin liittyvässä tarkastelussa Erik Allardtin (1976; 1989; 1993) klassisen hyvinvointiteorian ajatuksia.¹ Siinä hyvinvoinnin aste määräytyy sen mukaan, kuinka hyvin ihmisen keskeiset perustarpeet toteutuvat. Hyvinvoinnin edellytykset liittyvät sekä elämän aineellisiin olosuhteisiin että ihmisen kykyihin ja mahdollisuuksiin toteuttaa itseään sekä liittyä muihin ihmisiin. Näitä hyvinvoinnin periaatteita on mahdollista soveltaa myös yhteiskunnallisen toimijuuden tarkastelemiseen. Tällöin elintaso (having) viittaa resursseihin kuten voimavaroihin, tietoihin, taitoihin ja kykyihin toimia erilaisilla vaikuttamisen areenoilla. Yhteisyysuhteet (loving) liittyvät kansalaisuuteen yhteiskunnan ja yhteisöjen sosiaalisena jäsenyytenä, emotionaalisina kytkösinä ja kuulumisen tunteina sekä kiinnittymisenä paikkaan. Itsensä toteuttaminen (being) tarkoittaa yksilön käsitystä omista vaikuttamisen mahdollisuuksistaan eli koettua kansalaisuusidentiteettiä. Yhteiskunnallinen toimijuus voi toteutua

¹ Allardt (1976; 1989; 1993). Allardt erottelee seuraavat yleiset hyvinvoinnin ulottuvuudet: having, loving, ja being (1989 myös doing).

hyvinvoinnin doing-ulottuvuuden näkökulmasta aktiviteetteina, jotka ovat yksilölle merkityksellisiä ja tuovat sisältöä tämän elämään.

Hyvinvoinnin edellytysten epätasaisen jakautumisen tavoin myös kokemukset omasta suhteesta yhteiskuntaan eriytyvät. Erityisesti yhteiskunnallisissa marginaaleissa olevien luottamus kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa on usein heikko ja kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta voi olla ohut (Isola ym. 2017; Blackman & Rodgers 2017). Osattomuuden tunne kumpuaa elämän aikana karttuneista kokemuksista, jotka viestittävät kokijalleen, ettei häntä arvosteta tai haluta mukaan yhteiseen tekemiseen eikä häntä pidetä arvokkaana inhimillisenä olentona.

Sekä nuorten hyvinvointi että yhteiskunnan kestävä kehitys edellyttävät nuorten yhteiskunnallisen luottamuksen ja toimijuuden vahvistamista. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoria kuunnellaan, heidän mielipiteensä otetaan vakavasti ja taataan, että heillä on riittävät toimintaedellytykset ja -resurssit toimia yhteiskunnassa. Esimerkiksi yhteiskunnallisilla toimenpiteillä, kuten nuorisotakuulla, erilaisilla aktiivointitoimenpiteillä ja nuorten palveluilla on merkitystä hyvinvoinnin, elämänlaadun ja yhteiskuntaan kuulumisen kokemusten rakentumisessa (Aaltonen ym. 2015; Aaltonen ym. 2019). Tunne yhteiskuntaan kuulumisesta tai sen ulkopuolelle jäämisestä määrittää sekä nuorten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa että heidän suhtautumistaan tulevaisuuteen. Haastavista elämäntilanteista huolimatta nuoret, jotka uskovat voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, ovat luottavaisempia myös toisia ihmisiä ja omaa tulevaisuuttaan kohtaan (Gretschel & Myllyniemi 2017; Myllyniemi 2016).

1.3 Yhteiskunnallinen toimijuus kansalaisuutena

Kansalaisuus on keskeinen yhteiskuntaan kuulumista ja siinä toimimista jäsentävä käsite. Kansalaisuudella tarkoitetaan perinteisesti yksittäisen ihmisen suhdetta valtioon, eli kansalaisuuteen liittyviä asemia ja käytäntöjä, joiden avulla valtion kansalaiset nauttivat erilaisista kansalaisoikeuksista ja toisaalta täyttävät kansalaisuuteen liittyviä velvollisuuksiaan, kuten noudattavat lakeja tai maksavat veroja (Isin 2009; Turner 1997). Kansalaisuuden asemat perustuvat erilaisten kansalaisuutta koskevien virallisten ehtojen täyttämiseen

(Kansalaisuuslaki 2003/359), mutta asemia tuotetaan myös sosiaalisesti erilaisten epävirallisten ja lausumattomien määrittelyjen ja ryhmittelyjen kautta, esimerkiksi iän, sukupuolen tai etnisyyden mukaan.

Kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet koskettavat erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa olevia kansalaisia eri tavoin, millä on vaikutusta myös kansalaisuuden kokemiseen. Kansalaisuutta hakevia henkilöitä koskevat ehdot poikkeavat kansalaisuuden syntymässään saaneiden asemasta, kun he joutuvat esimerkiksi avaamaan omaa henkilökohtaista elämäänsä vi-

ranomaisille ja perustelemaan taloudellista toimeentuloaan. Aineistomme osoittaa syrjinnän ja arkipäivän rasmin vaikuttavan niiden kohteeksi joutuneiden arjen kansalaisuuteen, eli kokemuksiin kyvyistä ja mahdollisuuksista osallistua yhteiskuntaan. Koulutukseen, opiskeluun ja sosiaalietuuksiin liittyvät säädökset vaikuttavat erityisillä tavoilla nuorten aikuisten kansalaisasemaan, sillä ne perustuvat heidän ikäänsä liittyviin ehtoihin ja velvollisuuksiin esimerkiksi hakea koulutukseen. Samalla ne tuovat nuorten aikuisten arjessa konkreettisella tavalla esille kansalaisuutta vahvasti määrittävän työmarkkinakansalaisuuden merkityksen.

Kansalaisuus ymmärretään usein kapeasti muodollisina kansalaisuus oikeuksina ja -velvollisuuksina. Suomessa alle 18-vuotiaat ovat holhouksen alaisia ja viralliseen kansalaisuuteen liittyvältä asemaltaan vajaavaltaisia. He eivät voi esimerkiksi äänestää vaaleissa eivätkä asettua ehdokkaaksi. Myös yleisissä mielikuvissa nuoret nähdään usein vain tulevina kansalaisina, joiden kansalaisoikeudet toteutuvat vasta tulevaisuudessa ja jotka eivät näin ollen voi vielä vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Kyseenalaistamme tämän ajatuksen ja pidämme tärkeänä sitä, että myös arkinen elämä tässä ja nyt on kansalaisena toimimista, eli niin kutsuttua elettyä kansalaisuutta (ks. luku 1.4). Siksi kaikki nuoret ovat kansalaisia, kun he osallistuvat yhteiskunnan toimintaan esimerkiksi tuomalla mielipiteitään esille tai toimiessaan sosiaalisissa yhteisöissä ja instituutioissa, kuten koulussa tai viranomaispalveluissa. Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat täysi-ikäistymisen myötä saavuttaneet virallisen kansalaisaseman, mutta siitä huolimatta he kertovat kokevansa nuoren ikänsä vuoksi erilaisia esteitä ja syrjintää toimiessaan ja pyrkiesään vaikuttamaan yhteiskunnassa.

Poliittisen järjestelmän kautta osallistumista pidetään kansalaisuuteen kuuluvana oikeutena. Samalla esimerkiksi äänestäminen määritellään myös jokaista koskevaksi kansalaisvelvollisuudeksi, jonka noudattamatta jättämiseen liittyvästä kulttuurisesta paheksunnasta kertovat esimerkiksi ”nukkuvien puolueen” kaltaiset kielikuvat. Kännettaessa huolta nuorten aikuisten yhteiskunnallisen osallistumisen vähäisyydestä tarkoitetaan tavallisesti juuri poliittisen kiinnostuksen puuttumista, ennen kaikkea heidän muita vähäisempää äänestysintoaan. Todellisuudessa kuitenkin nuorten äänestysaktiivisuus on vahvasti polarisoitunut sosioekonomisen aseman mukaan: eniten koulutetuista nuorista aikuisista 90 prosenttia äänestää, kun taas vähiten koulutetuista vain 20 prosenttia (Erola ym. 2017).

Nuorten yhteiskunnallinen toimijuus on paradoksaalinen käsitysten, käytäntöjen ja neuvottelujen kenttä. Se tunnustetaan institutionaalisesti erilaisissa sopimuksissa ja säädöksissä², mutta aina näiden dokumenttien ideat eivät toteudu käytännössä. Nuoret ovat yhteiskunnallisen toimijuuden kautta tarkasteltuna monin tavoin sekä kontrollin kohteina että marginaalisia. Rajoituksia luovat esimerkiksi kansalaisasemaa kaventavat ikärajat, kuten alle 18-vuotiaiden vajaavaltaisuus omien asioidensa hoitamisessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Lisäksi nuoria ja jossain määrin myös nuoria aikuisia marginalisoivat sosiaaliset määrittelyt, kuten varsin yleinen käsitys nuorten kykenemättömyydestä tai haluttomuudesta osallistua. Nuorten halu yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen on kuitenkin kasvussa, ja he kokevat voivansa vaikuttaa erityisesti virallisepoliittisen järjestelmän ulkopuolella, esimerkiksi elämäntapa- ja kulutusvalinnoilla sekä mielipidevaikuttamisen keinoin (Pekkarinen & Myllyniemi 2019).

² Esim. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, Kuntalaki, Nuorisolaki.

Julkisessa keskustelussa nuoret luokitellaan usein kahteen joukkoon: menestyjiin ja syrjäytyneisiin (esim. Sorjanen & Vainio 2020, 83–85). Jaottelun rakenteelliset taustat jäävät kuitenkin usein pimentoon, ja menestystä arvioidaan nuorten yksilöllisten ominaisuuksien kautta. Menestyvät nuoret kuvataan omatoimisina, aktiivisina ja osallistuvina yksilöinä, jotka voivat toteuttaa henkilökohtaisia elämänpoliittisia projektejaan (Giddens 1991) yhteiskunnallisilla toiminta-areenoilla. Esimerkiksi luottamustehtävissä aktiivinen nuori voi rakentaa omaa verkostoaan ja ansioluetteloaan, mikä on hyödyllistä tehokkuutta ja yritteliäisyyttä arvostavassa koulutus- ja työelämäkilpailussa. Vastaavasti äänestämättä jättäminen tulkitaan helposti passiivisuudeksi ja välinpitämättömyydeksi, vaikka sen taustalla voi olla hyvin tietoisesti tehtyjä ja omassa kontekstissaan perusteltuja ratkaisuja.

Nuorten yhteiskunnallista osallistumista voi estää myös se, että heille tarjotut viralliset osallistumisen tavat voivat olla heille toimintatavoiltaan ja -ympäristöiltään vieraita. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat usein eräänlaista ”näytteille asettamista” (Yunita ym. 2018), jolloin nuorten osallistumisesta huolehditaan muodollisesti mutta ei välttämättä paneutuneesti pohtien, ketkä nuoret pääsevät ääneen ja keiden näkökulmat jäävät pimentoon tai miten nuorten ilmaisemat mielipiteet otetaan huomioon päätöksenteossa. Nuoret voivat kokea, ettei politiikassa ole mahdollista vaikuttaa heille tärkeisiin kysymyksiin. Harvemmin myöskään kiinnitämme huomiota siihen, millaiset poliittisen osallistumisen muodot olisivat mielekkäitä nuorille itselleen, vaan odotamme heidän sopeutuvan järjestelmän piirteisiin (Kallio 2019).

Nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen tulkinta ja tarkastelu ainoastaan poliittisen järjestelmän kehittämisen valossa jättää näkymättömiksi mo-

net arkipäivän areenat, joissa nuoret toimivat: he tekevät valintoja kuluttajina, toimivat mielipidevaikuttajina sekä monenlaisissa vastavuoroisissa sosiaalisissa suhteissa ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä. Yhteiskunnan viralliseen jäsenyyteen liittyvät asemat ja kansalaisuuden käytännöt (kansalaisuus merkintänä asiakirjoissa, äänestys-oikeus, lasten ja nuorten viralliset kuulemiskäytännöt) eivät tunnista arkisten valintojen ja tekojen laajempia yhteiskunnallisia muutospyrkimyksiä (Isin 2009; Rytioja & Kallio 2018). Siksi nuorten omaehtoisen osallistumisen ja vaikuttamisen tavat, kuten vaikkapa tubettaminen, taiteelliset performanssit, boikotit ja lakot tai vapaaehtoinen toiminta omissa lähiyhteisöissä, voidaan tulkita vääränlaiseksi aktiivisuudeksi, niitä voidaan mitätöidä tai vähätellä tai ne voivat jäädä kokonaan tunnistamatta yhteiskunnallisena osallistumisena. Näkymättömäksi jäävät nuoret voidaan määritellä passiivisiksi ja aloitekyvyttömiksi. Tämänkaltainen yksiulotteinen ja kapea jaottelu sysää esimerkiksi palveluista tukea hakevat nuoret osallistumisen marginaaliin ja avun tai toimenpiteiden kohteiksi sen sijaan, että heidät nähtäisiin aktiivisiksi omaa elämäänsä rakentaviksi toimijoiksi, joilla voisi olla yhteiskunnallisia mielipiteitä tai tavoitteita.

1.4 Eletty kansalaisuus

Käytämme tässä julkaisussa eletyn kansalaisuuden käsitettä, jonka avulla on tarkasteltu yhteiskunnallisen osallistumisen ja yhteiskuntaan kuulumisen subjektiivista ja sosiaalista ulottuvuutta. Engin F. Isinin (2009; 2012) mukaan kansalaisuus on sekä yhteiskunnan virallista jäsenyyttä (asema/status), osallistumista yhteiskuntaan olemassa olevien rakenteiden, kuten poliittisen järjestelmän kautta (käytännöt/practises), mutta myös arkista elämää demokraattisessa yhteiskunnassa (teot/

acts). Eletyn kansalaisuuden ajatus mahdollistaa nuorten aikuisten yhteiskunnallisen toimijuuden näkemisen muodollista valtion jäsenyyttä laajemmin: koettuna ja toteutettuna toimijuutena, joka ilmenee paitsi toimeliaisuutena poliittisen järjestelmän piirissä, myös nuorten arkielämän käytännöissä ja sosiaalisissa suhteissa (esim. Lister 2007; Kallio 2019; Kallio, Wood & Häkli 2020). Arkipäivän vaikuttamiseen liittyviä kansalaisuuden tekoja ohjaavat etenkin henkilökohtaiset motiivit ja asiat, joiden suhteen ihmiset haluavat ilmaista itseään ja toimia erityisillä tavoilla (Kallio 2019, 168).

Eletty kansalaisuus on myös kuulumisen tunnetta, mikä on Allardtin (1976) hyvinvointiteorian ja sen jatkokehittelyjen olennainen ulottuvuus. Käsitys itsestä yhteiskunnallisena toimijana rakentuu emotionaalisuuteen ja vastavuoroisuuteen perustuvissa ihmissuhteissa, erilaisten verkostojen ja ryhmien jäsenenä sekä tietystä paikasta (Wood 2013, 51; Yuval-Davis 2006, 199). Tutkimuksissa on tuotu esiin, ettei henkilökohtaiseksi koettua ja tunnepohjaista sitoutumista voi helposti erottaa virallisista tavoista osallistua kansalaisena, kuten äänestämisestä, poliittisissa puolueissa toimimisesta tai vaaleissa ehdolle asettumisesta (esim. Wood 2013). Päinvastoin, monenlaiset kiinnittymiset ja kytkökset sosiaalisiin yhteisöihin toimivat kokonaisuutena nuorten aikuisten kansalaisuusidentiteetin rakentamisen välineinä ja vaikuttavat heidän toimintaansa monilla eri kansalaisuuden areenoilla.

Henkilökohtaiset kokemukset eivät ole irrallaan sukupuolen, etnisyyden, taloudellisen toimeentulon tai sairauden ja terveyden kaltaisista yhteiskunnallisia jakoja aiheuttavista tekijöistä, jotka määrittävät nuoren aikuisen asemaa ja toiminnan resursseja. Ne liittyvät myös kiinteästi yhteiskunnan institutionaalisiin käytäntöihin ja yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin. (Yuval-Davis 2006 & 2011;

Wood 2013.) Tutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi äänestysaktiivisuus ilmentää monenlaisia taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta. Mitä hyväosaisemmasta ja sosiaalisesti verkostoituneemmasta kansalaisesta on kyse, sitä todennäköisemmin hän äänestää. Äänestäminen myös periytyy lähes yhtä voimakkaasti kuin koulutus. (Grönlund & Wass 2016.) Erilaisten rakenteellisten tekijöiden vuoksi nuoret aikuiset toteuttavat yhteiskunnallista toimijuuttaan erilaisilla areenoilla, erilaisin keinoin, roolein ja resurssein. Osa näistä areenoista tunnistetaan ja tunnustetaan paremmin osaksi poliittista toimijuutta kuin toiset.

Yhteiskunnallinen toimijuus ja arjen kansalaisuus ovat myös kamppailujen ja vallankäytön areenoja. Jakolinjoja rakennetaan esimerkiksi pohjautuen sille, kenelle kansalaisuuden asemien, oikeuksien ja velvollisuuksien katsotaan kuuluvan (Yuval-Davis, 2006) ja millainen kansalaisena toimiminen tulee nähdä, tunnustetuksi ja hyväksytyksi. Nämä seikat ovat olennaisia hyvinvoinnin kannalta. Seuraavaksi esittelemme, miten olemme tarkastelleet yhteiskunnallisen toimijuuden, arjen kansalaisuuden ja hyvinvoinnin rakentumista osana tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten elämäntähtäviä.

1.5 Elämäntähtäviä ja kriittiset hetket

2000-luvun yhteiskunnallista keskustelua ja nuorisopoliittisia toimia Suomessa ja laajemmin Euroopassa on sävyttänyt huoli nuorten syrjäytymisestä työelämästä ja syrjäytymisvaarassa olevista nuorista (Sandberg 2015). Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvistä käytännöistä on tullut yksi keskeinen tapa hallinnoida nuoruutta. Nuorten (institutionaalisiin) siirtymiin liittyviä riskejä korostavan näkökulman rinnalle nuorisotutkijat ovat peräänkuuluttaneet nuorten elämää ja kokemuksia koko-

naisvaltaisemmin huomioivia lähestymistapoja: on nähty, että syrjäytymiseen liittyvien tekijöiden, kuten nuorten aseman ja valintojen ymmärtämiseksi olisi kiinnitettävä huomiota niin yksilöllisiin kuin rakenteellisiin tekijöihin elämänculussa ja tarkasteltava institutionaalisten suhteiden ohella myös elinympäristön ja vapaa-ajan ulottuvuuksia sekä niiden merkitystä nuorille (MacDonald & Shildrick 2007; Thomson 2007; Suurpää 2009).

Elämänculun näkökulma avaa tällaisia kysymyksiä (Franceshelli & Keating 2018, 45). Se auttaa hahmottamaan kokonaisvaltaisesti historiallisen ja henkilökohtaisen ajan kuluminen sekä fyysisen ja sosiaalisen ympäristön merkityksiä ja eri elämäncalueiden välisiä kytköksiä nuoren aikuisen elämässä (Elder 1994). Ihmissuhteet muovautuvat ajan kuluessa, osa voi katketa ja myös uusia ihmissuhteita voi syntyä. Huomion kiinnittäminen elämän ajalliseen ulottuvuuteen auttaa hahmottamaan, miten vanhemmat, sisarukset, sukulaiset, ystävät, ammatilliset toimijat tai vapaaehtoistyöntekijät ovat tukeneet nuoren itsenäistymistä, identiteetin kehittymistä ja haaveiden toteuttamista – tai olleet niiden esteenä. Samoien nuorten elämänculun seuraaminen pidemmän aikaa tekee näkyväksi nuorta ympäröivien erilaisten ihmissuhteiden vaikutuksia ja painoarvoa nuoren aikuisen elämänculussa (Davidson & Whittaker 2017, 193). Myös ihmissuhteissa tapahtuneiden muutosten merkitykset tulevat tällaisessa asetelmassa näkyväksi. Esimerkiksi kokemukset ihmissuhteista saadusta emotionaalisesta tuesta voivat vahvistaa kokemusta omista mahdollisuuksista toimia tai vastaavasti sosiaalisten suhteiden puute voi murentaa toimijuutta (mm. Brownlie 2011).

Elämänculun näkökulmaa ovat nuorisotutkimuksessa soveltaneet ja kehittäneet muun muassa Rachel Thomson ja Janet Holland kollegoineen

monivuotisessa *Inventing Adulthoods* -hankkeessa (esim. Thomson ym. 2004; Henderson ym. 2006; Thomson 2007). Hankkeen nimen voi tulkitta viittaavan aikuisuuden “tekemiseen” kahdessa tärkeässä merkityksessä: yhtäältä nuoruuden ja aikuisuuden suhde tuotetaan osaksi elämänculkua yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti, muun muassa ikärajojen ja kehitysvaihemäärittelyjen, institutionaalisten käytäntöjen ja niissä tapahtuvien siirtymien sekä elämän eri osa-alueisiin liitettyjen käsitysten ja normatiivisten odotusten kautta. Yhteiskunnan rakenteet ja diskursiiviset käytännöt tuottavat elämään puitteet, joissa yksilöille tarjoutuu erilaisia asemia ja mahdollisuuksia toimia. Toisaalta nuoruudessa henkilökohtaisen kasvun ja minuuden luomisen aikana on aina kyse myös yksittäisen, kehollisen toimijan kokemuksista, valinnoista, suhteista ja identiteetin rakentamisesta. Aikuisuuden perustaa muovaavat merkittäväällä tavalla lapsuuden ja nuoruuden sosiaalinen, fyysinen ja materiaallinen kasvuympäristö sekä historialliset olosuhteet.

Inventing Adulthoods -hankkeen tutkijat seurasiivat englantilaisten nuorten elämää haastatellen heitä säännöllisesti noin kymmenen vuoden ajan ja identifioiden erilaisia merkittäviä elämäntapahetkiä. Nämä elämäncarinaa jäsentävät “kriittiset hetket” (critical moments) tai “avainkohdat”, kuten niitä tässä tutkimuksessa nimitämme, olivat heidän mukaansa nuorten tai haastattelijan haastattelukertomuksissa esiin tuomia kokemuksia ja tapahtumia, joilla on ollut merkitystä nuoren elämän suunnalle tai identiteetin muodostukselle (Thomson ym. 2002; Thomson & Holland 2015).

Itsenäistymisen, yhteiskunnallisen toimijuuden, eletyn kansalaisuuden ja elämänculun käsitteiden viitoittamalla tavalla tutkimme, millaisia kuuluminen ja yhteiskunnallisen toimijuuden

kokemuksia määrittäviä tapahtumia ja suhteita nuorten aikuisten haastattelut ja heidän elämänkulkunsa seuraaminen tuovat esiin. Mitkä ovat näissä tapahtumissa keskeisiä ihmissuhteita, ja millaisia merkityksiä niille annetaan? Millä tavoin nuorten aikuisten välitön elinympäristö, ihmissuhteet ja niiden katkokset ovat eri elämänvaiheissa muotoilleet heidän hyvinvointiaan sen having, loving, being ja doing -olottuvuuksilla? Miten nuorten aikuisten kokemukset liittyvät laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen? Millaista tukea he ovat saaneet tai tarvinneet elämänsä eri vaiheissa? Millaisen tuen nuoret (aikuiset) kokevat hyödyttävän heitä heidän nykyisessä elämäntilanteessaan? Pohdimme myös sitä, millaista elettyä kansalaisuutta nämä kokemukset kokonaisuutena rakentavat sekä millaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja, kokemuksia ja esteitä tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten elämäntarinat tekevät näkyväksi.

1.6 Elämänkalkuhaastattelut nuorten aikuisten yhteiskunnallisen toimijuuden dokumentoinnin välineenä

Haastattelimme³ tässä tutkimuksessa seitsemäätoista 18–24-vuotiasta nuorta aikuista, jotka olivat saaneet tukea Nuorten turvataloilta. Heidän ”asiakkuutensa” syyt ja kesto vaihtelivat. Osalla suhde Nuorten turvataloon oli edelleen voimassa, eli heillä oli säännöllisiä tai tarvittaessa sovittavia tapaamisia henkilökunnan kanssa. Osalla suhde oli jo päättynyt. Haastatteluja tehtiin kolmella paikkakunnalla, joissa toimii Nuorten turvatalo. Toteutimme haastattelut maaliskuu–kesäkuussa 2019 kunkin haastateltavan toivomassa paikassa,

3 Haastattelijoina toimivat Päivi Honkatukia, Miia Lähde, Jenni Mölkänen ja Annika Valtonen.

useimmiten Nuorten turvatalolla, joka oli rauhallinen, haastateltavalle tuttu ja turvallinen paikka. Tallensimme noin tunnista puoleentoista tuntiin kestäneet haastattelut haastateltavan luvalla.

Nuorten turvatalojen henkilökunta välitti haastattelupyynnön harkintansa mukaan nuorille henkilökohtaisesti sen lisäksi, että olimme valmistelleet haastatteluilmoituksen levitettäväksi turvataloilta sekä Whatsapp-videon muodossa. Pyrimme parhaan kykymme mukaan olemaan vahingoittamatta tutkimukseen osallistuneita, paneutumaan heidän kertomuksiinsa ja arvostamaan heitä ihmisinä sekä heidän tutkimukselle antamaansa aikaa. Osallistujat saivat tietoa tutkimuksesta sekä suullisesti että kirjallisesti. Heille tehtiin selväksi, että heillä on milloin tahansa oikeus kieltäytyä tai vetäytyä tutkimuksesta sekä kertoa itsestään juuritsien ja sen verran kuin heistä tuntuu hyvältä. Kiitokseksi osallistumisesta annoimme kullekin 20 euron lahjakortin haastattelun jälkeen. Tutkimuksella on Tampereen alueen ihmistieteiden eettisen toimikunnan lausunto.

Nuorten turvatalojen asiakaskunnassa sukupuoli-jakauma on tasainen, mutta haastatelluista enemmistö, yksitoista henkilöä, identifioi itsensä sukupuoleltaan naiseksi, neljä mieheksi, ja kahdella sukupuolen määrittely oli kesken. Henkilökunta yritti saada useita nuoria miehiä haastateltavaksemme, mutta syystä tai toisesta monet kieltäytyivät. Tästä huolimatta haastatellut ovat ryhmänä taustoiltaan moninainen. Osan perhetausta vaikutti sosioekonomisesti keskiluokkaiselta, osa kertoi varattomuudesta, useilla oli vaikeita perhesuhteita ja osa puhui omasta ja perheenjäsenten päihteiden käytöstä tai huostaanotoista. Suurin osa haastateltavista oli syntynyt Suomessa, muutama oli muuttanut Suomeen lapsena tai nuorena, ja kahdella oli pakolaistausta.

Hankkeen elämäkerralliset teemahaastattelut suunniteltiin Inventing Adulthood -projektin metodologisia ratkaisuja mukaillen, joskin kertaluontoisena haastatteluna siten, että kannustimme nuoria kertomaan itselleen merkittävistä elämäntapahtumista ja kokemuksista. Väljästi teemoiteltujen haastattelujen vuorovaikutuksessa syntyi rikas elämäntarina-aineisto, kun pyysimme haastateltavia katsomaan aikaa haastatteluhetkestä taakse- ja eteenpäin. Kysyimme nuorilta aikuisilta, mitkä ovat olleet eri elämänaalueilla ja -vaiheissa heidän elämänsä merkittäviä tapahtumia, keitä ihmisiä niissä on ollut osallisena, sekä miten erilaiset ihmissuhteet ja yhteiskunnan tuki ovat kannatelleet heitä tai mahdollistaneet heidän kuulumistaan ympäröiviin sosiaalisiin yhteisöihin. Lisäksi haastatteluissa luotiin katse tulevaisuuteen; mitkä tekijät vaikuttaisivat nuorten omasta mielestä olevan sellaisia, jotka kiinnittävät heidät suomalaiseen yhteiskuntaan nyt ja tulevaisuudessa ja miten haastateltavat arvioivat eletyn elämän vaikuttaneen näihin ajatuksiin. Kysyimme myös, millaisiin asioihin nuoret kokivat tarvitsevansa tukea nykyisissä elämäntilanteissaan. Huolimatta etukäteen väljästi määritellyistä teema-alueista pyrimme pitämään haastattelut vapaamuotoisina sekä etenemään joustavasti haastateltavan kertomuksen ehdoilla, kunnioittaen kunkin haastateltavan itse esiin nostamia teemoja ja painotuksia.

Haastatteluaineiston avulla pyrimme muodostamaan käsityksen nuorten itsenäistymisen polkujen moninaisuudesta sekä toisaalta paikantamaan niitä yhdistäviä tekijöitä. Olemme tarkastelleet aineistoa erityisesti nuorten kansalaisuuden edellytysten ja kansalaisuuskokemusten muotoutumisen näkökulmasta, kiinnittäen huomiota nuorten omalle tilanteelleen ja kokemuksilleen antamiin merkityksiin sekä eri elämänaalueiden välisiin suhteisiin.

Viittaamme avainkohdilla (critical moments) sekä nuorten itsensä määrittelemiin että tutkijan tulkitsemiin elämänkulun merkityksellisiin kohtiin nuorten elämäntarinoissa. On kuitenkin huomattava, että nuoren itsensä määrittelemät avainkohdat voivat erota siitä, mitä tutkija tulkitsee avainkohdiksi aineistoa analysoidessaan (Thomson ym. 2002; Thomson & Holland 2015). Pelkkä avainkohtien tarkastelu ei riitä tuottamaan tavoittelemaamme kokonaisvaltaista ymmärrystä nuorten elämänkulusta, ihmissuhteista ja merkittävistä tapahtumista, jotka ovat rakentaneet heidän osallisuuden kokemuksiinsa ja myös aikuisuutta. Siksi olemmekin analysoineet aineistoa ensisijaisesti teemoitellen ja nuorten puhetapoja tarkkaan kuulostellen. Kiinnitämme huomiota myös "kuiluihin" ja "hiljaisuuksiin" – asioihin, jotka saattaisivat olla tärkeitä, mutta eivät syystä tai toisesta nouse keskusteluun – sekä toisaalta siihen, miten he itse pyrkivät sanallistamaan puhumattomuutta ja hiljaisuutta elämässään (Brownlie 2011, 464).

Elämänkulullisen teemahaastattelun tärkeä metodologinen näkökohta liittyy siihen, mitä ajatellaan "eletyn elämän" (life as lived) ja "kerrotun elämän" (life as told) suhteesta. (Thomson 2007, 77; Thomson & Holland 2015). Kertoessaan elämästään nuoret tulkitsevat menneitä tapahtumia nykyhetkestä käsin, jolloin ne voivat saada elämänkulun kannalta erilaisen merkityksen kuin tapahtumahetkellä. Toisaalta tutkijoina analysoimme ja tulkitsemme haastattelukertomuksen perusteella sitä, miten asiat ovat nuoren elämässä menneet (nuoren kokemana, muistamana ja haastattelukontekstissa tulkitsemana) realistisella lähestymistavalla, olettaen jonkinlaisen vastavuuden kerrotun sekä eletyn elämän välille. Tulkitessamme nuorten aikuisten elämäntarinoita emme voi kuitenkaan olettaa kuvauksen objektiivisuutta tai suoraa yhteyttä siihen, mitä todell-

la tapahtui, vaan huomioimme aikaperspektiiviin liittyvän tulkinnan kerroksellisuuden sekä haastattelun omanlaisenaan vuorovaikutustilanteena, jossa tarinat ovat syntyneet. Olemme kiinnostuneita myös aineistoon sisältyvistä mahdollisista uudelleen tulkinnan paikoista, joissa haastateltava liittyy menneisiin tapahtumiin selvästi aikaisemmista kokemuksistaan poikkeavia merkityksiä. Nämä uudelleentulkinnat voivat olla identiteetin rakentumisen kannalta merkittäviä siinä missä alkuperäinen kokemus. Vaikka elämäntulon näkökulma haastatteluissa mahdollistaa tutkimuk-

seen osallistuneiden nuorten aikuisten kokemusten peilaamisen ajallisesta perspektiivistä (osana elämäntulkua) ja kiinnittymisen tiettyyn historialliseen ja paikalliseen kontekstiin (kerrotut paikan merkitykset), on kertaluontoisella haastattelulla vaikeampi päästä kiinni niihin yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin, joihin nuoren elämäntulkun kokemukset kiinnittyvät (ks. Thomson & Holland 2015). Yhteiskunnassa tapahtuvat ja 2000-luvun nuoruutta ja nuorta aikuisuutta määrittävät tekijät ovat tästä huolimatta yksi tekemiemme tulkintojen tärkeä viitekehys.

2 Politiikan ja arkipolitiikan areenoilla

Tässä luvussa tarkastelemme nuorten aikuisten kuvaamia tapoja ja kanavia vaikuttaa yhteiskuntaan sekä poliittisen järjestelmän kautta että omassa arkielämässä. Tuomme esiin nuorille aikuisille tärkeitä vaikuttamisen teemoja ja tekijöitä, jotka motivoivat heitä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Pohdimme lisäksi, millaisena nuorten aikuisten suhde yhteiskuntaan näyttäytyy. Lopuksi avaamme kansalaispätevyyden käsitteen kautta haastateltavien kokemuksia omista vaikuttamisen taidoistaan sekä vaikuttamiseen liittyviä ehtoja ja esteitä.

Haastatteluhetken yhteiskunnallinen konteksti näkyy haastateltavien kuvauksissa yhteiskunnasta, poliittisesta järjestelmästä ja ilmapiiristä. Haastattelut toteutettiin maaliskesäkuussa 2019, mihin ajankohtaan sijoittuivat myös huhtikuussa pidetyt eduskuntavaalit. Vaalien läheisyys innoitti teeman käsittelyyn myös haastatteluissa ja osa haastateltavista peilasi asemaansa kansalaisena silloisen hallituksen (PM Juha Sipilä) toimintaan, vallitseviin poliittisiin voimasuhteisiin tai pohti tulevissa vaaleissa vaikuttamista.

2.1 Aktiiviset kansalaiset ja aktivistit

Haastattelemamme nuoret aikuiset mieltävät yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoiksi valtaosin edustuksellisen demokratian ja siihen liittyvät teot, kuten äänestämisen tai politiikassa toimimisen. Paikoitellen kysymisen tapamme ohjasi heitä pohtimaan juuri tällaisia virallispoliittisia keinoja vaikuttaa. Poliittisen järjestelmän kautta tapahtuvan osallistumisen lisäksi nuorten tunnistamia institutionaalisen osallistumisen tapoja ovat palautteen antaminen palveluista, kansalaisaloitteen allekirjoittaminen, vaikuttaminen oppilaskunnan tai opiskelijajärjestön kautta sekä mielenosoitukseen osallistuminen. Vastaajien käsitys kansalaisuudesta noudattelee siten aktiivisen kansalaisuuden (active citizenship) ideaalia, jossa kansalaisten poliittinen toiminta on ennen muuta poliittisen järjestelmän toteuttamista, eli toimintaa vallitsevien poliittisten toimintamallien puitteissa (Isin 2009).

Haastattelemamme nuoret aikuiset pitävät yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia vaikuttaa politiikan kautta yleisesti ottaen riittävinä. Tämä havainto vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia: suomalaisten nuorten asenteet demokratiaa kohtaan ovat myönteisiä, vaikka luottamus poliitikkoihin onkin heikentynyt (Pekkarinen & Myllyniemi 2019). Esimerkiksi Nora kuvaa Suomea moniin muihin maihin verrattuna varsin tasa-arvoiseksi yhteiskunnaksi, jossa periaatteellisia esteitä osallistumiselle ei ole.

” Niin, et ois jossain, esim. muissa maissa voi olla, että ei välttämättä, jos on vaikka nainen, niin ei saa lähteä [ehdokkaaksi]. Ei meillä oo mitään esteitä olla vaikuttamatta, jos haluaa.”

Nora, 21

Virallisepoliittinen vaikuttaminen, kuten äänestämisen tai ehdokkaaksi asettuminen vaaleissa, on kaikille täysi-ikäisille Suomen kansalaisille turvattu kansalaisoikeus, mutta osa haastatelluista on sitä mieltä, että yksittäisen ihmisen merkitys kokonaisuudessa on pieni. Osa haastateltavista selittää omaa osallistumattomuutta itsestä lähtevistä syistä, kuten laiskuudella tai sillä, että on riittävän tyytyväinen asioiden nykytilaan. Samaan aikaan monen mielestä politiikka ja poliittinen järjestelmä tuntuvat etäisiltä ja vaikeilta hahmottaa. Kuitenkin ainoastaan yksi haastatelluista mainitsee poliittisen järjestelmän ongelmallisuuden syynä sille, miksi sen kautta ei kannata edes yrittää vaikuttaa. Valtterin mielestä politiikka vaikuttaa epäselvältä ja poukkoilevalta. Kriittisyyteen järjestelmän toimintakykyä kohtaan sekoittuu henkilökohtainen kokemus vaikeudesta ymmärtää politiikan lainalaisuuksia, mutta myös sisällöllisesti politiikassa tehtyjä päätöksiä. Poliitiikka näyttää järjettömältä touhulta, johon hän ei halua sekaantua.

” En oo ikinä äänestänyt. [...] Meinasin mut sit se, en mä sit äänestänykkään. [...] Siis ku se on älytöntä se meno koko ajan. Siis ku on aivan ihmeellisii päätöksiä ollu, noilla hallituksilla. [...] Siis, eikö näitä... siis mitä, en mä osaa sanoo mut toi Sipilän hallitus niin nehän touhus aika paljon.”

Valtteri, 24

Osasta haastatteluja voi päätellä, että vaikka nuori aikuinen olisi kiinnostunut yhteiskunnallisista kysymyksistä, ei vaikuttaminen virallisepoliittisin keinoin välttämättä ole hänelle tärkeää. Se voi olla yksi keino muiden joukossa, ja joissakin kysymyksissä ja tilanteissa muut vaikuttamisen tavat toimivat haastateltavien mukaan paremmin. Osalle on tärkeää esimerkiksi poliittisten teemojen pohtiminen emotionaalisesti vastavuoroisissa ihmissuhteissa ja yhteisöissä. Monet haastateltavat kertovat keskustelewansa kiinnostavista yhteiskunnallisista aiheista ystäviensä kanssa ja sosiaalisessa mediassa sekä muodostavansa niiden avulla yhteisiä näkemyksiä asioista. Esimerkiksi Viivi kuvaa suhdettaan poliittiseen järjestelmään melko välinpitämättömäksi, mutta sen sijaan hän pyrkii ratkomaan yhteiskunnallisia kysymyksiä ystäviensä kanssa erityisesti luomalla yhteistä ymmärrystä, verkostoitumalla ja vahvistamalla nuorten omaehtoista poliittista toimijuutta.

” Enemmän se on sitä, että minä puhun muitten mun ikäisten kanssa tai puhun niissä paikoissa, missä sitä on, mitä mä kannustan. Ja se, että mä käyn siellä, autan niitä mun kavereita. Ehkä se on enemmän sitä, että me valmistetaan niin kun toinen toistamme siihen, että kun me päästään niihin asemiin, missä me saadaan vaikuttaa, niin me ollaan puhuttu niin paljon yhdessä, että meillä on samanlaiset mielipiteet, me tiedetään mitä me halutaan saavuttaa.”

Viivi, 24

Haastattelujen perusteella nuorten aikuisten yhteiskunnallinen toimijuus näyttäytyy myös useita eri elämänalueita koskevana, monimuotoisina ja

henkilökohtaisesti perusteltuina toimintamuotoina. Tällaisia ovat esimerkiksi mielipidevaikuttaminen, vapaaehtoistyö ja elämäntapavalinnat. Nuoret näkevät kansalaisena toimimisen siten aktivistikansalaisuutta (activist citizenship, Isin 2009) muistuttavana toimijuutena, vaikka he eivät itse aktivistin käsitettä käytäkään. Keskeistä on vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin ja taistella epäoikeudenmukaisuuksia vastaan. Aktivistikansalaisuus näkyy aineistossa myös oikeuksien vaatimisena, poliittisen järjestelmän kritisoinnina sekä uudenlaisten vaikuttamisen keinojen liikkeellepääntemisenä. Osallistuminen voi henkilökohtaiseen arvopohjaan nojaten rakentua hyvin kokonaisvaltaiseksi elämäntapaisuudeksi tai kiinnittää nuoren jonkin alakulttuurisen ryhmän jäsenyyteen. Haastattelemamme nuoret aikuiset eivät kuitenkaan miellä tällaista arkiyhteisöissä tapahtuvaa toimintaa yhteiskunnalliseksi osallistumiseksi tai vaikuttamiseksi, vaan näkevät sen yksityisen piiriin kuuluvaksi asiaksi.

2.2 Henkilökohtaisesti tärkeät vaikuttamisen teemat

Haastatteluissa tulee esille monenlaisia teemoja, joihin nuoret haluavat vaikuttaa ja pyrkivät vaikuttamaan. Keskeisiksi nousevat erityisesti omaa arkielämää lähellä olevat aiheet, jotka näkyvät sekä yhteiskunnallisten epäkohtien kuvauksina, vaikuttamispyrkimyksinä että tulevaisuutta koskevana huolina, haaveina ja toiveina. Tutkimukseen osallistuneille nuorille aikuisille tärkeitä yhteiskunnallisia aiheita ovat erityisesti ihmisoikeudet, sukupuoli- ja seksuaalioikeudet, rasmin vastustaminen, eläinten oikeudet ja ilmastonmuutoksen vastainen taistelu. Näiden teemojen on yleisemminkin tunnistettu olevan nuorille merkityksellisiä yhteiskunnallisia kysymyksiä (esim. Pekkarinen & Myllyniemi 2019).

Kenneth Plummer (2003) on käyttänyt intiimin kansalaisuuden (intimate citizenship) käsitettä kuvaamaan yksityisen ja julkisen elämän osa-alueiden sekoittumista, missä henkilökohtaiseen identiteettiin liittyvistä itsemäärittelykysymyksistä, kuten sukupuolesta, seksuaalisuudesta tai vaikkapa yksinhuoltajuudesta, tehdään myös laajemmin politisoituneita. Monen haastatellun kuvauksissa henkilökohtaisten kysymysten politisoituminen kietoutuu heidän kokemuksiinsa epäkohtiin, kuten syrjintään, kiusaamiseen tai epäoikeudenmukaiseen kohteluun institutionaalisessa järjestelmässä. Itsemäärittelyn kytkeytyminen poliittiseen aktiivisuuteen näkyy myös kokonaisvaltaisena elämäntapaisuutena, kuten ekologisuutena tai liberaalina, monimuotoisuutta ja ihmisarvoa korostavana maailmankatsomuksena.

Tutkimukseen osallistunut Ami on yhteiskunnallisesti aktiivinen nuori, joka kuvaa ihanneyhteiskuntaansa erityisesti sellaisten asioiden kautta, jotka ovat olleet hänelle tärkeitä hänen omassa elämänhistoriassaan ja joihin hän myös omalla elämäntavallaan pyrkii vaikuttamaan. Hänen mielestään yhteiskunnan pitäisi rakentua tasa-arvolle, ihmisoikeuksien kunnioittamiselle sekä ympäristökysymysten huomioon ottamiselle. Ihanneyhteiskunnassa ihmisille annettaisiin mahdollisuus yrittää uudelleen. Näitä mahdollisuuksia hän itse ei itse monin tavoin syrjityksi tulleen ole kokenut saavansa.

” No, ainakin ton translaki. Joten että. Mulle ihmisarvot on aika tärkeitä. [...] Mulle eläinten henki on tärkeä ja... mä oon ollu nyt jotain... viitisen vuotta kasvissyöjä. [...] [T]urkistarhaus on mulle sellanen kans että, se saatas lopettaa kyllä. [...] Ainaki se, että kukaan ei tuomitsis toista ennenkö, niin ku tota tietää varmaks että... ei arvosta sitä ihmistä että, justiinsa ettei... ei ois niin tuomitsevaa porukkaa ja. Että jokaselle annettas mahdollisuus. Et jos kerran tekee virheen niin, annettas toinen mahdollisuus tavallaan korjata se ja. Ei heti lähettäs tuomittee niin ku menneisyyden perusteella ja. Justiinsa ehkä niin kun, no, jos niin kun mennään näihin niin kun, ilmastoasioihin, justiinsa ehkä että roskaamista ei ois niin paljoo ja. Niin, justiinsa että tupakan tumpit heitettäs niihin kuuluviin astioihin ja. Justiisa että ei jätettäs niitä roskasäkkejä tonne tienvarteen.”

Ami, 21

Yhteiskunnan asettamat paineet ja tehokkuusvaatimukset näyttäytyvät yhtenä omaa elämäkokemusta lähellä olevana merkittävänä epäkohtana, jota monet haastatellut haluaisivat muuttaa. He kritisoivat koulutautumiseen, ammatinvalintaan, työllistymiseen ja itsenäistymiseen liittyvien siirtymien normatiivisuutta ja haluaisivat tilaa ja aikaa olla sekä nuoria että omaa elämänpolkuun rakentavia yksilöitä, joiden tekemät valinnat voivat myös poiketa totutusta. Monien mielestä nuorille yhteiskunnassa tarjolla oleva itsenäistymisen malli on kapea ja ahdistava. Se tuottaa suorituspainetta, uuvuttaa ja vie voimavaroja sekä sysää heitä syrjään esimerkiksi koulutuspolulla, kun norminmu-

kainen siirtymä ei toteudukaan. Esimerkiksi Veera näkee nuorten olevan arvokkaita ainoastaan tulevaisuuden työntekijöinä. Hän kokee kouluaikinsa olleen lähinnä suorituskeskeistä valmistautumista työmarkkinakansalaisuuteen.

” Ja mun mielestä pitäis kyllä kans niitä paineita poistaa siitä, et kun tulevaisuutta pitää miettiä niin paljon, niin nuoresta lähtien. Että ala-asteella puhutaan että no näin sitten yläasteella, ja yläasteella puhutaan, että no näin sitten lukiossa, ja lukiossa puhutaan, että no näin sitten yliopistossa, että se on semmosta, ei anneta aikaa olla vaan siinä hetkessä. Vaan se on koko ajan tulevaisuuden tuputtamista et, mitä sä aiot tehdä ja, näin. [...] Ja ajatellaan sitä sillai vaan, et no teistä tulee meille työvoimaa ja, tai jotenkin sillai et valmistu mahdollisimman pian niin pääset töihin ja sitten voit olla 50-60 vuotta siinä samassa työssä ja siinä oli sun elämä.”

Veera, 20

Monet haastateltavistamme pyrkivät vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin omassa lähiyhteisössään ja omilla valinnoillaan ja toivovat näiden aiheiden nousevan poliittisille agendoille myös laajemmin. Näin ei heidän mielestään kuitenkaan tapahdu riittävästi. Heidän mukaansa tärkeiden asioiden edistämistä vaikeuttaa esimerkiksi kokemus siitä, ettei politiikassa vaikuttavissa asemissa oleva sukupolvi jaa samoja huolenaiheita heidän kanssaan. Toisaalta osa haastatelluista nuorista aikuisista kokee, ettei heillä ole taitoja ja valmiuksia saada omaa ääntään kuuluville. Kuulluksi tulemattomuuden kokemukset vähentävät luottamusta poliittista järjestelmää kohtaan.

Ja mun mielestä pitäis kyllä kans niitä paineita poistaa siitä, et kun tulevaisuutta pitää miettiä niin paljon, niin nuoresta lähtien. Että ala-asteella puhutaan että no näin sitten yläasteella, ja yläasteella puhutaan, että no näin sitten lukiossa, ja lukiossa puhutaan, että no näin sitten yliopistossa, että se on semmosta, ei anneta aikaa olla vaan siinä hetkessä. Vaan se on koko ajan tulevaisuuden tuputtamista et, mitä sä aiot tehdä ja, näin. [...] Ja ajatellaan sitä sillai vaan, et no teistä tulee meille työvoimaa ja, tai jotenkin sillai et valmistu mahdollisimman pian niin pääset töihin ja sitten voit olla 50–60 vuotta siinä samassa työssä ja siinä oli sun elämä.”

Veera, 20

Johanna Riiheläinen työskentelee Tampereen Nuorten turvatalolla koordinaattorina, joka ohjaa ja kouluttaa vapaaehtoisia sekä on mukana kehittämässä erilaisia toimintamuotoja kohdata ja auttaa nuoria. Hän on työssään huomannut, miten suuri merkitys on aikuisten antamalla ajalla ja aidolla läsnäololla.

Nuorelle tilaa ja aikaa etsiä polkuaan

Nuorille tarjottu itsenäistymisen malli tuntuu usein ahtaalta. Näkemykset siitä, miten pitäisi ajatella ja toimia muun muassa kouluttautumiseen, ammatinvalintaan, työllistymiseen ja itsenäistymiseen liittyvissä asioissa voivat poiketa yksilöiden itsensä rakentamasta ja toivomasta elämänpolusta. Myös Nuorten turvatalolla nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa välittyvät kokemukset yhteiskunnan asettamista paineista – toisinaan paineet ovat liiankin suuria.

Nuoret haluavat suorittamisen sijaan merkityksellisyyttä: arjen joustavuutta ja keskittymistä nykyhetkeen. Nuoria ei pidä nähdä vajavaisina henkilöinä, joiden arvo määrittyy vasta työelämään siirryttyessä. Annetaan tilaa ja annetaan aikaa – tämä voi tuottaa paljon hedelmää. Kuunnellaan nuoria ennen kuin he uupuvat ja kadottavat voimavaransa.

Nuorten turvatalolla olemme huomanneet, mikä merkitys läsnäololla on nuorelle. Ollaan mekin läsnä niin koulussa, työelämässä kuin vapaa-ajalla. Annetaan nuorille mahdollisuus vaikuttaa omiin opintoihinsa ja elämänpolkuun ja sitä koskeviin päätöksiin sekä kunnioitetaan niitä päätöksiä. Jokaisella pitää olla myös mahdollisuus hakea omaa polkuaan, erehtyä ja epäonnistua. Toisaalta samalla, kun annamme ja usein jopa vaadimme kaikilta itseohjautuvuutta ja vastuunottoa, on meidän osattava tarjota tukea eikä koskaan saa olla liian myöhäistä sitä hakea.

2.3 Vastavuoroisuuden eetos

Kiitollisuus ja halu auttaa vastavuoroisesti muita on aineistossa yksi yleisistä yhteiskunnalliseen toimeliaisuuteen kannustavista syistä. Avun saamisen kokemukset ja mahdollisuudet hyvän elämän edellytyksiin vaikeuksista huolimatta liittyvät haastatelluilla ensinnäkin suomalaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan. Kansalaisuus on nuorille aikuisille yhteiskunnan vastavuoroista jäsenyyttä, johon kiinnitytään oikeuksien ja velvollisuuksien kautta. Joistakin haastatteluista syntyy vaikutelma siitä, miten suomalaisen hyvinvointivaltion ideaaliin kuuluva kaikista huolehtimisen periaate on kannatellut heitä elämänsä eri vaiheissa, ja nyt he haluavat omalta osaltaan tukea järjestelmää tekemällä työtä ja maksamalla veroja – sovittautamalla siten kunnon kansalaisen (esim. Lähdesmäki 2011) tai työmarkkinakansalaisen (esim. Brunila ym. 2013; Suikkanen ym. 2010) muottiin. Tulevaisuudessa työelämää kiinnittymistä toivoo esimerkiksi Nikki, jolle paikka työelämässä antaisi myös mahdollisuuden vastavuoroisesti maksaa takaisin yhteiskunnalle.

” Ja mä olin hyvin tyytyväinen, ku mä palasin takasin [kouluun] ja mä olin hyvin onnellinen siitä. Pääsen takasin opiskeleen ja valmistuisin ja saisin työn ja, periaattees ainut haave on vaan olla osa yhteiskuntaa. Mä voin tehdä työtä ja mennä kotiin hyvällä mielellä päivän päätteeks et 'hei mä oon tehny oman osani.' Vähän siistiä. Pääsen maksaan laskuja ite. [...] Sellanen oma panos yhteiskunnassa on jostain syystä mulle semmonen varmaan isoin haave. Koska mä jotenki koen että, mä en tällä hetkellä tee paljoo. Silleen et mä opiskelen, elän tuilla. En oo käyny töissä. Toivoisin vaan periaatteessa normaalia elämää. Normaaline ongelmineen.”

Nikki, 19

Toiseksi vastavuoroisuuden kautta tapahtuvaan yhteiskunnalliseen toimeliaisuuteen kannustavat palveluista saadut hyvät kokemukset tai yhdenkin luotettavan aikuisen tuki. Haastatteluissa esiin tulleita ”takaisin maksamisen” keinoja ovat esimerkiksi avun antajien julkinen kiittäminen ja vapaaehtoistyö apua tarjonneessa organisaatiossa. Nuorten kiinnostus vapaaehtoistyön tekemiseen on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi. Kansalaisareenan (2019) mukaan 15 vuotta täyttäneiden nuorten vapaaehtoistyöhön käytämä aika kolminkertaistui vuosien 2015–2018 välisenä aikana, ja miltei kolmannes kaikista nuorista kertoi tekevänsä vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyössä nuoret kartuttavat työelämässä tarvittavia taitoja ja valmiuksia, mutta vapaaehtoisuuden kautta on myös mahdollista vastata hyvän tekemisen tarpeisiin (Martela & Ryan 2016), mikä lisää yksilön hyvinvointia. Vapaaehtoistyössä nuori voi kokea kuuluvansa yhteisöön mutta toteuttaa kansalaisuuttaan myös auttamalla muita tai edistämällä toiminnan kautta itselleen tärkeitä arvoja ja periaatteita.

Aktiivinen orientaatio yhteiskunnalliseen toimijuuteen, omasta kokemusmaailmasta syntyvä asiantuntija-asema, kiitollisuus ja halu vastavuoroisesti auttaa muita tulevat esille esimerkiksi Emilian motiiveissa osallistua tähän tutkimukseen. Tutkimushaastatteluun osallistuminen mahdollistaa oman tarinan kertomisen mutta toimii samalla Emilian arkipoliittisena väylänä kiittää Nuorten turvataloa sieltä saamastaan avusta, auttaa muita nuoria sekä vaikuttaa nuorten asemaan yhteiskunnassa myös laajemmin.

” Ja tota mä olin miettiny et voi vitsi ku ois kiva jotenki, puhuu tästä [turvatalosta]. Jotenki et, ehkä et, niin ku siitä on ollut niille niin paljon apua. Nii jotenki tavallaan kiittää tai tuoda sitä silleen, vähä esille. Tai jotenki. Niin sit mä löysin sen [ilmoituksen tutkimuksesta] vielä, niin mä olin et mä haluan ehottomasti olla mukana. Niin ku ainaki kertoo et miten se [turvatalo] on mulla vaikuttanu, mun omaan elämään sillon.”

Emilia, 20

2.4 Yhteiskuntaan pettyminen

Nuorten aikuisten tarinoista tulee esille myös erilaisia yhteiskuntaan kuulumiseen liittyviä säköjä. Yhdeksi niiden aiheuttajaksi haastatteluissa nousivat esiin normatiiviset odotukset ja paineet yhteiskunnan taholta. Elämäntulkun vaikuttavia tärkeitä päätöksiä ohjataan tekemään yhä nuorempina: pitäisi löytää ”oma juttu” ja tutkinto, jonka haluaa opiskella. ”Haahuilulle”, itsensä etsimiselle tai erehtymiselle ei ole tilaa. (Sorjainen & Vainio 2020, 80.) Moni nuori uupuu jo varhain, ja yhteiskunnan odotukset saavat aikaan jopa vihaa yhteiskuntaa kohtaan, mikä käy ilmi Aleksin tarinassa. Hän kuvaa kriittisesti sitä, miten syntyminen Suomeen, siis virallinen kansalaisuus, ei vielä takaa elämässä pärjäämistä. Suomalaisessa yhteiskunnassa sen hyväksytyksi jäseneksi tuleminen edellyttää Aleksin tulkinnan mukaan tekoja, voimavaroja ja onnistumisia, jotka ovat riittäviä suhteessa yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin. Siksi Aleks ajattelee, ettei yhteiskunnallisen toimijuuden mahdollisuus täyty vain syntymässä saavutettujen kansalaisoikeuksien kautta, vaan ainoastaan, jos myös kansalaisuuteen liittyvät velvollisuudet tulevat täyte-

tyiksi. Aleksin elämässä kansalaisuusaseman saavuttamisen ehdot näyttävät pakkona saavuttaa norminmukaiseen itsenäistymiseen liittyvät ehdot, minkä vuoksi hän kokee, ettei hän riitä sellaisena kuin on. Tämä saa hänet vihaamaan yhteiskuntaa.

” Nii. En mä tiä. Mä jotenkin vihaan yhteiskuntaa ite. Et mä en tiä, vaikeeta mitään sillei sanoa. [...] Tai sillei, mm, miten sen nyt... sanois. Sillei ehkä, että just et kun syntyy tänne ja sitten tuntuu kuitenkin, että et sä pärjää täällä niinkun elämällä vaan. Et sit oikeesti joutuu tehdä aika paljonkin asioita, että täällä oikeesti pärjää.”

Alexi, 21

Erityisesti nuoret aikuiset, joilla on voimakkaita kaiken menettämisen kokemuksia, kuvaavat olevansa sekä läheisten sosiaalisten suhteiden että yhteiskunnan virallisen jäsenyyden ja tukitoimien ulkopuolella. Heidän mielestään muiden apuun tai tukeen ei voi tai ei kannata turvautua, eikä omilla asioilla myöskään ole syytä kuormittaa toisia. Elämässä selviytyminen edellyttää yksilöllisyyttä ja omatoimisuutta, ja itsenäinen pärjääminen on kiinni omista voimavaroista ja valinnoista, ehkä myös kohtalosta. Jokainen on itse vastuussa omasta elämästään. Näin ajattelee yksin turvapaikanhakijana Suomeen tullut Jerome, jolla on ollut monia läheissuhteiden menetyksiä ja joka kokee myös yhteiskunnan turvaverkot epävarmoiksi ja epäluotettaviksi.

” Ja sit mä oon ite miettiny, että se ois parempi ja, elää vaan yksin maailmassa. Niinku sä aattelet, että sä oot yksin maailmassa, niin elää vaan silleen kuin pitkään ni sä pärjää. Emmä jaksa, emmä seuraa mitään uutisia tai mitään sellasta ja.. emmä. Mä vaan elän mun, mä vaan elän mun lifee, silleen mitä mä saan, ni mä yritän pitää sitä. Jos mä en saa, mä oon vaan silleen että okei, huomen on uus päivä ja lähtee yrittämään.”

Jerome, 22

Haastattelujen perusteella yhteiskuntakriittisyys ja yhteiskuntaan pettyminen ei kuitenkaan välttämättä sysää yhteiskunnan ulkopuolelle tai saa passivoitumaan, vaan saattaa päinvastoin kannustaa asioiden muuttamiseen. Esimerkiksi Ami on kokenut määrittäneensä monin eri tavoin erilaiseksi ja tulleet syrjityksi sekä sosiaalisissa suhteissaan että yhteiskunnan odotuksiin vastaamisessa. Hänen yhteiskuntavastaisuutensa kumpuaa ajatuksesta, että yhteiskunta pakottaa ihmiset samaan muottiin ja estää yksilöllisyyden. Vaikka hän sijoittaa itsensä yhteiskunnan reunamille, hän ottaa omassa arkielämässään yhteiskunnallisesti kantaa monin eri tavoin – myös poliittisen järjestelmän kautta. Jeromen tavoin myös Amin tarinassa korostuu yksilön oman toiminnan merkitys, mutta ei ainoastaan oman elämänpolun rakentamisessa, vaan koko yhteiskunnan näkökulmasta. Järjestelmässä olevien epäkohtien vuoksi juuri yksittäisen kansalaisen toiminnalla on näin erityistä merkitystä.

” Mä oon joskus kokenu että mulla ei oo niin paljon arvoa kun muilla sen takii koska mulla on aika paljon ongelmia ja musta tuntuu joskus et mä oisin vaan sitä ihmisroskaa täällä. Että, on ollu vaikeeta sopeutua jotenki yhteiskuntaan kun mä oon aikalailla silleen yhteiskuntavastanen ollu tossa... pari vuotta sitte. Että, justiaa mä arvostan enemmän yksilöitä ja niitä jotka menee oman pään mukaan eikä sitte yhteiskunnan mukaan. [...] Kyllä mä jollain tapaa pystyn vaikuttamaan. [...] Pitää vaan ottaa kantaa niin kauan asioihin, että saadaan muutosta aikaseks. Että jokasen äänioikeus on tärkeä. Jokasella on se oma ääni ja jokanen saa sanoa omia mielipiteitä. Ja justiaa se että yhestä ihmisestä se kuitenkin lähtee aina.”

Ami, 21

2.5 Kansalaispätevyys ja vastuullisuuden vaatimus

Kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnassa voidaan kuvata kansalaispätevyyden käsitteellä. Ulkoinen kansalaispätevyys viittaa siihen, miten hyvin kansalainen kokee oman äänensä kuuluvan poliittisessa päätöksenteossa. Sisäisellä kansalaispätevyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, missä määrin yksilö kokee ymmärtävänsä poliittisia prosesseja ja pystyvänsä osallistumaan niihin tehokkaasti. (Bäck & Kestilä-Kekkonen 2019, 56.) Tämä tutkimus antaa viitteitä siitä, että kansalaispätevyyttä voidaan ajatella myös poliittista osallistumista laajemmin yksilön kykyinä ja mahdollisuuksina toimia yhteiskunnassa ja sen eri instituutioissa, kuten asioida viranomaisten kanssa (ks. luvut 3.1 ja 3.5, luku 5).

Puutteellisina koetut tiedot ja taidot heikentävät nuorten käsitystä omasta sisäisestä kansalaispätevyydestään. Osa haastattelemistamme nuorista aikuisista vähättelee omia kykyjään toimia poliittisessa järjestelmässä ja asiantuntijuuttaan yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Kokemus omien taitojen tai kiinnostuksen riittämättömyydestä on joillekin peruste olla osallistumatta. Haastateltavien mielestä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyä vahvasti myös vastuu (myös Lister ym. 2003, 249). He korostavat, että politiikasta ja sen asiasisällöistä olisi hyvä ymmärtää riittävästi, jotta vaikuttaminen olisi mielekästä, mutta myös siksi, ettei omalla poliit-

tisella toiminnalla tietämättään tulisi aiheuttaneeksi tarkoituksettomia seurauksia. Samasta syystä monet eivät halua antaa omaa ääntään kenelle tahansa, vaan he korostavat tarvetta selvittää perusteellisesti vaalikoneiden avulla ja jopa ehdokasta tapaamalla, millä tavalla ajattelevaa ja toimivaa henkilöä he voisivat äänestää. Tällaista poliittiseen toimintaan liittyvää vastuuta korostaa esimerkiksi Nikki, joka kertoo olevansa hyvin kiinnostunut yhteiskunnallisista kysymyksistä. Etenkin vaikeudet ennakoita poliittisten ideologioiden seurauksena syntyneiden päätösten vaikutuksia saavat hänet kuitenkin epäilemään tulevissa eduskuntavaaleissa¹ äänestämistä.

¹ Haastatteluajankohta oli kevät 2019, jolloin Suomessa järjestettiin eduskuntavaalit.

” Siis mua kiinnostaa hirveesti politiikka, yhteiskuntaoppi ja tommoset, mutta ongelma on siinä et mä oon silti aina ollut hyvin huono niissä. Et mä en oo oikeestaan sen takia ikinä äänestäny saatikka halunnu muodostaa oikeestaan mistään omaa mielipidettä, ihan sen takia, että mä koen, et mä en ymmärrä ehkä tarpeeks. Tai silleen, et oon hyvin paljon nyt tässä kun on nää, kaikki tulilla [eduskuntavaalit tulossa] tossa noin, niin oon hirveesti ettiny kaikkia puolueasioita. Mitkä on heidän ideologiaa ja mitä he ajaa. Silleen että on hyvin mielenkiintosta, mutta koen silti et mä en ymmärrä täysin, miten se vaikuttaa yhteiskuntaan ja mitkä muutokset tekee mitä. Sit mä oon vähä luovuttanu sen kans. [...] Mä oon vähän ollu sitä mieltä, että jos mä en tiedä tai ymmärrä ketä mä äänestän, niin sit mä en äänestä. Kyllä mä oon vähän ollu sitä mieltä, että jos mä äänestän ja toteankin, että heillä on hyvin vääränlainen ideologia suurimmaksi osaksi ku mitä, tai no siis hyvin erilaiset mielipiteet, ku mitä mul on niin. En halua sitten periaatteessa hukkoa sen laivan mukana.”

Nikki, 19

Haastattelemiemme nuorten aikuisten mielestä poliittinen osallistuminen edellyttää heiltä ja henkilöiltä, joita he haluavat äänestää, riittävästi taitoja toimia poliittisessa järjestelmässä sekä tietoa politiikan sisältökysymyksistä ja eri vaihtoehtojen välisistä eroista. He näkevät tietojen hankkimisen olevan jokaisen omalla vastuulla, mikä edellyttää kiinnostusta ja kykyä eri vaihtoehtojen puntarointiin. Vaikka politiikan seuraaminen ja ennakoiminen on haastavaa, he vastuuttavat itseään oman

poliittisen toimintansa mahdollisista seurauksista: vastuullisen äänestäjän toiminta on tietoon perustuvaa ja harkittua.

Itsen vastuuttamiseen liittyy myös ajatus henkilökohtaisesta sitoutumisesta. Monet haastateltavista ajattelevat politiikassa vaikuttamisen edellyttävän kokonaisvaltaista sitoutumista: sitkeyttä itselle tärkeiden päämäärien ajamiseen ja osallistumista puoluepolitiikkaan henkilökohtaisesti. Tämä taas vaatii kykyä luovia poliittisissa järjestelmissä, oikeanlaista ihmistyyppiä sekä tiettyjä henkilökohtaisia ominaisuuksia ja voimavaroja. Haastatellut eivät välttämättä pidä itseään valmiina tällaiseen henkilökohtaiseen sitoutumiseen tai koe juuri nyt olevansa sopivassa elämäntilanteessa vaikuttaakseen. Vaikka he olisivat yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita ja niissä tiedostavia, voi vetäytyminen vaativaksi koetusta poliittisesta osallistumisesta olla omien voimavarojen kannalta järkevää.

” Varmaan kaikilla ihmisillä on [mahdollisuus vaikuttaa], jos on halua, mutta mä oon vähän semmonen, tuskankokija että esimerkiks, mähän en esimerkiks oikeestaan lue tai seuraa uutisia, koska sitten mulle tulee paha mieli, koska monet asiat on huonosti tai on tapahtunu jotain huonoa niin sitten, mä vaan suljen itteni jotenkin kaikesta pois ja sit mä vaan keskityn omaan elämään. Että kun jotenkin mä en nää, että mä oon semmonen ihminen, joka lähtis sitten jotenkin muuttaa niitä asioita, että totta kai, jos haluaa muuttaa ja tehdä vaikutusta niin on, ja tietysti itellä nyt, siis sen verran jossakin niinku ryhmävaikutuksessa, jotain tämmöstä äänestämistä ja palautteita sun muita antanu mutta, kuitenkin

loppupeleissä yksittäiselle ihmiselle, joka ei lähde, vaikka politiikkaan tai muuhun mukaan niin, en mä koe että on kauheesti vaikutusvaltaa semmoseen isompiin asioihin. Ite mä niinku, omassa elämässä on niin paljon jo kaikkee niinku, mikä vaatii jotenkin aikaa ja jaksamista ja organisointia ja niitä tunteita, niin sitten jotenkin se että lähtis johonkin muuhun niin tuntuu itelle liian turhan raskaalta, koska sit se vaatis kuitenkin sitä omistautumista, aika paljonkin.”

Anni, 22

Osa haastattelemistamme nuorista aikuisista liittyy sisäisen kansalaispätevyyden vahvasti aikuisuuteen ja itsenäisen elämän muihin taitoihin, jolloin poliittinen valvutuneisuus lisääntyy itsenäistymisen ja aikuistumisen myötä. Tässä mielessä he suhtautuvat poliittisen vaikuttamisen taitoihin itselleen armollisesti ja ajattelevat, ettei heidän ikänsä vielä tarvitse osata tai tietää kaikkea, ja asioista voi aina yrittää ottaa selvää tai jutella itselleen tärkeistä kysymyksistä ystävien kanssa. Tässä mielessä on kyse vaikuttamisen taitoihin liittyvästä orastavasta aikuisuudesta (Arnett 2000), jolloin omaa poliittiseen vaikuttamiseen liittyvää identiteettiä on nuoruudessa lupa työstää, kehittää ja kokeilla eri tavoin.

” Et mä oon vähän sillein, että jos mul tulee sellanen fiilis, että mä haluan tutkia niitä vaalikoneen juttuja ja muuta, niin miksei. Äänestin mä presidentinvaaleissakin ja näin et se on silleen tutumpaa jo. Mut et emmä ota siitä silleen paineita, et kyl mä saan vielä uusia mahdollisuuksia.”

Linnea, 20

Huolimatta siitä, että tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset ajattelevat poliittista osallistumista myös aikuisuuden taitona, jonka vahvistamiseen heillä on aikaa ja mahdollisuuksia, virallisen kansalaisuuden kautta heihin kohdistuu sosiaalisia odotuksia aktiivisesta osallistumisesta viimeistään täysi-ikäistymisen jälkeen. Haastatteluista käy kuitenkin ilmi, että voi olla vaikeaa nähdä itseään yhteiskunnallisesti aktiivisena ja merkityksellisenä toimijana, jos ei ole kokenut voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa edes perheessään ja lähiyhteisöissään. Lisäksi nuorten aikuisten tarinoissa heidän oma vastuunsa yhteiskunnallisen toimijaroolin vahvistamisessa korostuu. Voikin tulkita, että nuoret asettavat itsensä alttiiksi ”julmalle optimismille” (Berlant 2011), jossa yksilön oma tahdonvoima, itsekuri ja usko tulevaisuuteen ovat avaimia menestymiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen sen sijaan, että yhteiskunta tasoittaisi heidän mahdollisuuksiaan erilaisten eriarvoistavien tekijöiden suhteen.

Yksilöllisyyttä ja yksilön vastuuta korostavassa yhteiskunnassa ajatus oman toiminnan merkityksestä ”kansalaiseksi kasvamisessa” vaikuttaa luonnolliselta. Samalla kuitenkin myös epäonnistumisesta ja sen seurausten kantamisesta tulee henkilökohtaista (esim. Beck, Giddens & Lash 1994). Julkisesti vähemmän aktiivinen nuori määrittyy yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvältä orientaatioltaan passiiviseksi, ja samalla paheksunnan, aktivoinnin tai kontrolloinnin kohteeksi. Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia, resursseja tai läheisiä sosiaalisia suhteita, joiden avulla vahvistaa omaa vaikuttajaintiteettiään, etenkin mikäli voimavarat kuluvat arkipäivän haasteista selviytymiseen. Siksi nuoret ovat kansalaisina toimiessaan erilaisissa asemassa paitsi aikuisiin myös toisiinsa nähden (myös Wood 2013).

2.6 Kuulumisen politiikat

Erilaiset kansalaisuudesta käytävät kamppailut tuottavat jakolinjoja ”meihin” ja ”heihin” kuuluvista. Kuulumisen politiikassa (politics of belonging, Yuval-Davis 2006; 2011) on kyse rajojen määrittelemisestä: kuka kuuluu mihinkin ryhmään ja millä perusteella ja ketkä ihmiset kuuluvat yhteen. Tavoitteena voi olla erilaisten sisään tai ulos sulkevien prosessien oikeuttaminen, mutta myös niiden kyseenalaistaminen. Kansalaisuuteen liittyvät kuulumisen politiikat näkyvät selkeimmin kansalaisasemaa koskevissa virallisissa määrittelyissä (Kansalaisuuslaki 2003/359), ja niihin liittyvissä oikeuksista ja velvollisuuksista käytävissä keskusteluissa. Tutkimukseemme osallistuneiden nuorten aikuisten tarinoista on löydettävissä kuitenkin myös sellaisia kansalaisuuteen liittyviä kamppailuja, jotka tulevat esiin kansalaisuuden mitätöimisenä, milloin nuoreen ikään liitetyn osamattomuuden ja kykenemättömyyden, milloin rasisen suomalaisuuden piireistä ulossulkemisen vuoksi (myös Keskinen & Vuori 2012).

Haastattelut tuovat esiin, miten ikä ja määrittäminen nuoren asemaan voivat olla este yhteiskunnalliselle toimijuudelle, vaikka nuori olisikin jo täysi-ikäinen. Nuoria aikuisia saatetaan kohdella kansalaisuudeltaan vajavaisina sijoittamalla heidät ikään kuin kansalaisuuden odotushuoneeseen, kunnes he ovat tarpeeksi itsenäisiä, riippumattomia ja taidoiltaan kykeneviä (Lister 2007; 2008). Haastattelemamme nuoret aikuiset kertovat, että politiikassa nuoria ei oteta vakavasti eivätkä nuoret ehdokkaat pääse vaaleissa läpi. Vain vanhempia poliitikkoja kunnioitetaan. Nuorten vähäinen vaikutusvalta ja nuorten ehdokkaiden puuttuminen politiikasta näkyvät heidän mukaansa myös asiasisällöissä, eivätkä esimerkiksi nuorille tärkeät ilmasto- ja ihmisoikeuskysymykset haastateltavien mielestä edelleenkaan nouse politiikan agendalle riittävästi.

Haastateltavat kuvaavat, kuinka nuoria koskevassa poliittisessa puheessa he näyttäytyvät arvokkaina vain tulevaisuuden työmarkkinakansalaisina, eivät tässä hetkessä toimivina kansalaisvaikuttajina. Vaikka heidän itsensäkin mielestä nuorissa on tulevaisuus, erilaisten esteiden vuoksi heidän potentiaalinsa käyttöön saamisessa tulee kulumaan vielä aikaa. Poliitikassa esiintyvää ikään liittyvää syrjintää tunnistaa esimerkiksi Veera, joka itsekin äänestää varmuuden vuoksi vanhempaa ehdokasta saadakseen omia tavoitteitaan paremmin poliittiseen keskusteluun.

” Veera: Että jos johonkin haluaa vaikuttaa niin et sä kyllä nuorena pysty mitään sen syvällisempää vaikutusta mihinkään asiaan tekemään. Et Suomessa on vähän just tää niin kun sanoin äsken, että itselläni on tämä konservatiivinen ajatusmalli, että vanhempia kunnioitetaan, niin se kyllä näkyy politiikassakin että, ei sinne hirveästi nuoria oteta. Että just itse yritän, katsoa aika tarkkaan kenelle ääneni annan. Ja tälleen että, mieluummin itsekin ajattelen just tälleen, et mieluummin mä jotain vanhempaa ihmistä äänestän, jos sillä on samat arvot, kun mulla, koska tuskin se nuori pääsee sinne. Tai pienempi mahis sillä on päästä sinne eduskuntaan, kun tällä vanhemmalla henkilöllä.

Haastattelija: Mutta äänestitkö vaaleissa?

Veera: Äänestin. Totta kai äänestin. Suomi kuuluu nuorille, ehkä sen pitäisi niin olla, eikä Suomi kuuluu suomalaisille.

Veera, 20

Haastattelut tuovat esiin rasismien ja syrjinnän kohteeksi joutumisen yhtenä kansalaisuudesta käytävien kamppailujen ilmenemismuotona. Rasismi kaventaa toiminnan mahdollisuuksia, sysää ulos yhteiskunnallisen kiinnittymisen paikoista ja aiheuttaa voimattomuutta (Souto 2013). Nuorella aikuisella voi olla vahva halu kuulua, osallistua ja vaikuttaa yhteiskuntaan sekä luottamus omiin kykyihin ja taitoihin yhteiskunnallisena toimijana. Ahdas kansalaisuuden määrittely, arkipäivän rasismi ja poliittinen ilmapiiri voivat estää yhteiskunnallisen osallistumisen siitä huolimatta, että omat pyrkimykset liittyvät norminmukaiseen suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiseen, kuten kouluttautumiseen ja työhön.

24-vuotias Amina on syntynyt Suomessa, opiskelee tällä hetkellä toista ammatillista tutkintoa ja työskentelee hoiva-alalla. Vaikka hän täyttää kansalaisuuteen liittyvät edellytykset, mukaan lukien työmarkkinakansalaisuuden määrittämät kulttuuriset ehdot, rasismiin ja syrjintään liittyvä toiseuttaminen estää häntä saavuttamasta toivomaansa asemaa yhteiskunnan jäsenenä. Rasismien mitätöivä vaikutus on niin voimakas, että ”mikään ei riitä” kumoamaan sitä.

”Mä haluan tehdä töitä, mä haluan opiskella, mä haluan olla niinku sinä. Sellanen, olla mukana yhteiskunnassa. Mutta silti, vaikka mä teen kaikkeni ja mul on isä ja äiti on tehny niin, ni silti meit ei hyväksytä. Niin sen takii mä en koe... Jos kadulla joku huutelee mulle ilkeitä juttuja, niin tollaset on... mä oon et ei vitsi, mä en koe, että mä oon suomalainen.”

Amina, 24

Aminan haastattelu tuo esiin, miten yhteiskunnan poliittinen ilmapiiri ja poliittisten voimasuhteiden muutokset voivat näkyä konkreettisesti nuoren aikuisen elämässä kasvaneina jännitteinä ja huoles-

tuneisuutena. Aminan mukaan yhteiskunnan asenneilmapiiri on jyrkentyne ja koetun rasismien määrä on kasvanut. Hän on kohdannut rasismia koulussa ja työssä, sosiaalisissa suhteissa sekä julkisissa tiloissa ja julkisen toiminnan areenoilla. Amina joutuu työssään päivittäin hoivattaviensa solvattavaksi ja tilanteisiin, joissa hänen ammattitaitonsa kyseenalaistetaan. Silti hänelle tärkeintä on tehdä työnsä hyvin ja asiakkaita kunnioittaen. Syrjintäkokemukset kuitenkin lamauttavat ja luovat pelkoa, jolla on myös konkreettisia vaikutuksia esimerkiksi arjen maantieteeseen. Amina kertoo rajoittaneensa liikkumista kaupungilla ja julkisissa kulkuneuvoissa rasismien ja väkivallan pelon vuoksi.

Rasismi on myös poliittisen vaikuttamisen ja osallistumisen este. Se kaventaa nuoren aikuisen mahdollisuuksia ja halukkuutta kertoa omia mielipiteitään ja toimia julkisesti itselleen tärkeiden asioiden puolesta. Amina on toiminut poliittisissa vapaaehtoistehtävissä, ja myös tässä roolissa hän on joutunut rasistisen mitätöinnin ja uhkailun kohteeksi. Hän kertoo välttävänsä julkista poliittisen kannan ottamista mutta olevansa myös väsynyt käymään poliittisia keskusteluita, sillä hän kokee rasismien määrittävän politiikan kenttää niin, että sillä mitä ihminen todella on tai haluaa sanoa, ei ole merkitystä. Rasismi mitätöi ihmisen yksilölliset ominaisuudet ja kyvyt ja tukahduttaa mahdollisuudet keskusteluun ja mielipiteiden vaihtamiseen.

”Miks mä mainitsen koko Perussuomalaiset. En mä oo niitä vastaan, tai mitään, se on niitten oma juttu. Mut mä meinaan, et ne on niin suppeita ne niitten, et ne ei haluukaan antaa meille mahollisuutta tai tämmöstä. Niin sen takii mä oon, et mä en enää raaski es puhuu enää, mitä mieltä mä oon, ja koittaa vaikuttaa mitenkään.”

Amina, 24

Mä oon joskus kokenu että mulla ei oo niin paljon arvoa kun muilla sen takii koska mulla on aika paljon ongelmia ja musta tuntuu joskus et mä oisin vaan sitä ihmisroskaa täällä. Kyllä mä jollain tapaa pystyn vaikuttamaan. [...] Pitää vaan ottaa kantaa niin kauan asioihin, että saadaan muutosta aikaseks. Että jokasen äänioikeus on tärkeä. Jokasella on se oma ääni ja jokanen saa sanoa omia mielipiteitä. Ja justtiisa se että yhestä ihmisestä se kuitenkin lähtee aina”.

Ami 21

Leena Suurpää luotsaa Nuorten turvatalotoimintaa. Punainen Risti ja Nuorten turvatalot ovat Leenan mielestä huikea paikka ymmärtää ja parantaa nuorten maailmaa – lähellä ja kaukana.

Nuorten oikeus itsenäistyä ilman ristipaineita

Nuorisotutkijat nimittävät nykypäivän nuoria ”pakkovalinnan sukupolveksi”: nuorilta odotetaan koko elämän kannalta merkittäviä valintoja yhä varhaisemmin, esimerkiksi koulussa.

Nykypäivän Suomessa nuorilla on erityisen kova paine pärjätä itsenäisesti. Samaan aikaan aikuisuus tuntuu karkaavan heidän käsistään – ainakin jos aikuisuus tarkoittaa kokemusta, että voi toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä.

Nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan on kasvussa, samoin halu toimia kansalaisyhteiskunnan hyväksi vaikkapa vapaaehtoisen roolissa. Sen sijaan nuorten tunne siitä, että heidän mielipiteensä otetaan vakavasti yhteiskunnassa, ei näytä samanlaisia kasvun merkkejä.

Samalla kun nuorilta odotetaan itsenäistymistä pikakaistalla, he saavat kuulla vähätteleviä lausuntoja epäkypsistä yhteiskunnallisista vaikuttamispyrkimyksistään. Ajankohtaisena esimerkkinä on ylenkatsovat asenteet koskien nuorten halua toimia ilmastokriisin estämiseksi, joka on yksi eniten turvattomuuden tunnetta nuorten keskuudessa aiheuttavista ilmiöistä.

Milloin liian nuori, milloin liian vanha. Nuorilla tulee olla vapaus omantahtiseen itsenäistymiseen, ilman ristipaineita. Jokaiselle nuorelle kuuluu oikeus saada tilaa, tukea ja arvostusta paitsi yksilönä ja perheen jäsenenä, myös kansalaisena. Vain näin nuori voi kasvaa täyteen mittaansa.

3 Instituutiot elämäkulussa

Koulutuksen ja työelämän instituutiot sekä peruspalvelut ovat keskeisiä suomalaisen hyvinvointivaltion osia, ja niiden synty on aktiivisten sosiaalipoliittisten toimien tulosta (Hiilamo 2014, 73). Instituutiot muodostavat yhdessä riskiperustaisen sosiaaliturvajärjestelmän, joka turvaa kansalaisia erilaisissa elämänvaiheissa sekä työttömyyden, sairastumisen tai työtapaturmien kaltaisissa tilanteissa. Hyvinvointivaltion perusta on koko maan kattavassa lainsäädännössä, sosiaaliturvaan liittyvässä kollektiivisessa vastuussa: sosiaaliturvajärjestelmä taataan valtion verotuloilla ja edustuksellisessa demokratiassa. (Saari 2005, 37–38.)

Kansalaisuuden näkökulmasta suhdetta instituutioihin määrittävät oikeudet ja velvollisuudet. Hyvinvointivaltiossa kansalaisella on toisaalta oikeuksia valtion takaamaan sosiaaliturvaan ja peruspalveluihin sekä täysi-ikäisenä äänioikeus. Toisaalta kansalaisuuteen liittyy velvollisuuksia, kuten oppivelvollisuus. Velvollisuudet ovat osin myös kulttuurisia ja siinä mielessä epävirallisia, että niitä ei säädellä laeilla. Yhtenä keskeisimpänä esimerkkinä tästä on ”kunnon kansalaisuutta” määrittävä asema työmarkkinoilla, jolloin ihmisen tekemä työ ja maksettu vero mahdollistavat hyvinvointivaltion ja yhteiskunnan toiminnan ja ylläpitämisen. Näin työtätekevä ihminen on myös moraalisesti hyväksyttävä ”hyvä ihminen”. Tällöin

työelämäkansalaisuus (Brunila ym. 2013) on ikään kuin normatiivisen elämäkulun päätepysäkki, jota institutionaaliset kehitykset tavoittelevat.

Tässä luvussa tarkastelemme tutkimuksessa haastateltujen nuorten aikuisten suhdetta yhteiskunnan instituutioihin, jotka ovat olleet heille merkityksellisiä. Aluksi avaamme sitä, miten tutkimukseen osallistuneet kertoivat koulun ja opiskelun merkityksestä omassa elämäkulussaan. Sen jälkeen esittelemme työelämään kytkeytyvien instituutioiden paikkaa heidän elämäkulussaan. Kolmantena analysoimme nuorten suhdetta erilaisiin palveluihin. Lopuksi luomme katsauksen siihen, millaista elettyä kansalaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia haastateltavien institutionaaliset kohtaamiset ovat heille tarjonneet.

3.1 Kokemuksia peruskoulusta: syrjäytymiskeskustelusta holistisempaan ymmärrykseen

Koulu on Suomessa keskeinen kansalaisuuden tuottamisen konteksti (Gordon, Holland & Lahelma 2001). Virallinen opetussuunnitelma tukee viralliseen kansalaisuuteen kasvattamista, mutta koulun merkitys eletyn kansalaisuuden muotoilijana ei ole yhtä hyvin tiedostettu. Esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin liittyvät kamppailut ja epä-

viralliset valtasuhteet määrittävät kuulumisen tai kuulumattomuuden tunteita koulu yhteisössä samaan aikaan, kun koulu instituutiona saattaa eriyistä olla kyvytön puuttumaan esimerkiksi pois-sulkemisen kokemuksiin (esim. Souto 2013). Lisäksi koulua ei välttämättä edes mielletä kansalaisuuden toteuttamisen paikkana.

Hyvinvointivaltiollisena instituutiona suomalainen koulujärjestelmä on pyrkinyt tasaamaan ihmisten välisiä eroja, mistä suomalainen peruskoulu on yksi kansainvälisesti tunnetuimpia esimerkkejä. Kuitenkin alueelliset erot koulutuksessa ja sosio-ekonomisen taustan vaikutukset koulutustasoon ovat olleet viime vuosina kasvussa. Suomalainen koulutusjärjestelmä ei ole onnistunut poistamaan yhteiskuntaluokan vaikutusta oppimistuloksiin, vaan 2000-luvulla oppimiserot ovat jälleen kasvaneet (Salmela-Aro & Chmielewski 2019). Samoin valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten väliset osaamiserot ovat merkittäviä (Nuorisobarometri 2017, 5).

Koulututkijat ovat nähneet koulussa niin kutsutun virallisen, oppimista ja sivistystä painottavan puolen lisäksi epävirallisen ja fyysisen ulottuvuuden (Gordon ym. 2001). Tämä jaottelu tekee näkyväksi, miten opetussuunnitelman ja virallisen oppimisen rinnalla koulu on merkittävä sosiaalinen toimintaympäristö (Hästbacka 2018, 10), jossa merkityksellisiä ovat myös koulun fyysiset tilat. Mukaan pääsemisen ja ulos jäämisen – tai ulossuljetuksi joutumisen – välinen jännite on lasten ja nuorten näkökulmasta yksi kaikkein keskeisimmistä kouluinstituutiota jäsentävistä jakolinjoista (Pekkarinen ja Vehkalahti 2012, 17). Esimerkiksi nuoret kyllä tiedostavat koulun viralliset tavoitteet yhteisöllisyyden luomiseksi, mutta oppilasyhteisön vaatimukset ovat koulun arjessa usein tätä vahvempia. Virallisesti oppilasyhteisöön kuuluvat kaikki oppi-

laat, mutta käytännössä koululuokka ei ole avoin kaikille, vaan erilaiset syrjinnän ja kiusaamisen muodot ovat tavallisia kouluinstituutiossa. Tyttöjen kaverisuosiosta ja luokkahengestä yläkoulussa kirjoittanut Ollikainen (2012, 17) on kritisoinut tapaa, jolla julkisessa keskustelussa yhteisöllisyyden vahvistamisen ajatellaan automaattisesti auttavan oppilaiden viihtymättömyyteen, kiusaamiseen tai muuhun pahoinvointiin liittyviin ongelmiin. Nämä ongelmat ovat myös yhteisöllisesti tuotettuja.

Tutkimukseen osallistuneet muistelivat kouluajan paljolti epävirallisen koulun (Gordon ym. 2001) näkökulmasta, esimerkiksi oliko koulussa kavereita tai kiusaamista. Lisäksi koulu tuottaa omanlaisensa sosiaalisen järjestyksen opettaja-oppilas-hierarkiasuhteissa sekä tuntien ja taukojen rytmittämänä. Oppimisen lisäksi koulu on siis merkittävä vertais-suhteiden näyttämö (Kiilakoski 2014, 28). Tämä lasten ja nuorten elämässä tärkeä sosiaalisten suhteiden verkosto omine dynamiikkoineen ei aina rajaudu vain kouluun vaan kulkee nuorten mukana kotiin ja vapaa-aikaan ja toisin päin. Esimerkiksi Alekski vietti nyt 21-vuotiaana eniten aikaa kavereiden kanssa. Hän oli viettänyt lapsuutensa ja käynyt koulua samojen kavereiden kanssa. Yläasteen ja lukion jälkeen he olivat Aleksin kertoman mukaan hajaantuneet, mutta asuvat nyt taas lähelläkin, mikä mahdollistaa näkemisen ja yhteisen tekemisen. Osa haastateltavista kertoo, että syystä tai toisesta vapaa-aikana koulukavereita ei ollut mahdollista tavata koulun ulkopuolella. Heille koulu oli merkittävä ystävyys-suhteiden rakentamisen paikka.

Koulumuistoissa merkittäviä asioita ovat myös opiskeluvaikeudet ja haasteet sosiaalisissa suhteissa ja vastaavasti kokemukset, että oli pärjännyt koulussa ja oli ollut kavereiden ympäröimä. Nämä asiat saattoivat mennä kertomuksissa ristiin niin, että opiskelu sinänsä ei ollut hankalaa vaan haasteita oli joko

kodin tai koulun sosiaalisissa suhteissa. Myös mielenterveyteen tai sairastamiseen liittyvät kysymykset tulevat esiin koulusta puhuttaessa.

Monista koulukiusaamisen vastaisista toimista ja hankkeista huolimatta se on edelleen yleinen ja vakava ongelma, joka aiheuttaa monille lapsille ja nuorille pitkäaikaista kärsimystä (Hästbacka 2018, 7). Monet haastateltavamme tuovat esiin joutuneensa itse kiusatuksi, ja myös kiusaajaksi tunnustautuu jokunen. Esimerkiksi Ida kertoo kokeneensa kiusaamista peruskoulun viidenneltä luokalta lähtien, jolloin hän oli vaihtanut koulua. Idan mukaan kiusaamiseen oli puututtu, mutta intervention lopputuloksena hän oli joutunut vaihtamaan koulua, kun kiusaajan ei arveltu pystyvän siihen. Koulun vaihtamiseen pakottaminen oli tuntunut hänestä epäoikeudenmukaiselta hänen toimijuutensa mitätöinniltä instituution taholta. Tällä kokemuksella on ollut hänen elämässään pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia (ks. luku 4.3).

Ami taas muistelee, miten kukaan ei puuttunut hänen kokemaansa kiusaamiseen. Kiusaaminen oli aiheuttanut hänelle arvottomuuden, kuulumattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia:

” No siis.. kyllähän mua eskarissa alettiin kiusaamaan jo että. Periaattees ihan varhaislapsuudest mä muistan sellasia että, tosi, sellasii arvo, pidin itteeni tosi arvottomana jotenki. Että en kuulunu joukkoon ja tuntu et mä olin aina se ulkopuolinen... Ja yläasteellaki vielä. Koko sen ajan mitä mä kävin koulussa niin periaattees oli kiusaamista koko aika. Mulla oli ystäviä mutta sitte loppuvaiheella neki kääntyi mua vastaan. Opettajat yritti puuttua siihen kiusaamiseen mut sit sen

jälkeen mä olin vaan vasikka ja kaikkee tällasta että. Ei siihen silleen oikeen apua saanu. No siis mut siirrettiin vaan erityisluokkaan ja ei ne asiat siitä oikeen parantunu kyllä.”

Ami, 21

Osa haasteltavista kertoo turvautuneensa väkivaltaan selviytyäkseen kiusaamisesta, jotkut taas sanovat kiusanneensa koulussa sen vuoksi, että he voivat huonosti eivätkä asiat esimerkiksi kotona olleet kunnossa. Esimerkiksi Sara kertoo kokeneensa kiusaamisesta koko peruskoulun ajan.

” Tsekattiin tavaroita, haukuttiin ja tälle mut sitte. Mä olin ala-asteen puolel mä olin hyvin väkivaltanen. Että, yritäpä vaan haukkua niin tuli nyrkistä naamaan.”

Sara, 21

Vaikka Sara oli muuttanut perheensä kanssa viidennellä luokalla, kiusaaminen oli alkanut myös uudessa koulussa. Väkivalta ei ratkaissut hänen tilannettaan. Hän kertoo pununeensa tilanteestaan äidilleen ja psykiatrilleen, mikä oli auttanut häntä. Kahdeksannella luokalla hän oli onnistunut luomaan vertaissuhteita samasta alakulttuurisesta tyylistä kiinnostuneiden oppilaiden kanssa. He muodostivat “oman porukan” ja tukivat toisiaan.

Kiusaaminen on merkittävä lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaava tekijä, ja sillä on todettu olevan pitkäaikaisia vaikutuksia esimerkiksi terveyteen, koulumenestykseen ja vertaissuhteisiin (Pörhölä 2008; Hästbacka 2010, 10). Tämä näkyy myös siinä, miten haastateltavat jäsentävät kiusaamisen vaikutuksia omaan elämänsäkuuluunsa. Monet

kertovat ongelmista sosiaalisissa suhteista, kuten yksinäisyydestä, ystävien vähyydestä, yksin jäämisen pelosta, luokkayhteisöön kuulumattomuuden tunteesta ja luottamuksen puutteesta vertaisiin. Kiusatuksi joutuminen vahingoittaa luottamusta itseensä ja muihin sekä kykyä solmia uusia ihmissuhteita. Kiusaamisen kohteeksi joutuneella on myös suurempi riski päätyä kiusatuksi uudessa yhteisössä. (Pörhölä 2008.) Vaikka kiusaaminen tapahtuu koulussa, sen vaikutukset eivät välttämättä rajoitu koulun institutionaalisiin kehyksiin vaan ulottuvat ihmisen vertaissuhteisiin ja vapaa-aikaan koulun ulkopuolella (ks. luku 4).

Koulussa vastuu kiusaamiseen puuttumisesta jakautuu useille ammattilaisille, mikä näkyy toimenpiteiden hajanaisuutena. Kehittämistarvetta on niin kiusaamistilanteiden selvittämisessä kuin tiedon siirtymisessä ammattilaiselta toiselle (Hästbacka 2018, 8). Eletyn kansalaisuuden näkökulmasta haastateltavat kertovat, miten he ovat kiusattuina joutuneet väistämään ja muuttamaan käyttäytymistään senkin jälkeen, kun asiaan on virallisesti puututtu. Nämä kertomukset osoittavat, miten instituution ehdot määrittävät toimintaa ja jättävät nuoren omat yritykset ratkaista tilanne näkymättömiksi. Nuori joutuu tilanteen ratkaisijaksi, kun turvan tarjoamisen sijasta häneltä vaaditaan aktiivisia toimia, jotta kiusaaminen loppuisi. Kiusaamiseen itse syyllistyneet eivät haastatteluissa ylpeile teostaan, vaan näkevät taustalla omaa huonoa oloa ja välittävistä suhteista sivuun jäämistä.

3.2 Toisella asteella: arjenhallinnan opettelua

Suurin osa haastatelluista opiskelee haastatelluhetkellä tai on opiskellut joko ammattikoulussa tai lukiossa, osa pohtii vaihtoehtoja, mahdol-

lisuuksia ja mieltymyksiään, ja osa on kotona miettimässä mitä haluaisi elämässään tehdä. Monien tarinoissa tulee esiin, miten tässä vaiheessa sosiaalisten suhteiden lisäksi virallisesta koulusta suoriutuminen vaatii arjen hallintaa sekä paneutumista koulutehtävien tekemiseen. Kuten peruskoulussa, myöskään toisella asteella opiskelu ei ole pelkästään virallisen koulun mukaista opintosuoritusten hankkimista (Kiilakoski 2014, 28; Tolonen 2001). Haastattelujen perusteella toisella asteella opiskelu edellyttää kokonaisvaltaista arjen hallintaa, jotta pystyy rytmittämään omia voimavaroja, jaksamista ja suhteita vertaisiin omaa jaksamista tukevalla tavalla. Joillekin opinnoista suoriutuminen on ollut erittäin raskasta ja voimavaroja vaativaa. Lukion käynyt Veera pitää lukiolaisen työtaakkaa ”järkyttävänä”. Hän kokee, ettei muuta elämää ollut. Opintojen suorittaminen oli raskasta myös sen vuoksi, että hän kärsi masennuksesta. Toisaalta Veeran tarinasta käy ilmi myös ylpeys omasta sinnikkyudestään ja ylioppilastutkinnon suorittamisesta vaikeuksista huolimatta:

” Se oli tosi raskasta. Et just kun oli masentunut eikä jaksanut tehdä mitään muutenkaan niin se työn määrä oli aivan järkyttävä. Et sul on kuus tuntia koulua ja sä saat jokaiselta kurssilta neljä tuntia kotitehtäviä. Niin ei siinä oo enää mitään elämää. Et mä tiesin sen et se ei todellakaan ollut mun paikka mut mä sinnittelin siellä vaan...Joo ja sit mä vielä suoritin musiikkilinjan jolla mä opiskelin et kyl mä siinä olen ylpeä itsestäni et mä sain sen tehtyä ja, oli ihan tosi siisti fiilis pitää ne yo-juhlat koska mä en tiennyt ikinä et saanks mä niitä pidettyä”

Veera, 20

Muutamit haastatellut arvostavat heille tarjoutunutta mahdollisuutta suorittaa opintoja verkko-opiskeluna. Verkko-opintoja kiitellään joustavina ja selkeästi koulunkäyntiään tukevinä käytäntöinä. Tärkeää kuitenkin on, että verkon

”takana” on oikea ihminen (opo tai opettaja), joka auttaa tarvittaessa ja on kiinnostunut nuoren opintojen etenemisestä. Osalle oppiminen sinänsä on helppoa, ja he ovat valmiita omaksumaan enemmän asioita jopa nopeampaan tahtiin kuin

opetuksessa on tarjolla. Joskus tämä voi johtaa turhautumiseen. Nora kertoo turhautuneensa lukiossa siihen, ettei saanut pitkämatkalaisena lupaa opiskella omassa tahdissaan. Sen sijaan hänen oli alistuttava päivälukion hitaaseen ja tehotomalta tuntuneeseen etenemistahtiin sekä siihen, ettei kaikkia opettajia aidosti kiinnostanut heidän opettamansa asiat:

” Mun numerot on aina ollu siis kiitettäviä, mä oon siis ysioppilas, niin mä oon yrittäny pyytää, että saisinko mä itsenäisesti suoritettua kurseja, koska mä vihasin sitä, että jouduin kun sillon vielä asuin toisessa kaupungissa ja mä jouduin matkustaan aina kaks tuntii kouluun, sit istuu koulussa kaheksan tuntia pahimmillaan ilman, että mä tein siellä mitään. Mä kuuntelin vaan, että opettaja puhuu jotakin, lukee kirjasta lukuja tai kappaleita ääneen. Ja mä turhauduin siitä, että mä olisin voinu tehdä sen kaiken kaks kertaa nopeemmin itse.....päivälukiossa olin tosi turhautunu siihen , että opettajia kiinnosti enemmän se läsnäolo kun se, mitä sä niin kun teet läsnä ollessa.”

Nora, 21

Joillekin haastatelluille asuminen yksin, kaverisuhteiden ylläpito ja koulunkäynti ovat osoittautuneet raskaiksi elämänhallinnalliksi haasteiksi, kuten Emilia kertoo seuraavassa. Hän ei pystynyt lopulta pitämään elämäänsä tasapainossa, mikä johti vakavaan uupumukseen:

” Olin 16 ja mä olin päässy tohon lukioon [...] Mutta mä olin jotenki, siinä oli se ku muutti, omilleen, opetteli tekeen kaikki. Jotenki mä paloin loppuun siin. En mä tiiä, mä en jaksanu. Ja sit mää, sit tuli, oli tosi erilaisii kaveripiirejä. Sitte ei siä oikeen tullu käytyä, niillä tunneilla sitte. Sitte tuli just toi alkoholi ja tupakointi ja muu tommonen. Ja sitte että siellä.. no siihen kohtaan oli tosi paljo juhlia. Et meillä oli ku mä asuin itekseni, niin kaikki kaverit oli aina meillä. [...] Ja sitte, jossain kohtaa jouduin käymää lääkäriillä siitä et mä en pystyny enää, mulla oli se unirytmii kääntyny niin silleen et mä en öisin pystyny nukkuu. Et mä nukuin päivät ja sit oli aina illat hereillä. Ja oli jotenki tosi yksin ja hukassa että ei oikeen tienny sit et mitä siinä oli. Mä voin tosi huonosti, siinä kohtaa tosi tosi huonosti.”

Emilia, 20

Oppimisen, kasvamisen ja sosiaalisten suhteiden lisäksi nuoret kohtaavat koulussa myös yhteiskunnan palvelujärjestelmän, kuten terveys- ja hyvinvointipalvelut terveydenhoitajineen ja koulukuraattoreineen sekä esimerkiksi KELAn opintotukijärjestelmän. Vaikka tuen saatavuus vaihtelee (Nuorisobarometri 2017, 5), haastattelemamme nuoret aikuiset tuovat esiin hyväksi kokemiaan ja toimivia tukimuotoja koulussa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Esimerkiksi ihmisten erilaisia elämäntilanteita ymmärtävät opettajat sekä koulun ja kodin yhteistyö saavat kiitosta. Annia viranomaisten välinen yhteistyö, mahdollisuus kevennettyyn lukujärjestykseen, ymmärtäväiset opettajat ja tukiopetus auttoivat merkittävästi selviytymään koulusta mielenterveysongelmista huolimatta.

” Sitten äiti huomasi sen, se sitten otti yhteyttä kouluterkkariin. Sitä kautta mä menin sitten kaupungin niinku puolelle nuorisopsykiatrialle...mä kävin paljon terapiassa ja se auttoi kyl. Se tuki sitä että sit jakso käydä kuitenkin koulussa. Olihan se raskasta ja mä sain sitten vähän niinku helpotustakin että mulla oli joku 20 prosaa kevennystä että mä sain niinku aamulla tulla myöhempään, että mä olin sit saanu nukuttua, kun mä valvoin ja itkin aina useesti ja sitten aamulla tietysti väsytti. Sit se että mun ei tarvinnu koko aika istua jossain jälki-istunnossa. Se oli tosi jees. Muistaakseni meidän koulussa oli jotenkin hyvin ymmärtävistä henkilökuntaa ja tukiopetusta sai aina tarvittaessa ja apuja opettajilta, että ei ne ei ollu mitään semmosta että jotenkin ois liikaa vaadittu. Ei se nyt ehkä suoranaisesti koulu mitenkään tukenut siinä mielenterveydessä mutta ymmärsi tosi hyvin.”

Anni, 22

Kaikista edellisistä esimerkeistä käy ilmi, että koulunkäynti ja oppiminen on mahdollista hyvin erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Eletyn kansalaisuuden näkökulmasta koulukokemukset voivat tukea ja vahvistaa ihmisen toimintakykyä ja onnistumisen kokemuksia, mutta haastatteluissa kerrotaan esimerkkejä myös koulukokemusten lamauttavista ja elämänhallintaa rapauttavista elementeistä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset tuovat esiin näkymättömäksi jäämisen kokemuksia, joissa heidän vaikeuksiaan ei tunnustettu, vaan heidät on leimattu ongelmallisiksi sekä yhteisön jäseninä että suhteessa normatiiviseen elämäntilanteeseen. Kaikki eivät luota koulun ammattilaisiin eivätkä ole kokeneet tarjolla olevaa tukea riittäväksi tai sopivaksi itselleen.

3.3 Työ: epävarmuuksia, kokeiluja, haaveita ja normatiivisuuksia

Peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten lisäksi nuorten aikuisten kertomuksissa paljon tilaa saava institutionaalinen ulottuvuus on työelämä. Osalla on siitä jo kokemusta, mutta suuri osa vasta valmistautuu siihen tai pohtii tulevaisuutensa suuntaa, esimerkiksi työpajalla käyden. Useimmille työ on yksi itsenäistymisen mahdollistaja, sillä työn tekemisen ajatellaan osoittavan yhteiskuntakelpoisuutta. Työnteko merkitsee palkkaa, joka mahdollistaa itsenäisen elämän kustannusten hoitamisen. Työelämän paljon esillä olleesta epävarmuudesta huolimatta tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset eivät vaikuttaneet olevan erityisen huolissaan siitä, saavuttavatko he vakaan aseman työelämässä tai uupuvatko he työhön liittyvien urapaineiden ja kilpailun vuoksi (vrt. Sorjanen & Vainio 2020, 34-50; Rikala 2018). Sen sijaan monia huolestuttavat muunlaiset työelämän asettamat vaatimukset. Haastateltavat puhuvat toisaalta ponnistelujen tarpeesta ja pitkäjänteisyydestä työelämään pääsyssä, toisaalta osaa pelkää, etteivät he sopeudu rutinoituneeseen elämänmuotoon, jota he olettavat työelämän edellyttävän. Esimerkiksi useassa työkokeilussa ollut Viivi toivoo löytävänsä tasapainon työn ja muun elämän välille. Hän on ollut työkokeiluissa, joissa hänen hyvinvointinsa on joutunut koetukselle. Hän ei halua työn vievän kaikkea aikaa, vaan hänelle on tärkeää löytää aikaa myös muille tärkeille asioille elämässään. Hän on kokeillut erilaisia työpaikkoja, mutta ei ole vielä löytänyt itselleen hyvältä tuntuvaa tapaa tehdä työtä, mistä hän puhuu epäonnistumisena. Toive onnistumisesta ja tasapainon löytämisestä elää kuitenkin vahvana hänen haastattelussaan. Pohtiessaan itselleen sopivaa työtä Viivi tuntuu samalla pohtivan, millainen paikka hänelle on mahdollinen yhteiskunnassa.

” On toiveita ja pelkoja. Eniten mä toivon sitä, että mä löydän itelleni sellasen työllistymismahdollisuuden, mikä toimii mulle. Se on ollu hyvin paljon semmosta kokeilua ja epäonnistumista, uutta kokeilua ja epäonnistumista. Ja mä toivon, että mä löydän sellasen vaihtoehdon, että sit siitä ei tuu se mun elämän isoin juttu, vaan että sitten se menee omalla painollaan ja mä voin keskittyä muihin asioihin elämässä. Pelkoja on tietenkin se, että se ei toimi. Pelkoja on se, että ei tuu olemaan sellasia työpaikkoja, mitkä mulle sopii. Siihen mä haluan vaikuttaa paljon, haluan pitää yllä niitä asioita, jotka on mulle toimivia.”

Viivi, 24

Myös Alekski kokee epävarmuutta miettiessään omaa suhdettaan työelämäään. Hän ei usko löytävänsä itselleen merkityksellistä työtä ja kammoaa työelämän rutiininomaisuutta, jota hän kuvaa “saman toistona”. Hän ei usko pystyvänsä sopeutumaan ja sitoutumaan rutiininomaiseen työelämään useiksi vuosiksi, ja hän kertoo jo ajatuksen tästä ahdistavan:

” Joo, pienet työkokeilut ja musta tuntuu, että mä muutenkin tuun olemaan sit semmonen ihminen, että mä en ole samassa työpaikassa pitkään. Tai jos mä oon samassa työpaikassa pitkään, niin sit se on sellasta, että mä teen välillä työtä ja mä oon välillä lomalla. Mä en pysty millään näkemään itteeni, että mä olisin monta vuotta putkeen samassa työpaikassa joka ikinen päivä paitsi lomat. Se ei vaan sovi mulle ja mä en varmaan pysty. Mä

olen yrittäny, mutta se ei vaan käy. Ja sit välillä vähän pelottaa, kun sitä kuulee, että ihmiset hakee työpaikkoihin, niin suositaan niitä, jotka on mahdollisimman pitkään työpaikalla ja tehään semmosia työpaikkoja, että samat henkilöt pysyy siellä. Kyllä työelämä jotenkin ainakin tällä hetkellä kuulostaa aika ahdistavalta, kun mä olin just siellä varastossa... oli sellasta just saman toistoa.”

Alekski, 21

Työelämäntutkijat ovat tuoneet esiin, miten tämänhetkistä työelämää leimaavat kilpailullisuus, jatkuva arviointi, pääomien keskittyminen ja kvartaalitalous (Siltala 2004; Julkunen 2005). Haastattelemamme nuoret aikuiset puhuivat työelämästä henkilökohtaisella tasolla, mihin heitä myös ohjasimme kysymyksinemme. Henkilökohtaisten kysymysten kautta heidän kertomuksistaan paljastuu yhteiskunnallisen tason kritiikkiä, eräänlaista intiimiä kansalaisuutta (Plummer 2003, ks. luku 2). He pohtivat, millaisia työelämäkansalaisia he ovat, millaista olisi heille mielekäs työ ja elämä ja mitä työelämä tulee heiltä vaatimaan. Erityisesti jo pidempään mielenterveyden kysymysten kanssa kamppailleet haastateltavat miettivät jaksamistaan ja mahdollisuuksiaan olla työelämässä sekä toivovat ja peräänkuuluttavat joustavuutta, jotta heillä olisi mahdollisuus saavuttaa hyväksyty kansalaisasema työtä tekemällä.

Haastattelujen perusteella nuorten aikuisten huomioissa työelämän mielekkyydestä ja työssä jaksamisesta vaikuttavat ennen kaikkea työn sosiaaliset ulottuvuudet. Esimerkiksi Veera kertoo huonoista kokemuksistaan omalla työpaikallaan. Ne johtivat uupumukseen ja sairausloman kautta irtisanoutumiseen. Samalla hän tuo esiin tärkeinä pitämiään

työelämän piirteitä, erityisesti työntekijöiden arvostamista inhimillisinä ja tuntevina ihmisinä, ei pelkästään hyväksikäytettävänä ”työvoimana”:

” ...meidän pomo oli ihan kusipää, just se oli se aatteli et me ollaan työvoimaa et me ei olla henkilöitä vaan me ollaan työvoimaa hänelle. Mä rupesin voimaan siel niin huonosti et mä tulin fyysisesti ihan kipeeks siitä et mä olin puolen vuoden aikana kuus kertaa kipeenä. Ja sit siitä rupes just saamaan sitä, että no mikäs sulla on tällä kertaa ja siitä sai koko ajan vittuilua. Ja sit kesän aikana, kun mun kaveri sit talutti mut päivystykseen ja oli sillai et nyt käyt hakeen itelles sairauslomaa et et sä jaksu tota enää. Et sun jututkin rupee meneen niin hirveiksi että nyt sun on pakko tehdä asialle jotain. No sit mä hain sieltä sairauslomaa eka kaks viikkoo ja sit sille tielle mä jäin. En mä enää palannut sinne, koska mä tajusin et kuinka huonosti mulla meni siellä.”

Veera, 20

Monelle haastateltavalle työn tekeminen on yhteiskunnallinen velvollisuus. Yhteiskunta hahmottuu tällöin vastavuoroisena suhteena: kun on saanut apua, haluaa antaa osansa takaisin, kuten edellisessä luvussa jo kuvasimme. Tästä näkökulmasta pohjoismainen hyvinvointivaltio näyttäytyy nuorille aikuisille järjestelmänä, jossa jokainen sekä myötävaikuttaa että hyötyy hyvinvointivaltion olemassaolosta (Saari & Pessi, 2014). Vastavuoroisuuteen liittyy aina moraalinen ulottuvuus (Mauss 1925); kansalaisuuden (ja ihmisyyden) kokemus suhteutuu ja määrittellään yhteiskunnassa tai yhteisössä hyvinä pidettyihin arvoihin, kuten esimerkiksi työn tekemiseen

(Robbins 2013). Nuorten aikuisten kertomuksissa työ määrittää vahvasti yhteiskuntakelpoisuutta, normaalisuutta ja tavallisuutta, jota he tavoittelevat. Samaan aikaan monet tiedostavat omien voimavarojensa rajallisuuden, kuten Ida kertoo seuraavassa:

” Aika paljon, haluais vaan olla tavallinen et pystyis tekee, tai tavallinen ja tavallinen, mut siis pystyis tekee, koska mä varmaan oikeesti tekisin ihan hirveesti töitä jos mä vaan vois tehdä. Ja jos vaan jaksais, tai voimavarat riittäis.”

Ida, 19

Vaikka tutkimusten mukaan nykynuoret arvostavat aikaisempia sukupolvia enemmän työn mielekkyyttä (Tuppurainen 2009, 22), haastattelujen perusteella normatiiviset käsitykset ihmisten elämäkulusta eivät ole kadonneet, vaan nuoret aikuiset ovat niistä hyvin tietoisia. Viivi kuvaa seuraavassa, miten hänen haaveensa paikan löytämisestä työelämässä on siirtynyt hieman kauemmas, mutta se ei ole kuitenkaan kadonnut. Hänen haastattelusitaattinsa myötäilee näkemystä orastavasta aikuisuudesta (Arnett 2000), jossa korostuu ”tässä hetkessä” eläminen, ”opettelu” ja toive omien tulevaisuuteen liittyvien ajatusten kirkastumisesta. Viivi tuntuu ajattelevan, että siirtymä aikuisuuteen ei välttämättä etene suoraviivaisesti opinnoista työelämään, vaan on pidempi, vähitellen ja yksilöllisesti muotoutuva ajanjakso, kun hän saa mahdollisuuden pohtia eri vaihtoehtoja. Viivin pohdinnoissa on myös elementtejä normatiivisen työmarkkinakansalaisuuden kyseenalaistamisesta eletyn kansalaisuuden kautta, eli omassa elämässä toteutuvana toisin tekemisenä.

” ...kyl mä ehkä nään niitä samoja asioita että jotenkin, haluaa jotain vaikka lapsia ja haluaa että on työpaikka ja haluaa matkustella mutta, en mä tiedä koska. Et aikaisemmin oli kauheen selkeet suunnitelmat sillai että no niin 25-vuotiaana naimisiin ja 27-vuotiaana lapsia ja, nyt on vaan silleen tajunnu että voi elää tässä hetkessä, ja elääkin sillai että tekee sitä mikä tuntuu nyt hyvältä ja, tällä hetkellä haluaa vähän ettiä itteensä ja olla ehkä vähän yksin ja jotenkin opetella, opetella elää ja olee yksin ja ajattelee että mikä on erityisesti mitä ite haluaa nimenomaan siltä tulevaisuudelta, mitkä on semmosia mitkä on vaan tullu jostakin vaikka parisuhteesta tai jostakin yleisestä tämmösestä olettamuksesta että omakotitalo ja perhe- Volvo ja kultainen noutaja ja kaks lasta, tyypisesti että vaikka omalla tavallaan mä haluan ton mut sit se että mitkä niistä on tavallaan mitä mä haluan ja mitkä on niitä mitkä on luotu vaan sillä että mikä on normi. Mut et kyl mä niinku omassa tulevaisuudessa nään itseni jonkun kanssa, ja, niin ... ehkä jossakin muissa töissä, mut en mä tiedä missä töissä.”

Viivi, 24

Puhuessaan työelämästä haastateltavat vertaavat omia kokemuksiaan tunnistamiinsa yleisempiin normatiivisiin odotuksiin. Heidän mukaansa normatiivinen elämänkulku vaatii suunnitelmallisuutta ja kykyjä pysyä institutionaalisissa kehyksissä. He puhuvat myös kokemistaan paineista, erityisesti jos he eivät etene itsenäistymisen polullaan samaan tahtiin ikätovereidensa kanssa - tai jos he eivät vielä edes tiedä, mikä heidän seuraava askeleensa tulee olemaan. Linnea kertoo ahdistuneensa huomattuaan perus-

koulun viimeisellä luokalla, ettei hänellä ollut yhtä selkeitä tulevaisuuden suunnitelmia kuin samanikäisillä luokkatovereillaan. Lisäksi ympärillä olevat aikuiset - vanhemmat ja opettajat - neuvoivat ja odottivat päätöstä, mikä paineisti tilannetta entisestään.

” ...ylipäätään tosta, sillein et mikä sitte yläasteella laukas vaikeuksia myös niin oli se et mul ei koskaan oo ollu sellasta, unelma-ammattia tavallaan, tai mitään sellasta. No harvalla nyt on mitään selkeätä suuntaa, alusta asti mut sillein et mä en kauheesti, miettiny mun tulevaisuutta et mä haluisin olla lääkäri tai opettaja tai tälleen, et se oli enemmän silleen että ku tykkäsin olla lapsi ja elää sitä lapsen elämää enkä, mieltä sitä että mitä mä teen isona. Tavallaan yläasteella se tuli sillein yhtäkkiä että kaikki ympärillä mieltä että mitä ne tekee ysiluokan jälkeen ja sitten opettajatkin on, tai et opokin on silleen et valitse tämä tie ja sit et vanhemmatki on silleen että no sä saat ihan ite päättää sen ja, silleen et vähän silleen että no, mitä mä teen tässä.” [naurahtaa].”

Linnea, 20

3.4 Siiloutuneet ja projektiluontoiset palvelut

Suomalainen lasten ja nuorten palvelujärjestelmä on varsin monipuolinen. Palveluita tuottavat niin julkinen, yksityinen kuin kolmas sektori. Lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta palvelujärjestelmän kokonaisuus on kuitenkin pirstaleinen ja päällekkäinen (Pekkarinen ym. 2012, 26–27). Palveluiden pirstaleisuus on tunnistettu ongelmaksi, joka heikentää niiden vaikuttavuutta. Palveluja käytännössä tuottavien eri alan ammattilaisten yhteis-

toiminnalle on luotu rakenteita, mutta toistaiseksi palvelut eivät juurikaan ylitä sektori- tai kuntarajoja. Tieto ei kulje saumattomasti, ja palveluita suunnitellaan kapea-alaisesti yksittäisen sektorin näkökulmasta (Perälä ym. 2013). Asiakkaiden näkökulmasta verkostomaisen yhteistyön puute aiheuttaa päällekkäisyyksiä ja katvealueita. Tällöin varsinaisen ongelman sijaan päädytään hoitamaan oireita ja näkemään palvelussa asioiva ensisijaisesti kussakin palvelussa käsitellyn ongelman kautta.

Palveluiden pirstaleisuus voi tuottaa kokemuksia tukipalveluiden luotaantuontävyydestä ja ulkopuolisuudesta (ks. myös luku 5). Jos palvelussa ainoastaan ohjataan paikasta toiseen ja annetaan määräyksiä kuuntelematta ihmisen omia näkemyksiä ja omia olotiloja koskevaa asiantuntemusta, palvelut voivat alkaa tuntua ulkokohtaiselta kontrollilta. Tämä voi lisätä jopa pelkoa palvelukohtaamisia kohtaan, kuten Viivi kuvaa seuraavassa:

” Mä ramppasin aikasemmin monessa eri mielenterveyspalvelussa ja sit mulle oli kerenny tulla jo vähän semmonen asenne, että mua pelottaa mennä sinne, että ne määräilee mun puolesta ja sanoo, mitä mun pitää tehdä, vaikka mä en tykkää siitä ja se ei auta mua eteenpäin.”

Viivi, 24

Vaikka suomalainen palvelujärjestelmä on perinteisesti nojautunut ajatukselle kaikille samanlaisista palveluista ikään, asuinpaikkaan tai muihin yksilön taustatekijöihin katsomatta, käytännössä eri väestöryhmät ja eri alueilla asuvat ihmiset saavat erilaista palvelua. Lisäksi palveluita on tarjolla pääasiassa virka-aikana, mikä on myös haastatteliemme nuorten aikuisten kokemus. Moni on jäänyt vaille apua virka-ajan ulkopuolella ilmenneisiin tuen tarpeisiin, esimerkiksi yksinäisyyden tai ahdistuksen tunteisiin.

Pirstaleisessa palvelukentässä myös yksittäinen ammattilainen voi jäädä yksin, eikä hän pysty tarjoamaan nuorelle kokonaisvaltaista tukea, vaikka haluaisikin. Ammattikuntia ylittävään yhteistyöhön ryhtymisen kynnyksestä voi nostaa se, että osalle ammattilaisista monialainen työskentelyote on vieras ja yhteistyön taidot voivat olla puutteellisia (Kuure & Lidman 2013). Myös paikkakuntien välillä on eroja, merkittävimmin maaseutu- ja kaupunkipaikkakuntien kesken (Pekkarinen ym. 2012). Viivillä on kokemuksia useamman paikkakunnan palveluista, sillä hän on muuttanut hiljattain pienemmältä paikkakunnalta pääkaupunkiseudulle. Hän kertoo huomanneensa selkeän eron palvelujen kattavuudessa ja laadussa pienen ja suuren paikkakunnan välillä. Kun asiantuntemusta on enemmän saatavilla, on mahdollista saada tarvitsemaansa tukea:

” Niin sit mä tulin paikkakunnalle pääkaupunkiseudulla, niin sitten täällä mä tapasin sellasia lääkäreitä, jotka sit kuuntelikin mua ja ymmärsikin mua ja sitten tarjos mulle just sen avun mitä mä pyysin, että mä sanoin sille, että mä haluaisin jotain tämmöstä, mä en tiedä mitä se on. Ja sit he osas ehdottaa ja sano no, on olemassa tämmönen paikka, mee sinne. Aikaisemmin mä en saanu mitään apua, en mitään tukee eikä mulla ollu tietoo siitä, että mistä vois saada apua tai tukea. Mut sit taas myöhemmin just näissä mun viimeaikaisissa ongelmassa, niin niissä mä taas oon saanu tosi paljon tukea ja apua, että just niitä nuorisoetsiviä, ne on auttanu paljon. Sitten sossut on auttanu paljon. Ja nyt viimeisimpänä tää Kotipolku.”

Viivi, 24

Avun löytäminen palvelujärjestelmästä tuntuu haastattelemiemme nuorten aikuisten kuvausten perusteella vaativan syvällistä asiantuntemusta eri järjestelmistä, mihin liittyvää kansalaispätevyys on osalla vahvistunut omien kokemusten kautta (ks. asumisen kysymyksiin liittyen luku 5). Nuoret aikuiset tuovat esille, että palvelujärjestelmän pirstaloituminen ja palvelujen projektiluonteisuus vaikuttavat niiden laatuun ja saatavuuteen, mistä Viivi puhuu seuraavassa viitaten omiin havaintoihinsa Tyttöjen talon asiakkaana. Hän kokee saaneensa hyvää palvelua, mutta ymmärtäneensä palvelujen projektiluonteisuuden merkityksen, kun ohjaaja kertoi projektin ”jonkinnäkösen” rahoituksen loppuneen, mikä merkitsi Viivin näkökulmasta toimivan ja tarpeellisen palvelusuhteen loppumista. Hänen mielestään palvelujen rahoitus olisi taattava nykyistä paremmin, jotta ne olisivat ”turvallisempia työpaikkoja” myös työntekijöille:

” Itse asiassa nyt mä tiedän yhen asian, mistä mä voin valittaa. Esim. mä oon käyny tyttöjen talolla, mä oon käyny yksilökeskusteluissa jutteleen, ja se oli mulle tosi tärkeä. Ja jopa siinä nuorisoetsivätyössä, niin molemmissa mun ohjaajan on pitänyt lopettaa kesken kaiken, koska rahoitus on lopetettu. Ja sitten he kerto mulle sen, että tulipas yllättäen, että he on pahoillaan, että loppuu tähän näin tää työsuhde, et he eivät itekään tienneet. Tää on se huono puoli tulee siitä, kun ei oo pysyviä työpaikkoja, se on vaan jonkinnäkönen rahotus. Mun mielestä noi on niin hyviä palveluita, et niistä pitäis tehdä paljon turvallisempia työpaikkoja niille ihmisille, ketkä tekee sitä.”

Viivi, 24

Myös tukea saavaan henkilöön vaikuttaa se, kun tutuiksi ja turvallisiksi muodostuneet aikuiset jatkuvasti vaihtuvat tai projektit yllättäen loppuvat. Nuoret aikuiset kertovat siitä, että aina ei jaksaisi kertoa alusta omia asioita ja tilannetta uudelleen ja tutustua uusiin ihmisiin. Sen sijaan he kaipaavat pitkäjänteisiä ja jatkuvia turvallisia suhteita:

” ....mäkin oon nuorisopsykiatrian poleilla pyöriny niin mulla on tosi monesti vaihtunu työntekijä ja sit kun mulla oli ollu kaks kertaa semmonen intensiivijakso että mä oon ollu päiväosastolla kaks viikkoa, et niinku vaan päivät siellä ja illat kotona, niin kun se on aina uus työntekijä, aina uuden kaa puhut ne samat asiat menneisyydestä ja tästä hetkestä ja tulevaisuudesta ja hoitokontakteista ja se rupes olee niin vitun väsyttävää....”

Anni, 22

Niin sit mä tulin paikkakunnalle pääkaupunkiseudulla, niin sitten täällä mä tapasin sellasia lääkäreitä, jotka sit kuuntelikin mua ja ymmärsikin mua ja sitten tarjos mulle just sen avun mitä mä pyysin, että mä sanoin sille, että mä haluaisin jotain tämmöstä, mä en tiedä mitä se on. Ja sit he osas ehdottaa ja sano no, on olemassa tämmönen paikka, mee sinne. Aikaisemmin mä en saanu mitään apua, en mitään tukea eikä mulla ollu tietoo siitä, että mistä vois saada apua tai tukea. Mut sit taas myöhemmin just näissä mun viimeaikaisissa ongelmissa, niin niissä mä taas oon saanu tosi paljon tukea ja apua, että just niitä nuorisoetsiviä, ne on auttanu paljon. Sitten sossut on auttanu paljon. Ja nyt viimeisimpänä tää Kotipolku.

Viivi, 24

Anni Heinonen tekee Nuorten turvatalojen Kotipolku-hankkeessa viestintää ja vaikuttamista. Hän haluaisi nähdä tulevaisuudessa Suomen, jossa inhimillisuus olisi korvannut itsenäistymiseen liittyvät turhat suorituspainet ja yksin pärjäämisen ihanteen.

Pitkäjänteiset tukisuhteet vahvistavat arjen kansalaisuutta

Kun nuori täyttää 18 vuotta, yhteiskunta olettaa hänen pärjäävän yksin. Tukea tarvitsevan nuoren aikuisen tulisi kyetä määrittelemään, minkälaista apua hän järjestelmältä tarvitsisi ja vieläpä kyetä hakemaan sitä vaaditulla tavalla. Avun saaminen edellyttää pirstaleisten palveluiden syvällistä tuntemusta ja voimavaroja sukkuloida luukulta toiselle.

Tarvitaan turvallisia ja pitkäjänteisiä tukisuhteita, joissa nuorella on aikaa etsiä itselleen ratkaisuja ja tapoja kiinnittyä yhteiskuntaan. Nuorten turvatalojen itsenäistymisen tuessa on huomattu, että järjestelmien tuntemus vahvistaa nuoren aikuisen pystyvyyden kokemusta. On voimauttavaa oppia etsimään itselleen tukea ja toimimaan yhteiskunnassa sen tarjoamilla pelisäännöillä.

Itsenäistymisen tuen tehtävänä on siis lujittaa nuoren sosiaalisia voimavaroja. Itsenäistyvien nuorten tukipalveluiden tavoitteena voisikin pitää arjen kansalaisuuden vahvistumista. Sitä, että jokaisella nuorella aikuisella olisi olemassa ihmisiä, joihin hän osaisi ja uskaltaisi tukeutua ja välineitä toimia myös tarpeen tullen hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamassa tukiverkostossa.

3.5 Turvatalo: kokonaisvaltainen ja käytännön tuki

Useampi haastatelluista kiittää Nuorten turvatalon palveluita ja sieltä saatua kokonaisvaltaista tukea. Sitä pidetään käytännönläheisenä ja joustavana eikä se ole nuorten aikuisten mielestä virallisen oloista: tuki ei ole sidoksissa virka-aikaan, työntekijöiden kanssa voi jutella rennosti ilman, että on jatkuvasti pakko ratkoa ongelmia. Anni kertoo päätyneensä Nuorten turvatalolle sairaalasta, jossa oli hoidettu hänen mielenterveyteensä liittyviä kysymyksiä, kuten ahdistusta. Turvatalon työntekijät ehdottivat, että he vahvistaisivat Annin sairastamisen vuoksi "kiristyneitä" läheissunteita, sillä ne eivät olleet sairaalan hoito-ohjelman keskiössä. Anni pitää tärkeänä ihmisten läsnäolon, tuen ja tuntemisen merkitystä:

” ...niin sitten on ihanaa kun on ollu [turvatalo] koska täällä on niinku tietyt ne asiat, että varsinkin jos on joku toinenkin työntekijä niin silti se tietää about ne asiat. Totta kai on hyvä että on iso tukiverkosto ja paljon ihmisiä ympärillä mutta se että, tavallaan itsessään se auttava taho tyypillisesti on se, joka tietää sut oikeesti niinku tavallaan läpikotaisin, se on helpottanu tosi paljon, et sillon.... täällä on tullu semmonen fiilis että mutkin muistetaan ja mulla on jotenkin merkitystä enemmän että mä en oo vaan se niinku potilas tai asiakas tai, vaan se joka tuo tänne rahaa tai jotain semmosta.”

Anni, 22

Myös Nora korostaa Nuorten turvatalojen tuen läheisyyttä ja tuttuutta. Tuki saattaa olla arkipäiväisenkin tuntuista. Nora kertoo, että he olivat

käyneet turvatalon työntekijän kanssa kahvilla. Noran mukaan tällainen epävirallinen vuorovaikutus tuottaa luottamusta ja läheisyyttä sekä auttaa tutustumaan työntekijöiden kanssa. Usean muun haastateltavan tavoin hän arvostaa tuen konkreettisuutta, kuten apua laskujen maksamisessa tai kaupassa käynnissä.

” ” Mä oon tykänny jopa enemmän kun mistään näistä sosiaalitoimen puolesta tai tälleen kunnan tarjoamista. Ihan vaan sen takia, että sillon kun mä meen psykologille, niin mä meen heidän työpaikalleen toimistoon ja tälleen, mutta täällä se on paljon vapaampaa [...] niin kun hoitokontakti on esim tullu mun asunnolle ja me ollaan voitu mennä kahville. Se tuntuu paljon semmoselta oikeesti läheisemmältä suhteelta, että tuntuu, että on ehkä luotettavampi henkilö siinä mielessä.... Tykkään tosi paljon siitä. Se konkreettinen apu, mitä mä olen ite tarvinnu elämässäni, niin kun just laskujen maksaminen ja tää nimenomaan itsenäistyminen, kaupassa käynti ja laskut, roskien vieminen ja muu tämmönen.

Nora, 21

Myös Emilia arvostaa samaansa ymmärtävistä ja ystävällistä käytännön tukea hakemusten kanssa ja ohjausta niiden palvelujen piiriin, jotka voisivat auttaa häntä:

” Ja sitte, siihen, täältä sai apuu kaikkiin hakemuksiin mitä piti tehdä, kaikkiin sai apuu. Me tehtiin yhdessä, kopioitiin ja vietiin jotain mitä tarvi, nii lappui Kelaan ja sellasta. Ja mä en tienny niistä mitään. Niin täältä sai, ja tosi ystävällistä apua. Ja kaikki postimerkit ja kaikki ja sit piti vaan viedä se postiin se hakemus mitä silloin oli jotain ja. Ja miten siirrettiin noi elatushommat. Kaikki tämmöset. Ihan konkreettisesti apuu siihen. Ja sitte tota, mun mielestä täältä mut vielä ohjattiin lasten-, ootas lasten sosiaali- joku sosiaalityön pariin.

Emilia, 20

Käytännön avun lisäksi nuoret arvostavat juttelua turvallisten ja järkevien aikuisten kanssa, mahdollisuutta yöpyä talolla sekä turvatalojen turvallisia ja arkisia rutiineita. Emilia kertoo lisäksi, että ollakseen hyvää tuen ei tarvitse olla “pähän silittämistä”, vaan se voi olla sitä, että työntekijä uskaltaa sanoa vastaan ja tarjota nuorelle uusia näkökulmia.

” Ja sit täällä mikä oli ehkä, kaikkein tärkeintä oli se et ku mä kerroin jostain, niin et mun kans ei oltu aina samaa mieltä, tai silitetty päähän. Vaan uskallettiin sanoo vastaanki tai sillee, antaa erilaisii näkökulmii niihin asioihi. Se oli tosi tärkeätä. Että kuunneltiin ja oltiin mut ei oltu kaikes samaa mieltä just silitetty päähän et se oli tosi hyvä juttu. Se että kun tänne soitti, niin, että tänne sai tulla yöks eikä tarvinnu siin puhelimessa selittää, et mikä on eikä tarvinnu olla mitään ihan järkyttäviä tapahtumia ja silti pääsi tänne. Ja sai just jutella. Ja se oli jotain, se oli, se oli tosi tärkeätä. Ja sitte, sillai et siinä kohtaa kun mä olin just itekseen muuttanu nii ei ollu fiksuja ne ihmiset siinä ympärillä.”

Emilia, 20

Haastattelemamme nuoret aikuiset arvostavat työntekijöiden ammattitaitoa kuunnella ja jutella kaikenlaisissa tilanteissa ja että he esittivät vaihtoehtoja ja kysymyksiä. Nuoret alleviivaavat, että turvatalolla voi vain olla eikä tarvitse ratkoa ongelmia virka-ajalla, toisin kuin monissa viranomaiskohtaamisissa. Nuorten aikuisten huomiot palveluista tekevät näkyväksi, ettei aikuistuminen ole vain ongelmien ratkomista vaan pohtimista, hengailua ja arkipäiväistä juttelemista ja keskustelua. Monelle on tärkeää, että heillä on kaiken varalta tiedossa paikka, jonne he voivat mennä juttelemaan tai vain olemaan tilanteen niin vaatiessa. Emilian mukaan turvatalon rutiinit saivat hänet rauhoittumaan monessa silloin, kun hän oli juuri muuttanut omilleen. Nuorten turvatalolta hän sai uskoa omaan pärjäämiseensä:

” Kun mä olin 16 17, niin silloin tää oli tosi tärkeä paikka mulle. Ja sit se ehkä se.. oloki että ku tänne voi aina tulla. Se tieto siitä. Niin sekin rauhoitti tosi paljon. Koska se oli tosi pelottavaa kuitenkin silloin kun oli vasta 16 niin muuttaa itekseen ja sillee et se toi sitä jotain uskallust siihen et kyl mä pärjään ja silleen. Jotenki.. ja sit ku täällä sai tulla vaik vaan syömään. Nää on, viidelt tekee ruoan niin onks se kuuelt valmis niin tääl sai vaan silloi tulla tai. Tulla vaan käymään tai juttelee niin se oli tosi kiva. Ja ei mitään tuomitsemista ikinä. Et se on tuntunu tosi turvalliselta.”

Emilia, 20

Muutamissa haastatteluissa Nuorten turvataloon kohdistuu kritiikkiä. Jerome kertoo, että hän ei ole tullut toimeen kaikkien työntekijöiden kanssa eikä hän pidä siitä, ettei saanut viettää aikaa aamuisin talolla:

”Mutta se ongelma on se, täällä aina aukee viideltä ja sitte pitäis lähtee heti aamulla lähtee. Vielä ku miettii sillon ku sul ei oo kämpää tai sul ei oo vielä tuttuja täällä ni sä ei tiedä mihin sun pitää mennä, se on ollu vähän vaikeuksia vähän silleen. Siksi mä halusin niin saada oma kämpmä olla ihan rauhassa silleen et ilman et kukaan tai et sul ei aikataulua tulla kotiin tai olla kotona tai lähtee millon... niin.”

Jerome, 22

Nuorten turvatalon työntekijöiden mukaan käytännöllä Nuorten turvatalot haluavat kannustaa nuorta ratkaisemaan oman elämänsä ongelmia ja välttää sen, että turvatalosta tulee nuorelle päätepysäkki tai perhekodin kaltainen paikka. Jeromen kohdalla päivittäinen poistuminen oli lopulta vahvistanut hänen haluaan löytää oma asunto, joka on merkinnyt hänelle isoa askelta kohti itsenäistä elämää (asumisesta luvussa 5).

3.6 Toimijuuden institutionaaliset ehdot

Luvun lopuksi tarkastelemme nuorten aikuisten haastatteluissa esiin tulevia institutionaalisia käytäntöjä arjen kansalaisuuden areenoina ja yhteiskunnallisen toimijuuden ja vaikuttamisen konteksteina. Institutionaaliset käytännöt voivat paitsi tukea nuorten aikuisten yhteiskunnallista toimijutta, myös asettua sen esteiksi.

Osallistumisen eri tasojen (Gellin ym. 2012) kautta tarkasteltuna haastateltavien mahdollisuudet palvelujen kehittämiseen näyttäytyvät varsin vähäisiltä. Haastateltavilla on runsaasti kokemuksia yhteiskunnan palvelujärjestelmästä ja kohtaamisista eri

viranomaistoimijoiden kanssa, mutta tiedostamisen tasolla palvelujärjestelmän kokonaisuus ja viranomaistoiminnan logiikka voivat näyttäytyä epäselvinä. Haastateltavat eivät myöskään kuvanneet omaa asemaansa palvelujen käyttäjinä palvelujärjestelmän kehittämisen tasolla, vaikka heillä olikin runsaasti palveluihin liittyviä mielipiteitä ja kehittämisehdotuksia. Näin ollen palvelujen sisältä tapahtuvan kehittämisen sijaan tilaisuutta vaikuttaa palveluihin haettiin niiden ulkopuolelta, esimerkiksi tutkimukseen osallistumisen kautta (ks. luku 2.3) tai asettamalla vastarintaan (ks. myöhemmin tässä luvussa). Haastatteluissa ainoana instituutioiden sisällä olevana nuorille aikuisille mahdollisena toiminnan suunnittelemisen ja kehittämisen tason areenana esille tuli oppilaskunta. Oppilaskunnassa yhteisöllinen kehittäminen koetaan mahdolliseksi vertaistoiminnan avulla ja sosiaaliset suhteet ovat avainasemassa toiminnan kokemisessa merkitykselliseksi. Oppilaskunnassa kehittämismahdollisuudet kuitenkin rajautuvat koulun instituutiona asettamiin ehtoihin sekä koulu yhteisöä koskeviin epävirallisiin normeihin.

Yksilöiden asemaa ja toimintamahdollisuuksia erilaisissa laitoksissa ja hierarkkisuuteen perustuvissa instituutioissa rajoitetaan ja säädellään monin tavoin (Goffman 1969; Foucault 2005), ja nuorten elämää koulussa, oppilaitoksissa, lastensuojelulaitoksessa, vastaanottokeskuksissa tai viranomaisten aktivointitoimien ja sanktioinnin kohteena voidaan tulkita myös instituutioissa tapahtuvan ohjauksen, hallinnan ja kontrollin näkökulmasta. Institutionaalisesti nuorten kansalaisuusasemaa määrittävät esimerkiksi lainsäädännön mukaiset ikäraajat sekä erilaisiin palveluihin liittyvät ehdot ja käytännöt, mutta myös instituutioiden arkisiin toimintatapoihin ja vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset. Institutionaalisisissa kehyksissä tutkimuksemme osallistuneet nuoret aikuiset määrittyvät usein näkymättömiksi tai ongelmiksi. Palveluiden ja tukijärjestelmien

piirissä he joutuvat luovimaan monissa päällekkäisissä järjestelmissä joutuen alttiiksi erilaisten byrokratialoukkujen tuottamille katkoksille ja sanktioille. Yhteiskunnallisten järjestelmien monimutkaisuus ja byrokraattisuus aiheuttavat asioiden menemistä solmuun, sillä järjestelmät eivät aina tunnista nuorten aikuisten yksilöllisiä tilanteita ja tarpeita tai eri palveluiden ja tukien yhteisvaikutuksia. Tämän seurauksena nuoret aikuiset saattavat kokea, ettei heitä kuunnella tai että he tulevat ihmisinä mitätöidyiksi.

Haastattelemamme nuoret ovat kiinnostuneita vaikuttamaan erilaisiin institutionaalisiin ehtoihin ja epäkohtiin. Esille tulevat erityisesti omakohtaisesti koetut, omaa arkielämää ja elämänhistoriaa lähellä olevat teemat. Tällaisia ovat esimerkiksi kouluvaiveudet, asunnottomuus, työttömyys, raha-asiat ja tuet sekä epäoikeudenmukaiseksi koettu kohteleminen. Vaikuttamisen tarpeet liittyvät sekä järjestelmän epäkohtien korjaamiseen että nuorten yksilöllisen kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen parantamiseen. Nuorten puheessa on läsnä myös vahva solidaarisuus muita nuoria kohtaan. Jotkut haluavat kertoa oman tarinansa sen vuoksi, että he uskoivat sen edesauttavan asioiden muuttumista. He näkevät voivansa haastatteluun osallistumisella vaikuttaa siihen, että muut nuoret voisivat välttyä ikäviltä kokemuksilta ja yhteiskunnan tuottamilta paineilta, saada helpommin apua ja tukea sekä heille kuuluvia etuuksia ja oikeuksia.

Osa haastattelemistamme nuorista aikuisista pitää instituutioiden käytänteisiin vaikuttamista vaikeana erityisesti sen vuoksi, että niitä ohjaavat vanhat, vakiintuneet toimintatavat ja normit, jotka esimerkiksi koulussa eivät ota huomioon yksilöiden erilaisia tarpeita tai tapoja toimia. Heillä on kokemuksia siitä, miten koulussa poikkeavaksi määrittäminen voi johtaa opiskeluvaikeuksiin, häirikön maineeseen tai koulu-kiusaamiseen, jota lähes kaikki haastateltavat ovat

kokeneet. Tuen saamisen kokemusten sijaan seurauksena on ongelmien paheneminen tai laajeneminen ja esimerkiksi luokan tai koulun vastentahtoinen vaihtaminen. Sosiaali- ja terveystalvissa nuoren aikuisen oma mielipide ja tarpeet voivat jäädä huomiotta, kun hänet kohdataan vain hänen saamansa diagnoosin tai palvelussa määritellyn statuksen kautta, jolloin hän ei koe voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa tai kokee vaikuttavansa niihin vain näennäisesti. Kokemukset siitä, etteivät omat mielipiteet tulla kuulluiksi, voivat aiheuttaa palveluiden keskeyttämistä ja suoranaista pelkoa asioida palvelussa.

Haastatteluissa nuoret aikuiset kertovat, miten he ovat asettuneet vastarintaan institutionaalisia käytäntöjä kohtaan (Kallio & Honkatukia 2020). Kutsumme tätä käytäntöjen oikeutuksen kiistämiseksi. Tällaisen toiminnan voi tulkita paitsi henkilökohtaisena tekona myös yhteiskunnallisena toimijuuksena. Haastateltavat kertovat esimerkiksi hoitokäytännöistä vetäytymisestä, kieltäytyvänsä puhumasta heidän hoitoaan koskevista palavereista tai "hatkojen ottamisesta" epäoikeudenmukaiseksi koetusta laitoksesta. Saadakseen apua omaan elämäntilanteeseensa nuoret aikuiset kertovat tehneensä hyvinkin voimakkaita tekoja. Itsemurhan yrittäminen tai päihteiden yliannostus ovat tekoina henkilökohtaisia, mutta niiden motiivina voivat olla institutionaaliset epäkohdat tai avun saamisen ehtojen täyttäminen. Tällöin kyse on äärimmäisestä keinosta ilmaista itseään tilanteessa, jossa järjestelmä ei mahdollista omien mielipiteiden ilmaisua tai poliittista toimijuutta (Kallio 2019, 169).

Haastateltavat kertovat myös siitä, miten he olivat pyrkineet vaikuttamaan instituutioiden heille tarjoamilla keinoilla. Nikki kertoo tehneensä itsestään lastensuojeluilmoituksen saadakseen apua kriisiytyneeseen perhetilanteeseen. Hänen lapsuudenkodissaan vallitsi vahva vaikenemisen

kulttuuri, mutta itsenäistymisen kynnyksellä hän päätti ensimmäistä kertaa elämässään hakea ulkopuolista apua. Huolimatta siitä, että Nikki mukautti oman toimintansa järjestelmän vaatimuksiin, hän ei täyttänyt avun saamiseen liittyviä institutionaalisia ehtoja, ja jäi sen ulkopuolelle.

” **Mä olin silloin vielä alle 18, joten ajattelin että saisin apua lastensuojelusta, koska meistä on useampia lastensuojeluilmoituksia silti. En tiedä, miten ollaan siis vältetty ne, mutta siis on useampia lastensuojeluilmoituksia ollu vuosien varrella mun menneisyydessä. Tein itsestäni ilmoituksen, koska koin että isä käyttäytyy mua kohtaan tosi aggressiivisesti. Ja isällä oli semmonen tietty katse yleensä silloin, kun hän oli aggressiivinen. Sitten koin että teen itsestäni ilmoituksen, että mun kaikki tavarat on siellä, kotona. Tai isän luona, että mulla ei ollu mitään tavaroita, kun mä täällä olin. Lastensuojelusta mielenkiintoisesti vastattiin, että he eivät voi minua auttaa. Että se ei kai kuulunut sitten heille. Että kun ilmoitin, että mulla ei oo tavaroita ja mä en uskalla mennä kotiin ja haluaisin mun tavarat, että mitä mä teen niin. Tuomasivat vaan että, he eivät voi tehdä mitään. Mä olin sit vähä niin ku nalli kalliolla, jätettynä.”**

Nikki, 19

Aineistossa esiin tulevat myönteiset kokemukset avun ja tuen saamisesta palvelujen piiristä ovat myös kokemuksia siitä, että nuori omine erityisine tarpeineen ja elämäntilanteineen on tullut kohdatuksi kokonaisvaltaisesti, ei vain ongelmansa kautta (ks. luku

3.5). Näissä tilanteissa aikuiset ovat astuneet sivuun viranomaisrooleistaan, luoneet joustavia ja kekseliäitä ratkaisuja ja ylittäneet eri tukitoimien välisiä raja-aitoja. Viesti siitä, että kaikille asioille voi tehdä jotakin, on tärkeä nuoren aikuisen omien toimintamahdollisuuksien ja -oikeuksien vahvistamisen kannalta.

Anni kokee saaneensa tukea sekä palveluista että omalta äidiltään. Erityisen tärkeänä hän pitää sitä, ettei häntä edes eri palveluiden nivelvaiheissa ole jätetty yksin, vaan eri palvelut ovat saumattomasti kyenneet takaamaan katkeamattoman tuen.

” **Et mä oon aina saanu apuu ja tukee kun mä oon sitä kaivannu. Et sillai se on ollut ihan positiivinen kokemus, ettei mulla oo koskaan ollu sellanen fiilis että mä oisin jääny jotenkin yksin tai jonkun tyhjän päälle. Että aina jotenkin, vaikka on joku hoitokontakti vaikka loppunu, niin jotenkin on pidetty huolta siitä jatkosta, ja näin. [...] Siis kyl mä oon kokenu, että mulla on menny asiat aina hyvin sit kuitenkin. Tai ei aina voi mennä hyvin, mutta sitten aina jotenkin muut on sit osannu toimia ja tukea sen mukaisesti, että, just se että, vaikka on koulusta ollu paljon poissaoloja tai hankaluuksia, niin ei oo tullu semmosta, että sit ois jotenkin jääny sit siellä jälkeen, ja ei oltais välitetty. Tai kun on ollu työttömänä, niin ei oo tullu semmonen unohdettu olo tyypisesti, niinku aina ne on jotenkin asiat järjestyny, ja aina on ollu joku, no Turvatalo tai äiti, kuka auttaa ja keltä on saanu sitten jotenkin apua. Että on kyllä aina löytyny ne kanavat, mitkä on niinku tukenu. Että ei oo niinku tippunu johonkin.”**

Anni, 22

Haastattelujen perusteella avun saaminen palveluista edellyttää kuitenkin voimavaroja. Vaikuttaa siltä, että apua onnistuneesti saaneilla nuorilla tai heidän läheisillään on ollut jaksamista ja kykyjä etsiä apua erilaisten palveluiden joukosta ja vaatia nuoren asian ottamista vakavasti. Tällainen yksilöllisen kyvykkyyden oletus asettaa kyseenalaiseksi palveluiden universaalisuuden ja yhtäläisen saavuttamisen mahdollisuudet. Esimerkiksi tiukasti sektoroitu tai toisaalta päällekkäinen palvelutarjonta sekä palveluiden hankkeistaminen tekevät palvelukentästä sirpaleisen ja vaikeasti hahmotettavan, jolloin oikeanlaisen avun löytäminen vaikeutuu. Kuormittavassa elämäntilanteessa vaativalta näyttävä avun hakeminen saattaa tuntua ylivoimaiselta. Myöskään digitaalisten palveluiden käyttäminen ei ole kaikille nuorille mahdollista tai luontevaa. Haastattelemamme nuoret aikuiset kertovat lisäksi, kuinka palveluun pääseminen ja siitä hyötyminen edellyttävät, että kykenee ja haluaa puuke sanoiksi omaa elämäntilannettaan. Omista asioista kertomisen esteet ovat kuitenkin moninaisia, mikä korostaa nuorten elämässä läsnä olevien aikuisten ja ammattilaisten vastuuta avun tarpeen tunnistamisessa.

Siis heti kun muuttaa yksin asumaan, niin ottaa vaan yhteyttä lähimpään sosiaalitoimeen, siis kirjoittaa vaan lähin google sosiaalitoimi ja sieltä tulee lähin asema. Soittaa sinne silleen, että hei mä tarviin apua asioissa. Koska se on se itsenäistyminen ehkä isoin osa mun mielestä, se itsensä elättäminen, että sulla on rahaa vuokraan, sulla on rahaa mahdollisiin vesi- ja sähkölaskuihin. No liittymä, jos tarvii liittymää, matkustukset, ruoka, vaatteet, ihan kaikki, että se on ihan. Jos sen osaa yksin hoitaa, niin hienoo, mutta mä en ihan selkeesti osanny yksin hoitaa sitä. ”

Nora, 21

Miina Pakarinen työskentelee nuorten aikuisten tukena Nuorten turvatalojen Kotipolussa. Kotipolussa on Miinan mielestä parasta se, että työntekijät eivät anna nuorille valmiita vastauksia, vaan pikemmin herättelevät nuorta löytämään itse vastaukset hänen elämäänsä koskeviin kysymyksiin.

Voiko nuori itsenäistyä vain itsenäistymisen vuoksi?

Suomalaisessa yhteiskunnassa on vahva oletus siitä, että perhe- ja läheissuhteet tarjoavat nuorelle hänen tarvitsemansa tuen itsenäistymiseen. Kaikkien nuorten ei ole mahdollista itsenäistyä läheistensä tukemana, mikä voi johtua muun muassa perheen sisäisistä ristiriidoista tai vanhempien heikosta taloudellisesta asemasta.

Kun nuori aikuinen haluaa itsenäistyä lapsuudenkodistaan, tulee hänellä olla opiskeluun tai työllistymiseen liittyvä syy muutolle, jotta yhteiskunta tunnistaisi itsenäistymisen tarpeen. Tämä näkyy esimerkiksi Kelan perustoimeentulotuen kuuluvan vuokravakuuden myöntämisessä; itsenäistyminen muuton perusteena ei ole riittävä syy saada Kelan maksusitoumusta vuokravakuuteen. Nuoren tulisi avata elämänsähistoriansa, kuten juuri ne toisinaan hyvin kipeät perheen sisäiset ristiriitaisuudet, Kelan hakemukseen.

Työssämme itsenäistymisen tuessa olemme huomanneet, että nuorten on toisinaan vaikea kirjoittaa vaikeasta elämäntilanteestaan etuusia haettaessa. Työmme on auttaa nuorta sanoittamaan tilannettaan saadakseen tarvitsemansa tuen. Itsenäistymistä itsessään ei siten tunnisteta vielä tarpeeksi merkitykselliseksi elämänvaiheeksi, vaikka se voi olla kipinä nuoren yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistumiseen.

4 Sosiaaliset suhteet eletyn kansalaisuuden kenttänä

Kiintymys- ja vuorovaikutussuhteilla on erityinen asema yksilön kehityksessä aivan varhaisesta lapsuudesta lähtien. Lapsuuden ja nuoruuden sosiaaliset verkostot ja ihmissuhteisiin liittyvät kokemukset rakentavat kasautuvasti nuoren käsitystä itsestä osana yhteisöä, yhteiskuntaa ja tulevaisuutta. Nuoren läheissuhteissaan osakseen saama huolenpito, turva tai turvattomuus sekä osallistumisen mahdollisuudet ja kokemukset hyväksytyksi tulemisesta välittyvät hyvinvointiin, luoden nuorten välille eroja myös suhteessa toimijuuden edellytyksiin.

Vuorovaikutussuhteiden luonnetta ja merkitystä nuoruudessa voidaan tarkastella niin psykologisen kehityksen (psykkinen hyvinvointi, minäkäsityksen muotoutuminen, tyytyväisyys elämään) kuin sosiaalisen kehityksen (kasvu yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, mukaan lukien suhde koulutukseen ja työelämään) näkökulmista. Tässä tutkimuksessa olemme pyrkineet huomioimaan holistisesti sosiaalisten suhteiden, hyvinvoinnin ja kansalaisuuden monimuotoisia kytköksiä nuoren itsenäistymisprosessissa. Olemme kiinnostuneita siitä, miten haastatteliemme nuorten aikuisten kuulumisen kokemukset ja yhteiskuntaan osallistumisen edellytykset ovat muotoutuneet osana heidän elämänsä kulkuaan.

Haastatteluteemojen mukaisesti tämän luvun tarkastelussa painottuvat perhesuhteiden lisäksi vertaissuhteet – toisin sanoen sellaiset elämää

muovaavat arjen kokemukset ja toiminta, joiden ytimessä ovat nuorten keskinäiset suhteet tai niiden puute. Lähtökohtana on nuorisotutkimuksen perinteeseen nojaava ymmärrys siitä, että nuorten väliset suhteet ja monimuotoiset yhteisöllisyydet ovat keskeisiä identiteettien ja elämäntyyllisyyden merkityksenantojen muodostamisen paikkoja (Tolonen 2001; Tolonen 2010; Suutari & Suurpää 2001; Aaltonen ym. 2011; Määttä & Tolonen 2011).

Vertaissuhteissaan ja vapaa-ajallaan nuoret ovat toimeliaita lukuisin eri tavoin, jotka helposti jäävät tunnistamatta, kun puhutaan nuorten yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Kun kansalaisuus ymmärretään sekä sosiaalisissa suhteissa että yhteiskunnallisissa olosuhteissa rakentuvana elettyinä ja koettuna toimintana, nuorten aikuisten vapaa-aikaa ja vertaissuhteita on perusteltua tutkia kansalaisuuden muovautumisen kenttänä. Samalla on mahdollista tunnistaa paremmin niitä kuulumisen tai kuulumattomuuden kokemuksia, jotka vaikuttavat nuorten aikuisten hyvinvointiin, ohjaten heidän valintojaan ja kansalaisena toimimisen edellytyksiään.

Elämänsä kulkun lähestymistapa ohjaa huomion sosiaalisten sidosten ajallisesti ja tilanteittain vaihteleviin merkityksiin sekä nuoren toimijuuteen osana ihmissuhteita. Myös ihmissuhteissa tapahtuneiden katkosten merkitykset tulevat tällaisessa

asetelmassa näkyväksi. Aineiston tarkastelu tästä näkökulmasta osoittaa, kuinka yksilön hyvinvointi ja sen osana kokemus kuulumisesta yhteisöihin, itsetunto ja käsitys itsestään toimijana muotoutuvat suhteissa toisiin ihmisiin (esim. Elder 1994). Nuorten aikuisten haastattelujen avulla on mahdollista pohtia, kuinka nuorten ihmissuhteisiin liittyvät kokemukset, toimeliaisuus ja ratkaisut heijastuvat muille elämänalueille ja myöhempään elämäntietoon tai kuinka ne toisaalta voivat saada jälkikäteen tulkittuina uudenlaisen merkityksen osana aikuistuvan nuoren identiteetin rakentamista. Nuorten sosiaaliset suhteet tarjoavat näin tärkeän ja monisyisen näkökulman yksilöllisen kasvun, eletyn kansalaisuuden ja hyvinvoinnin kysymyksiin. Meille kerrotut elämäntarinat kuvaavat osuvasti sitä, kuinka itsenäistyminen ei merkitse irrallisuutta ja irtautumista suhteista vaan ihmissuhteiden uudenlaista rakentumista.

4.1 Emotionaalinen yhteenliittyminen ja ihmissuhteet kasvun tukena

Sosiaaliset suhteet muovautuvat, vaihtelevat ja saavat erilaisia merkityksiä elämäntietoon eri vaiheissa. Olisi väkinäistä, ellei suorastaan väkivaltaista, yrittää luokitella nuorten aikuisten elämäntarinoita sosiaalisten suhteiden laadun tai määrän mukaan. Haastatteluista nousee kuitenkin esiin eri henkilöitä yhdistäviä havaintoja ja yleisemmin ihmissuhteita ja yhteisöihin kiinnittymistä kuvaavia ilmiöitä, samoin yksittäisiä erityisiä kokemuksia, joilla on merkitystä laajemmin nuorten aikuisten siirtymisen näkökulmasta.

Yksi erityisen selvästi nuorten aikuisten kertomuksia luonnehtiva piirre on nuoruuden aikaisen läheissuhteiden hauraus ja niissä koettu tunnistamatta tai tunnistamatta jääminen, jotka

liittyvät eri tavoin hyvinvoinnin ongelmiin sekä itsenäistymisen haasteisiin (ks. seuraava alaluku). Perhesuhteissa koetut jännitteet, pettymykset ja menetykset toistuvat useimpien haastateltavien tarinoissa. Monella haastateltavalla oli myös kiipettä kokemuksia vertaissuhteista erityisesti peruskoulussa (ks. luku 3.1). Toisaalta haastattelut kertovat siitä, kuinka nuorten kokema sosiaalinen tuki voi vahvistaa käsityksiä yhteiskuntaan kuulumisesta ja omista vaikuttamisen mahdollisuuksista. Perheestä, ystävien tai seurustelukumppanin kautta tai palveluiden piiristä on löytynyt turvallisia ja luotettavia aikuisia ja ystävyyssuhteista on voinut saada konkreettista tukea haastavista tilanteista selviämiseen.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten perhetaustat ovat moninaisia. Osalla nuorista lapsuuden ja nuoruuden elinympäristö vaikuttaa olleen melko perinteinen ydinperhe, osalla vanhemmat olivat eronneet, ja heillä oli siksi voinut olla useampi kuin yksi koti sekä kokemuksia uusperheisiin liittyvistä suhteista. Joidenkin kertomuksissa taas on viitteitä siitä, miten lapsuuden hauraat olosuhteet ovat heikentäneet hyvinvointia ja miten heidän perheissään hankaluudet ovat kasaantuneet ylisukupolisesti (mm. Ristikari ym. 2016). Esimerkiksi joidenkin haastateltavien vanhemmat ovat kuolleet tai sairastuneet vakavasti tai olleet poissa heidän elämästään pitkiäkin aikoja.

Paitsi nuorten perhetausta, myös heidän kuvauksensa suhteistaan vanhempiin ja muihin perheenjäseniin vaihtelevat suuresti. Aineistomme sisältää lukuisia esimerkkejä siitä, ettei lapsuuden perhe tuota kokemusta sellaisesta emotionaalisesta tuesta ja turvasta, jota läheissuhteilta yleensä odotetaan ja joka takaisi nuorelle vakaan ja tarpeet tyydyttävän kasvuympäristön. Samalla nuoret kertovat muista ihmissuhteistaan, joissa he ovat saaneet osakseen välittämistä, hyväksyntää ja vasta-

vuoroista tukea. Useimmiten nämä tuen saamisen kokemukset liittyivät kaveripiiriin ja läheisiin ystäviin, mutta myös (vanhemmat) sisarukset, sukulaiset, kummit tai seurustelukumppanit ovat nuorille merkityksellisiä toisia, jotka olivat tukeneet nuoren kasvua ja kannatelleet arkea vaikeinakin aikoina. Haastatteluissa esiin tuodut vertaissuhteet olivat yleisimmin juuri ystävyys-, kaveri- tai romanttisia suhteita toisiin nuoriin. Kuitenkin osa nuorista aikuisista kertoo myös työkavereiden merkityksestä (jolloin yhdistävänä tekijänä näyttäytyy sama työ(yhteisö) tai ammatti) tai ystävydestä selvästi itseä vanhemman ihmisen kanssa, jolloin ikäerosta huolimatta suhteeseen liittyi kokemus vertaisuudesta. Nämä esimerkit ovat kiinnostavia, sillä nuorten aikuisten tarinoissa ne näyttävät osaltaan merkitsevän juuri onnistuneita siirtymisiä aikuisuuteen. Yhtäältä tasavertaisen suhteen löytyminen vanhemman ihmisen kanssa on voinut edesauttaa nuoren itsenäistymistä. Samalla juuri tasa-arvoisen suhteen luomisen itseä vanhemman aikuisen kanssa voi tulkita merkinä ”aikuistumisesta”. Joillekin haastateltaville taas vanhemmaksi tulo nuorella iällä on ollut elämälle tarkoitusta antava, minäkuvaa ja toimijuutta vahvistava kokemus, vaikkei vanhemmuuden toteuttaminen aina ollut mahdollista nuoren toivomalla tavalla.

Osa haastattelemistamme nuorista aikuisista kuvaa elämää erittäin kuormittavissa tilanteissa ja olosuhteissa, joihin saattoi liittyä läheisten menetyksiä tai traumaattisia kokemuksia. Joidenkin haastateltavien elämäntarinoissa erilaiset ihmissuhteissa koetut vaikeudet ja menetykset olivat kasautuneet ja kietoutuneet monimutkaisin tavoin omiin sairauksiin, mielenterveysongelmiin tai päihdeongelmiin. Moni myös kertoo yläkouluaikana alkaneesta psyykkisestä oireilusta, joka oli jatkunut läpi nuoruusiän ja määrittänyt siten kasvua aikuiseksi. Tämä havainto on linjassa tutkimustiedon

kanssa, jonka mukaan psyykkisen sairastumisen juuret ovat jo lapsuudessa, ja useimmiten ongelmat tulevat näkyviin juuri nuoruusiässä (Marttunen ym. 2014; Santalahti & Marttunen 2014; Bardy ym. 2018, 34; ks. myös Olkkonen 2019). Osa haastateltavista tulkitsi Aadan tavoin juuri lapsuuden sosiaaliin suhteisiin liittyvien kokemusten vaikuttaneen omaan psyykkiseen vointiinsa.

” Mut sit kun äiti kertoi uudestaan tosta [isän] sairaudesta niin sit mä rupesin sen jälkeen pelkäämään vähän iskää. Ja jätin käymättä kun meillä oli iskälle menopäivä. [...] Ja sit samoihin aikoihin toi mun mummi kuoli. Ja se oli tosi läheinen mulle. [...] Et musta tuntuu et siint varmaan alkoi just mielenterveysongelmat ja tämmöiset kehittymään.”

Aada, 19

Nuorta ympäröivät ihmissuhteet, niiden vaikutukset ja painoarvo vaihtelevat eri elämänvaiheissa. Varsinkin murrosikää lähestyttäessä samanikäiset kaverit ottavat yhä enemmän aiemmin vanhemmille varattua paikkaa yhteenkuuluvuuden ja läheisyyden tarpeiden tyydyttäjänä (Salmivalli 2005, 32). Sosiaaliset suhteet kiinnittyvät paikkoihin, niin fyysiseen tilaan ja maantieteelliseen alueeseen kuin nuoren asemaan institutionaalisessa järjestyksessä, ja paikan muutokset merkitsevät usein muutoksia myös ihmissuhteissa. Lasten ja nuorten elämässä koululla on merkittävä rooli kasvuyhteisönä ja vertaissuhteiden sekä -toiminnan areenana (ks. myös luku 3), ja siihen liittyvät muutokset, kuten koulun vaihdot, voivat muuttaa ihmissuhteita ja niiden koettua merkitystä. Myös muutto paikkakunnalta toiselle tuo suhteisiin katkoksia sekä vastaavasti mahdollistaa uusien suhteiden muodostumisen.

Nuorten aikuisten tarinoissa yllätykselliset ja toistuvat sosiaaliin suhteisiin ja asuinympäristöön liittyvät käänneet, kuten muuttaminen, koulun vaihto tai koululuokan yhteisön hajoaminen, vanhempien uudet parisuhteet ja uudet sisarukset sekä ystävyys-suhteiden ja omien seurustelusuhteiden katkeamiset loivat epävarmuutta ja saivat toisinaan omaan elämään vaikuttamisen mahdollisuudet tuntumaan olemattomilta. Erilaiset muutokset ja siirtymät elämänculussa voivat kuitenkin olla myös mahdollisuuksia uusille aluille ja itsen uudelleen määrittämiselle. Nuoret aikuiset kuvaavat, kuinka paikkakunnan tai asuinalueen vaihtaminen tai ihmissuhteen katkaiseminen ovat voineet auttaa pääsemään irti arkeen liittyvistä negatiivisista ajatuskehistä, vahingolliseksi koetusta perhesuhteesta, kaveripiiristä tai koulusta, jossa nuorta kiusataan. Aina positiiviset odotukset eivät kuitenkaan käy toteen, vaan ongelmat voivat jatkua tai jopa pahentua uuden elämäntilanteen edessä. Viivin kertomus on tästä esimerkki.

” Yks semmonen iso asia, joka muutti aika paljon oli, kun me muutettiin pois paikkakunnalta ja vaihettiin toiselle. Mä olin silloin 15. Ja silloin se koko ympäristö vaihtu. Ja sit tuli vähän sellanen, että sais alottaa uudestaan, mutta sitten ei yhtään osannukaan alottaa uudestaan. [...] mulla oli paljonkin, että siellä vanhalla paikkakunnalla mä olin harrastanu teatteria ja mulla oli siellä paljon ystäviä ja sit se oli tosi vaikeeta, että sieltä piti lähtee. Mut sit samaan aikaan mun koulukokemus oli vähän negatiivisempi, että siellä tuli kiusatuksi ja ei ollu niin paljon kavereita, niin sit mä aattelin, että kun mä uudelle paikkakunnalle pääsen, niin mähän voin alottaa uudestaan ja sit mä voin olla ihan kuka tahansa mä haluan.”

Viivi, 24

Huomion kiinnittäminen ajalliseen näkökulmaan yhdessä haastatteluista paikantamiemme elämäntarinoiden avainkohtien kanssa tekee näkyväksi erilaisten ihmissuhteiden merkityksen nuorten emotionaalisen hyvinvoinnin ja itsenäistymisen tukena. Esimerkiksi Nuorten turvatalolla asioinnin tarkastelu tällaisena elämänculun kannalta merkittävänä kohtana auttaa ymmärtämään, miten erilaiset toimijat (esim. vanhemmat, sukulaiset, ammatilliset toimijat tai vapaaehtoistyöntekijät) voivat tukea nuorta ja tämän toimijuutta näissä tilanteissa (Thomson 2007).

4.2 Perhesuhteiden hauraus ja vanhemmuuden puute

Nuorten aikuisten käsitys omista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksistaan voi kapeutua monista syistä. Perhesuhteisiin ja sosiaaliseen verkostoon liittyvä hauraus ja haastateltavien kuvaukset omasta näkymättömydestään ovat aineistossa yleisiä. Elämänculku on voinut olla jo varhaislapsuudesta lähtien rikkonainen, ja nuori aikuinen on voinut kokea jääneensä vaille hoivaa, turvaa ja tukea. Kuulumisen tunteen puuttuminen tuottaa toiseuden ja voimattomuuden kokemuksia.

Etenkin eri tavoin nuoren toimintakykyä lamauttava vanhemmuuden puute on aineistossa tavalista. Yhteys vanhempaan on voinut katketa eron, kuoleman tai erilaisten sosiaalisten ongelmien vuoksi. Vanhemman voimavarat ovat voineet kuulua tämän omiin ongelmiin, muiden perheenjäsenten kriiseihin tai lähipiirin vaikeuksiin, ja nuori omine tarpeineen on joko jäänyt tai itse vetäytynyt näkymättömäksi, kuten Linnean tarinassa.

” No siis, mun, sisko on sellanen jolla on kans tosi vaikee, elämäntilanne ollu vähän silleen, koko ajan et sil on, just diagnosoitu [diagnoosin nimi] ja tällasta. Niin silleen et se on ihan lapsesta asti ollu sellanen et on kiinnittäny huomiota, että ei opi puhumaan samaan tahtiin ja näin. Niin, sitten, just tavallaan kun, se on siis mun sisko, niin sitten äiti on jo sit siihen kiinnittäny paljon huomiota ja tälleen, ni sitten taas ku meiän tilanteita vertaa niin, silleen helposti näyttää että ei mul oo mitään sellasia silmiinpistäviä, ongelmia koska ne on niin erilaisia. Ni sitten senkin takia äiti ei sitä huomannu siinä heti, alussa tai silleen.

Linnea, 20

Haastateltavien kokema näkymättömyys liittyy myös perheissä vallitsevaan vaikenemisen kulttuuriin. Vanhempien voi olla vaikea ymmärtää ja hyväksyä, että oma lapsi tarvitsee apua. Toisinaan nuori kokee vanhempien kontrolloineen häntä niin voimakkaasti, ettei omien valintojen tekeminen ja itsenäisen elämän harjoittelu ole ollut mahdollista. Näkymättömyyttä tuottaa lisäksi lasten lojaalisuus omia vanhempia kohtaan, kun nämä edellyttävät, ettei vaikeista tilanteista kerrota ulkopuolisille. Näin tapahtui myös Nikkin lapsuudenperheessä, jossa viranomaispelko esti avun hakemisen.

” Mun vanhemmat ja mun sisarukset ei oo oikeestaan sellasia ihmisiä et he hakis apua. Meidät on itse asiassa opetettu siihen että, me ei oikeestaan saada puhuu asioista eikä me saada hakea apua. Kukaan ei saa tietää mistään mitään. Me ei saatu puhua siitä. [...] Ei kukaan oikeestaan tienny siitä. Ei kukaan mun kavereista tienny ei kukaan tienny millasta meillä oli kotona. Meidät oli opetettu siihen että et sä saa puhua, heille tulee ongelmia jos me puhutaan. Ja eihän me tietysti sit haluttu meidän vanhemmille mitään ongelmia niin ei me sitte puhuttu mitään. Vaiettiin kiltisti.

Nikki, 19

Joskus perhesuhteet ja perheen olosuhteet näytettyvät tasapainoisina, mutta haastateltava kertoo silti ulkopuolisuudesta tai sivuutetuksi tulemisen kokemuksesta perheessään. Joidenkin haastateltavien kertomuksissa tämä liittyy pikkusisarusten syntymiseen heidän ollessaan noin 10-vuotiaita. Perhedynamiikan muuttuessa he kokivat joutuneensa hoivaajiksi mutta jääneensä itse vaille hoivaa. Esimerkiksi Veera hahmottaa surullisimpana asiana elämässään sen, että hän joutui perheessään lastenhoitajan rooliin, koska silloin hän ei enää saanut kotoa huomiota eikä hänen omia tarpeitaan kuunneltu.

Perhetaustan hauraus ja rikkonaisuus näkyy aineistossa myös siten, että useammalla välit vanhempiin tai toiseen vanhempaan ovat olleet etäiset tai jännitteiset jo lapsuudesta lähtien. Toisinaan tämä on heikentänyt luottamusta aikuisiin ja tuottanut kokemuksen sosiaalisen turvaverkon ulkopuolelle jäämisestä, kuten Pinjan tapauksessa.

” Pinja: No, mul ei ehkä lapsena ollu mitkään maailman parhaat välit vanhempiin. Tai kaikkiin sisaruksiinkaan. Se oli aika vaikee se suhde sitten.

Haastattelija: Mites koulusta, opettajia tai muita? Tuleeks mieleen sellasia ihmisiä? Vai oliko se sit enemmän just siellä lastenpsykiatrian puolelta tai muilta?

Pinja: En mä hirveen koe et mä oisin lapsena kokenut saavani tukea. Ehkä mä enemmän koin et mä oon se ongelma mikä pitää ratkasta.

Pinja, 20

Anni kuvaa lapsena tuntemaansa vanhemman kaipuuta ja epäätietoisuuden synnyttämää epävarmuutta siitä, miksi tämä ei ole läsnä omassa elämässä. Samalla hän tulkitsee vanhempien eron sekä turvattoman, käytännössä puuttuvan, isäsuhteen ja siihen liittyvien ristiriitaisten tuntemusten luoneen epäluottamusta aikuisiin. Nora, 21, pohtii riitaisen ja epävaakaan kotitaustan vaikutusta omaan suhtautumiseensa aikuisia kohtaan samaan tapaan: „..että musta on tullu tosi, en tiedä, kriittinen ja kyyninen ihminen siinä mielessä, että mä en oo oikein kokenu, että mä voisin luottaa aikuisiin”. Osa nuorista oli joutunut jo varhain ottamaan paljon vastuuta itsestään, ja toisinaan myös vanhemmistaan tai sisaruksistaan, kuten Sara:

” Mä olin kuus... [kun] mun pikkusisko synty, kuukaus pari sen jälkeen äitillä todettiin [vaikea sairaus]. [...] Se muutti aika paljo. Musta tuli itestä itsenäisempi. Lapsena. Semmonen että... mä autoin.”

Sara, 21

Siinä missä monelle haastateltavalle koti on ollut turvaton paikka tai kotoa saatu sosiaalinen tuki on jäänyt ohueksi esimerkiksi vanhempien jaksamisen,

väkivallan, välinpitämättömyyden tai perheenjäsenten välisten ristiriitojen vuoksi, osalle haastateltavista perhe, erityisesti äiti, on vankka tuki elämässä eteenpäin. Useammassa haastattelussa äiti mainitaan henkilönä, joka oli löytänyt turvatalon palvelut ja jonka kanssa nuori oli myös yhdessä asioinut turvatalolla. Ami kertoo lapsuudenkodista muutettuaan asuneensa yhdessä sisarensa kanssa ja saaneensa vanhemmiltaan tukea, vaikka yhteinen elämä onkin ollut toisinaan vaikeaa, kun päihteet ja psyykkinen pahoinvointi ovat hallinneet omaa elämää:

” Haastattelija: Onks se tota suhde perheeseen muuttunu tossa, sun elämän varrella vai onks se aina ollu hyvä?

Ami: On se aina ollu aika hyvä silleen. Mut toki, nyt noi ongelmat mitä mulla on ollu niin... ne nyt on vähä rikkonu niitä välejä välillä mutta kyllä mä oon saanu korjattua aika hyvin ne välit aina.

Ami, 21

Yksin maahan tulleiden nuorten aikuisten perhetilanteet poikkeavat monin tavoin Suomessa syntyneiden ikätovereiden tilanteista. Osalla ei ole elossa olevia perheenjäseniä tai näihin ei pidetä yhteyttä. Esimerkiksi Jerome on menettänyt kummatkin vanhempansa jo lapsena ja ennen Suomeen tuloaan asunut kotimaassaan jonkin aikaa sukulaisten luona, missä koki tullessaan kohdelluksi perheen ulkopuolisena. Toisaalta Jusufin, 21, tarina tuo esiin, miten nykyteknologian avulla lämpimät ja tukevat läheissuhteet ovat mahdollisia valtion rajoista ja fyysisestä etäisyydestä huolimatta. Jusuf on pitänyt yllä suhteita sisaruksiinsa ja vanhempiinsa esimerkiksi puhelimen ja internetyhteyden avulla. Hän kertoo erityisesti siskon huolehtivan yhteydenpidon merkityksestä itselleen: “Koska minun sisko aina, hän soittaa minulle ja sitten hän haluaa lähettää minulle viesti, miten minulla menee, mitä minä teken.”

Mun vanhemmat ja mun sisarukset ei oo oikeestaan sellasia ihmisiä et he hakis apua. Meidät on itse asiassa opetettu siihen että, me ei oikeestaan saada puhuu asioista eikä me saada hakea apua. Kukaan ei saa tietää mistään mitään. Me ei saatu puhua siitä. [...] Ei kukaan oikeestaan tienny siitä. Ei kukaan mun kavereista tienny ei kukaan tienny millasta meillä oli kotona. Meidät oli opetettu siihen että et sä saa puhua, heille tulee ongelmia jos me puhutaan. Ja eihän me tietysti sit haluttu meidän vanhemmille mitään ongelmia niin ei me sitte puhuttu mitään. Vaiettiin kiltisti.

Nikki, 19

Leena Suurpää luotsaa Nuorten turvatalotoimintaa. Punainen Risti ja Nuorten turvatalot ovat Leenan mielestä huikea paikka ymmärtää ja parantaa nuorten maailmaa – lähellä ja kaukana.

Perhepolitiikassa enemmän huomiota itsenäistyviin nuoriin

Perhetaustalla on yhä enemmän vaikutusta siihen, miten kannattavia nuorten elämänpolut ovat. Samaan aikaan kun nuorten pitää tehdä yhä aikaisemmin koko elämänsä kannalta olennaisia valintoja, taloudellinen ja sosiaalinen epävarmuus jatkuvat entistä pidemmälle aikuisuuteen – toisinaan yli sukupolvien.

Nuorten riippuvuus vanhemmistaan on Nuorisobarometrin mukaan kasvussa: yli puolet 25-vuotiaista nuorista saa taloudellista tukea vanhemmiltaan. Yhtä tärkeää nuorelle on lapsuuden yhteisöjen henkinen ja sosiaalinen tuki. Perheiden voimavarat tukea nuoria keskeisten elämänvalintojen äärellä vaihtelevat kuitenkin suuresti. Tämä näkyy meillä Nuorten turvataloilla, josta yhä useammin tukea hakevat nimenomaan itsenäistymisvaiheessa olevat nuoret ja heidän lähiyhteisönsä.

Kun ajattelemme lapsiperheitä, ajattelemme yleensä lastenvaunuja työntävää vanhempaa tai koulutiensä aloittavaa oppilasta. Perhepolitiikassa huomiota, yhteisvastuuta ja resursseja tulee suunnata myös niihin perheisiin, joissa lapset ovat siirtymässä kohti itsenäistä elämää – vaikuttajiksi, vanhemmiksi, veronmaksajiksi. Itsenäistyvien nuorten ohella oikeus kokonaisvaltaiseen ja joustavaan tukeen tulee olla koko perheellä, perhemuodosta riippumatta. Kukaan ei itsenäisty turvallisesti yksin.

4.3 Hyvät, pahat ja korvaamattomat vertaissuhteet

Vertaissuhteet ovat nuoruudessa vähintään yhtä merkittäviä kasvuyhteisöjä kuin suhteet perhejäseniin. Vertaisilla viitataan usein jokseenkin samankäisiin tai sosiaalisesti, emotionaalisesti tai kognitiivisesti samalla kehitystasolla oleviin tovereihin (Salmivalli 2005), toisin sanoen lapsiin ja nuoriin, joita yhdistävät paikka kulttuurisessa ja institutionaalisessa ikäjärjestyksessä sekä siihen perustuva liikkuminen eri paikoissa, käytännöt ja kokemukset. Koulu on lasten ja nuorten elämässä keskeinen vertaissuhteiden ympäristö, mutta myös harrastukset ja erilaiset vapaa-ajan viettotavat fyysisine ja virtuaalisine tiloineen muodostavat ympäristöjä vertaissuhteiden ja -yhteisöjen muodostumiselle (Korkiamäki 2013; Aaltonen ym. 2011). Nämä vaikuttavat lasten ja nuorten välittömään hyvinvointiin mutta myös sosiaaliseen kehitykseen pitkällä tähtäimellä (Salmivalli 2005).

län ja samankaltaisen elämäntilanteen lisäksi vertaisuutta voi tulkita myös vuorovaikutussuhteen ominaisuutena, joka määrittyy kokemuksellisesti. Hartrup (1989) jakaa nuoren kehitykseen vaikuttavat suhteet vertikaalisiin ja horisontaalisiin, viitaten vertikaalisilla ylisukupolvisiin vanhempi- ja muihin kasvattajasuhteisiin, horisontaalisilla puolestaan vertaissuhteisiin. Hänen mukaansa horisontaalisista suhteista tulee iän karttuessa lapselle yhä tärkeämpiä; niissä tasavertaisen kumppanin kiintymys pitää ansaita (Salmivalli 2005, 15–16).

Erityisesti läheiset ystävyysuhteet näyttäytyvät parhaimmillaan vastavuoroisina luottamuksen, jakamisen ja keskinäisen ymmärryksen paikkoina, joissa nuori kokee olonsa turvalliseksi ja rohkeamaksi kohtaamaan elämän haasteita.

” Hän on ollu se kaikista isoin vaikuttaja mulle. Me ollaan oltu todella tiiviisti ihan pienestä asti ja me ollaan tuettu molemmat toisiamme kaikessa siitä, mitä ollaan menty läpi. Ja jutellaan paljon, musta tuntuu, että hän on se yksi ja ainoa ihminen, joka ymmärtää mua aivan täydellisesti, kun mä hänelle puhun.”

Viivi, 24

Nuoret aikuiset kertovat puhuvansa vaikeista asioista useimmiten juuri ystävien kanssa. Heidän tukensa on ollut merkittävää myös selvissä kriisikohdissa, kuten ystävän tai muun läheisen kuollessa. Jerome kertoo ainoan läheisen ystävänsä olevan itselleen kuin perheenjäsen. Hän pystyy keskustelemaan tämän kanssa vaikeimmistakin kokemuksista:

” Mul oli se yks kaveriki joka mä oon sanonu se kuuluu nykyään perheeseen, se on ollu aina mukana silleen ihan kaikessa vaikeissa ja hyvissä asioissa mukana. Se on ollu aina mukana ja mä oon ollu ainaki mukana sen asioissa. Me vaan juteltiin ja vaan mietittiin ehkä vaan se [toisen ystävän kuolema] on Jumalan päätös. Ei sille voi mitään [...] emmä ois milläänkään pystyny estää sitä. Se on vaan tapahtunu.”

Jerome, 22

Monella sama kaveriporukka on säilynyt kouluajoista, toisinaan jo ala-asteelta lähtien, osalla puolestaan kaveripiirit ovat vaihtuneet useaan otteeseen. Pitkäkestoiset ystävyysuhteet ovat merkinneet turvaa silloin, kun uusien kaverisuhteiden muodostaminen ei ole ollut helppoa tai luottamus omiin sosiaalisiin taitoihin on ollut heikko, kuten Nikkin haastattelukertomuksesta käy ilmi:

” Mul oli semmonen pieni kaveriryhmä, joka sitten säily ihan ala-asteelta yläasteelle, et mä sain heidät kaikki mun luokalle. Mikä oli siis mulle hirvee helpotus, koska mun on ollut kautta aikain [...] hyvin vaikea luoda minkäänäkösiä kaverisuhteita, ku mun sosiaaliset taidot on niin huonot.”

Nikki, 19

Nikkin kertomus havainnollistaa myös muita nuorten aikuisten tarinoita yhdistäviä havaintoja ystävien merkityksestä, kuten näiden konkreettista tukea, luottamusta ja hyväksyvää seuraa läpi erilaisten elämäntilanteiden. Ystävät ovat auttaneet elämän kriiseissä, esimerkiksi tarjonneet väliaikaisen asuinpaikan tai kannustaneet ja motivoineet avun hakemiseen – sisarusten lisäksi. Ystävä on voinut olla ainoa ihminen, joka on tunnistanut nuoren ongelmat ja osannut ottaa asian puheeksi tämän kanssa. Osa haastateltavista puhuu tästä toisinaan ”pakottamisena” avun äärelle:

” Mun itse asiassa kaverit, jotka tiesi vähän mun tilanteesta [vaikeasta tilanteesta lapsuuden perheessä], he pakotti mut sitte koulupsykologille”.

Nikki, 19

Toisaalta vaikka nuorilla olisi läheinen suhde ystäviinsä, he voivat silti vältellä puhumasta kaverilleen omista tai perheensä ongelmista, kuten Nikkin kertomuksesta edellä (luku 4.2) käy ilmi. Aadan paras kaveri sai vasta kuukausien jälkeen tietää ystävänsä kohdistuneesta vakavasta väkivallanteosta:

” Mut kukaan ei tiennyt johonkin puoleen vuoteen. Ja sit mulla alkoi menemään paljon huonommin. Ja sit mä kerroin puolen vuoden jälkeen mun parhaalle kaverille siitä niin sit se meni tekemään poliisi-ilmoituksen tai jonkun.”

Aada, 19

Vertaissuhteet tuovat nuorten elämään tärkeää sisältöä sekä vastapainoa perhe-elämälle ja suhteelle vanhempiin mahdollistaen erilaisia kuulumisen, virkistytymisen, läheisyyden, tunteiden osoittamisen ja oppimisen paikkoja. Haastattelujen perusteella ystävyysuhteiden merkitys on myös siinä, että ne auttavat nuorta rakentamaan minäkuvaansa ja käsitystä itsestään toimijana tarjoten vertailupinnan ja peilin omille ajatuksille ja tunteille. Monille etenkin vanhemmat ystävät ovat tärkeitä esikuvia, jotka tarjoavat kasvun mallin. Esimerkiksi Anni kertoo, kuinka ystävät ovat auttaneet huomaamaan itsestään erilaisia puolia ja tunnistamaan, millainen ihminen itse haluaa (tai ei halua) olla:

” [...] he on mulle erittäin rakkaita ja läheisiä ihmisiä [...] ja sitten, no siinä on tietysti löytänyt tosi paljon itestä kaikennäköisiä puolia kun heidän kaa puhuu niinku kaikesta suurin piirtein, et sit monesti kun on joku ajatus jostakin ihan mistä vaan, niin jotenkin heidän kanssa on pystynyt aina sen jotenkin purkaa ja avaamaan, et huomannut sen itestä että ei, et mä oon ollu kauheen semmonen ahdistunu ja murehtija just sen takia kun ei puhu asioista et sit vaan ite sitä pyörittelee niin sitten, voi sit vaan puhua. Ja [...] kaa löytää semmosen seikkailijapuolen, mä en oo semmonen ihminen joka tykkää olla siellä himassa ja kattoo Netflixii vaan mä just tykkään mennä ja tehdä, ja kaikki voi olla kivaa.”

Anni, 22

Vapaa-ajan vertaissuhteet ymmärretään usein itse valittuna, omaehtoisena kanssakäymisenä, mutta todellisuudessa koulu ja muut yhteiskunnan pakottavat rakenteet, myös asuinpaikka sekä nuorten erilaisista taustoista juontavat sosiaaliset, materiaaliset ja henkiset resurssit rajaavat ja määrittelevät niitä eri tavoin (Määttä & Tolonen 2011). Haastattelemiemme nuorten aikuisten tarinat tekevät näkyväksi, kuinka koulu voi olla eräänlainen ”pakkoyhteisöllisyyden” areena, jossa muodostuu myös eri tavoin vahingollisia suhteita, kiusaamista ja yksinäisyyttä (ks. luku 3.1). Samaan aikaan koulu on suurelleen osalle haastateltavista mahdollistanut myös merkityksellisiä kaveri- ja ystävyys-suhteita. Koulu kavereineen on linkki vertaisten jakamaan maailmaan. Sairaalajaksojen takia pitkiä aikoja yläasteelta pois olleen Aadan mukaan kouluun oli aina kiva palata, sillä ”koulussahan tapahtui aina paljon kaikkea”.

Siinä missä osalle nuorista kaveripiiri ja sen luotetut toiset ovat olleet tärkeä tuki itsenäistymisen käännteissä ja kannatelleet vaikeinkin aikoina, joidenkin haastateltujen elämässä tukevia vertaissuhteita on ollut vähän – tai ne eivät tulleet esiin haastattelukertomuksessa. Osalla tärkeimmät ystävät ovat fyysisesti etäällä, mutta moni kertoo pitävänsä yhteyttä eri paikkakunnalla asuviin ystäviin sosiaalisessa mediassa. Vain muutama haastateltu kuvaa nykyistä elämänsä yksinäiseksi, vaikka useampi kertoo yksinäisyydestä jossain tietyssä elämänvaiheessa, ja monella on peruskoulun ajalta kokemuksia yksinäisyydestä tai ulkopuolisuuden tunteista. Toisaalta emme haastatteluissa välttämättä erikseen kysyneet aiheesta, vaikka nuoren kertomus vertaissuhteistaan olisi siihen antanut aihetta.

Ihmissuhteet eivät ole yksiselitteisesti hyviä tai pahoja vaan hyviä tai pahoja ovat niissä tapahtuvat asiat, joilla on vaikutuksia koettuun hyvinvointiin. Aineistoissa pahoina näyttäytyvät etenkin hyväksikäytön, laiminlyönnin, petetyksi tulemisen kaltaiset kokemukset sekä kiusaaminen. Erityisen vahingoittavia kokemuksia ja kielteisiä, syvälle käyviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia nuorten hyvinvointiin on aiheuttanut peruskoulussa koettu pitkään jatkunut kiusaaminen (ks. myös luku 3.1). Monella haastateltavalla on kokemuksia kiusatuksi tulemisesta alakoulusta lähtien, ja osa sanoo itsekin kiusanneensa muita. Ami, 21, kertoo, että kiusaaminen muutti hänen käsitystään itsestään, mutta vielä selvemmin se muovasi hänen käsitystään muista ihmisistä (Salmivalli 2005, 57). Toistuva kiusaaminen on merkinnyt vaikeutta luottaa ihmisiin ja näiden hyvyyteen, ja Ami kertoo tunteneensa suoranaista vihaa ihmisiä kohtaan, mistä on kuitenkin vuosia jatkuneen kuntoutuksen ja ammattilaisten tuen avulla onnistunut pääsemään eroon. Lämpimästi suhteestaan vanhempiinsa puhuva Ida puolestaan kuvaa vastoin tahtoaan tapahtunutta koulunvaihtoa ja sitä seuranneita muutoksia vertaissuhteissa käännteentekevänä kohtana elämänsä aikana, jolloin asiat alkoivat mennä pieleen ja ”just niinku mä en halunnu” (ks. myös luku 3.1). Hän kertoo yläkoulun aikaisista tapahtumista, joihin liittyi kiusatuksi tulemista ja ”sekoilua” poikien kanssa, tavalla, joka näyttäytyy avainkohdan kaltaisena käänteenä elämäntarinassa ja nuoren naisen identiteetissä. Ajatus näistä kokemuksista satuttaa yhä. Hän kokee kipeiden tapahtumien vaikuttaneen perustavanlaatuisesti minäkuvaansa ja persoonaansa fyysisestä olemuksesta myöten.

” Sit musta... pikku hiljaa sitten vaan kuoriutu kaikki semmonen, must tuntu et semmonen ilosuus katos. Joskus sitä varmaan osas olla ilonen mut, aika usein oli masentavaa. [...] Se oli ihan hirveetä mä menin sinne [uusi koulu] ja siitä alko se aikamoinen pyöritys sitte. [...] Mua ärsyttää ku mun koulu vaihdettiin, mul ei ehkä ois menny asiat niin, mul ei ehkä ois menny niin sekasin jos mä en ois ollu siellä [...] Kaikki vanhat jutut. Koulukiusaamiset ja, kaikki semmoset, ikävät asiat. Se vaikuttaa... En minä tiedä haluunks mä [niistä kertoakaan], emmä varmaan. Ne on aika arkoja asioita. [...] Semmosii ikäviä juttuja.”

Ida, 24

Vertaissuhteissa rakentuvissa yhteisöllisyyksissä ja niihin liittyvässä vuorovaikutuksessa nuoren toimijuus elettyinä kansalaisuutena manifestoituu monin, arkisin ja usein tunnistamatta tai tunnustamatta jäävin tavoin. Nämä nuorten keskinäiset verkostot ja yhteisöt ovat paitsi keskinäisen tuen ja kontrollin lähde myös sosiaalisten taitojen harjoittelukenttä, jossa muodostuu myöhemminkin elämässä ja sen eri osa-alueilla tarvittavia resursseja ja pääomaa (Korkiamäki 2013). Aineistossa on esimerkkejä niin “hyvän” kuin “huonon” seuran vaikutuksista nuoren itsenäistymiseen. Hyviinkin ihmissuhteisiin sisältyy ristiriitoja, vallankäyttöä ja jännitteitä, joita ratkoessaan nuoret tulevat oppineeksi ihmissuhteiden ohella paljon itsestään. Haastatteluissa kuvataan

erityisesti seurustelusuhteissa tapahtuvaa oman paikan etsimistä, rajojen koettelua ja asettamista sekä tasapainottelua sitoutumisen ja riipuvuuden välillä. Moni haastateltava kertoo myös aktiivisesti pyrkineensä ja päässeensä eroon kontrolloivista tai muuten haitallisiksi kokemistaan suhteista, jotka pitivät yllä oman hyvinvoinnin kannalta vahingollisia toimintatapoja. Valtterille päihderiippuvuudesta irti pääseminen oli tarkoittanut pakkoa katkaista ”ihan kylmästi” suhteet pitkäaikaiseen kaveripiiriin:

” Haastattelija: No miten se sitten meni ku, sit sul kuitenkin oli ne kaverit, varmaan oli hyviä kavereita ja sitten jos ne jatko sitä elämäntapaa niin mites se...?”

Valtteri: Tota joo, paljon joutu katkoon siltoja. Ihan kylmästi tieksä. Ei se auta siinä muuta. Päästäkseen ite eteenpäin. [...] Mut tota eihän ei siellä ookaan ees oikeita ystäviä semmosessa elämässä.

Valtteri, 24

4.4 Sosiaalisissa suhteissa vahvistuva toimijuus

Nuorten aikuisten kertomuksissa näkyy hyvinvoinnin vahva ja vastavuoroinen kytkytyminen lapsuuden ja nuoruuden sosiaaliin kasvuympäristöihin ja itselle tärkeiden toisten ihmisten elämään. Haastattelujen konteksti tekee tarinoista erityisiä siinä mielessä, että haastateltavien itsenäistymistä on jossain vaiheessa leimannut joko nuoren henkilökohtainen tai koko perhetä koskettanut kriisi, vaikeudet ja/tai ongelmien kärjistyminen, joihin he ovat hakeneet ja usein myös kokevat saaneensa apua Nuorten turva-

talolta. Aineistossa on esimerkkejä siitä, miten apua haettiin perheen kanssa yhdessä, toisinaan myös vanhempien tuella – ja miten turvatalot myös orientoituvat työskentelemään koko perheen kanssa. Usein hakeutuminen avun pariin on liittynyt kuitenkin siihen, ettei läheisten tukea tilanteessa ollut saatavilla, se ei ollut riittävää tai nuori ei uskaltanut tai halunnut sitä pyytää. Siksi ei ole myöskään yllättävää, että monen haastateltavan tarinassa turvatalolle hakeutumisen syyt nivoutuvat vähintään epäsuorasti läheissuhteissa koettuihin ongelmiin tai sosiaalisen verkoston hauraudesta johtuvaan turvattomuuteen (ks. myös luku 5).

Kun nuoret haastatteluhetkellä katsovat elämänsä taaksepäin, he ovat jo ehtineet saada tukea akuutteihin itsenäistymisen haasteisiinsa. Juuri tuen avulla osa haastateltavista kokee siirtyneensä uudelleen, parempaan ja vakaampaan elämänvaiheeseen. Osalle haastateltavista muutos on ollut vähäisempi, mutta tieto puolueettoman tuen ja turvallisen tilan saatavilla olostaan on antanut sisäistä rauhaa ja edistänyt oman voimien kohentumista. Nuorten turvatalolta saadun tuen sekä erilaisten myönteiseksi miellettyjen tapahtumien ohella (esimerkiksi opintojen loppuun saattaminen, työpaikka ja omat tulot) erityisesti kokemus läheisten ihmissuhteiden vahvistumisesta tai uudelleen rakentumisesta on yhteydessä haastateltavien kertomuksiin hyvinvoinnin ja toimijuuden vahvistumisesta. Esimerkiksi Emilia kuvaa hyvinvoinnin kehää, jossa myönteiset kokemukset yhdellä elämän osa-alueella välittyvät hyvinvointiin vahvistaen toimijuutta myös toisella:

” [...] siis mun elämässä tosi iso muutos on se et mä oon tosiaan mun kihlatun kanssa muuttanut yhteen. Ja meillä on lähteny menee tosi hyvin. [...] Must tuntuu että mun itsevarmuus on kasvanu tosi paljon sen kautta et on saanu töitä ja mistä kaikesta on selvinny justiinsa, ja että uskaltaa hakee töitä ja et on justiin valmistunu ja. Kaikkee tällasta. Et se on jotenki rakentunu. Ja et mulla on nyt tosi läheisiä ja hyviä ystävyysuhteita. Moniakin. Ja sitten äitin kans on semmoset ihan hyvät välit ja sitten näistä mun poikaystävän isovanhemmista ja vanhemmista on tullu mulle tosi rakkaita. Et tota, se tilanne tällä hetkellä on mun mielestä ihan huippu ja mun mielestä ois voinu päätyä tosi erilaiseen lopputulokseen, jos ois sillon [vuosi] saanu apua tai että ei ois löytäny tai jotain.”

Emilia, 20

Monien tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten elämää luonnehtiva turvallisten ihmissuhteiden puute tulee ehkä konkreettisimmin näkyväksi, kun he kuvaavat ”turviksen” merkitystä itselleen. Nimensä mukaisesti Nuorten turvatalo näyttää olevan nuorille tärkeä erityisesti siksi, että se tarjoaa aikuisuuden kynnyksellä oleville nuorille kokemuksen paikasta, jossa heidän on turvallinen olla, sekä ihmissuhteista, joissa heidät hyväksytään ja heistä ollaan kiinnostuneita juuri sellaisena kuin he ovat.

Yksittäinenkin merkittäväksi koettu sosiaalinen suhde voi vaikuttaa positiivisella tavalla nuoren elämänvalintoihin, lisätä nuoren voimavaroja sekä kokemusta omaan elämäänsä vaikuttamisesta

ja vastuun kantamisesta. Aineistossa esimerkiksi omat lapset ovat nuorten toimintaa voimakkaasti suuntaavia ihmissuhteita riippumatta siitä, onko suhde lapseen aktiivinen vai ei. Lisäksi ystävät ja merkitykselliset aikuiset voivat toimia nuorelle esimerkkeinä sitkeydestä ja vaikeuksien voittamisesta tai erilaisista elämäntavoista avaten uudenlaisia mahdollisuuksia unelmiin ja itsensä toteuttamisen tapoihin.

Muutamilla haastattelemistamme nuorista aikuisista oli omia lapsia. Lapsen saamista kuvataan pääosin myönteisesti, vaikka yhteiskunnan normatiivisissa odotuksissa lapsen saaminen yleisesti liitetään myöhempään aikuisuuteen ja vakiintuneempaan elämäntilanteeseen. Esimerkiksi Jeromelle ja Aadalle vanhemmaksi tulo nuorena oli elämäntarinassa eräänlainen avainkohta, joka merkitsi asettumista uuteen rooliin ja jonka myötä he kokivat kypsyneensä ja saaneensa elämäänsä uudenlaista perspektiiviä. Tämä merkitsi heille myös vastuullisemman elämänasenteen omaksumista ja säännöllisemmän päivärytmin löytymistä. Lisäksi useampi haastateltava kuvasi läheistä ja merkityksellistä suhdettaan omaan kummilapseensa tai ystävän lapseen.

Anni kuvailee, kuinka hänen kummipoikansa syntymä on ollut merkittävä tapahtuma, jolla on ollut suuria vaikutuksia myös hänen omaan elämäänsä. Annille on tarjoutunut mahdollisuus toimia esimerkkinä, osoittaa huolenpitoa ja hoivaa ja tulla nähdyksi muutoinkin kuin omien vaikeuksiensa kautta.

” Kun [kummipoika] syntyi, niin oli semmonen et halua olla sille jotenkin semmonen, et mä oon sen kummitäti ja mä haluan olla sille semmonen, niinku hyvä että mä voin olla sen kaa eikä mulla oo semmonen, etten mä oo aina joku masentunu vaan silleen. Halus olla parempi versio itsestään hänen vuoksi, ja se on niinku tsempannu ihan sikana. [...] No se on kauheesti vahvistanu ja luonu sitä kuvaa, että musta, just että haluaa olla, mulla on niinku merkitystä ja haluaa olla jotakin niin kuin, mitä joku toinen voi kattoo sillai, että voi sanoa, jotenkin [kummipoika] vois olla musta ylpee että mä oon sen kummi. Et on sillä ollu tosi paljon positiivisia vaikutuksia.”

Anni, 22

Tutkimusaineistomme tukee vahvasti aiempia tutkimushavaintoja siitä, että sosiaaliin suhteisiin, yhteisöihin ja myös paikkoihin liittyvä emotionaalinen side ylläpitää nuoren omaa aktiivista toimijuutta (Wood 2013, 51). Seuraava lainaus Viivin tarinasta kiteyttää hyvin, kuinka jäsenyys nuorten aikuisten vertaisyhteisössä liittyy myös jaettuun yhteiseen tulkintaan tärkeistä aiheista ja ryhmän yhteisten intressien muodostumiseen. Sitä kautta merkityksellisiin yhteisöihin kiinnittyminen lisää myös yksilön kokemia mahdollisuuksia ja halua osallistua ja vaikuttaa.

” Musta tuntuu, että mulle itelleni se, että mä aloin käymään yhdessä kaupunkilohuoneessa, niin se auttoi tosi paljon, koska siellä oli semmonen jonkinnäköinen yhteisö ja musta tuli osa yhteisöä. Ja sit siellä alkaa tulee itsestä vähän semmonen halu, että haluaa vaikuttaa.”

Viivi, 24

Linnea puolestaan oli saanut lisää itsevarmuutta työpajalla viettämästään ajasta sekä vertaisryhmän tuesta, minkä jälkeen hän oli rohkaistunut pitkän tauon jälkeen aloittamaan opiskelun uudelleen.

” Et se on sellanen, et jos just kärsii sosiaalisten tilanteiden pelosta tai ahdistuksesta niin ku mä ni se on just suunnattu sellasille, et, siin on just sellasia... [...] Ja siin on just joku ryhmä et aika usein siel oli alle kymmenen, aina päivittäin paikalla. Välillä oli vähän enemmänkin ja sit siel just, oli sellasta et keskusteltiin asioista ja sit käytiin vierailulla ja askarrettiin ja, katottiin elokuvia ja tehtiin ruokaa ja syötiin ja kaikkee sellasta et vähän niin kun koulu mutta ilman sitä opiskelua [...] Ja sit just keskityttiin siihen, et sais sen, sosiaalista, elämää silleen kuitenkin, liikaa, kuormittamatta.”

Linnea, 20

Usein ajatuksena on, että perhe- ja läheissuhteet tarjoavat nuorelle tämän tarvitseman henkisen tuen ja ohjauksen tämän tehdessä tärkeitä tulevaan elämäänsä vaikuttavia valintoja. Tämä normatiivinen oletus ei kuitenkaan toteudu kaikkien nuorten elämässä, ja siihen on monenlaisia syitä. Nuorten turvatalon toimintamalliin sisältyy ajatus nuoren lähisuhteiden tunnistamisesta sekä pyrkimys nuoren tukemiseen näissä suhteissaan. Haastateltavat kertovat saaneensa ”turvikselta” apua suhteen uudelleen rakentamiseen vanhempansa kanssa. Lisäksi nuoren itsenäistyminen, irtautuminen lapsuuden perheestä, muutto omaan kotiin ja omista asioista vastuun

ottaminen muokkavat perhe- ja läheissuhteita ja niille annettuja merkityksiä. Esimerkiksi Anni kertoo suhteensa äitiinsä parantuneen itsenäistymisen myötä ja viettävänsä tämän kanssa nykyisin aikaa myös yhteisen vapaa-ajan harrastuksen merkeissä.

4.5 Vapaa-ajan ulottuvuuksia

Haastatteluista avautuu näkymä myös nuorten aikuisten vapaa-aikaan ja siihen liittyviin ihmissuhteisiin. Vapaa-aika on totuttu määrittelemään koulun, työn tai muiden velvoitteiden ulkopuoliseksi ajaksi, jonka käytöstä ihminen on vapaa päättämään itsenäisesti. Nuoruudessa vapaa-ajan toiminnalla on erityinen merkitys identiteetin rakentamisen kannalta, ja eletyn kansalaisuuden näkökulmasta vapaa-ajan yhteisöllisyydet ovat tärkeä sosiaalisten suhteiden luomisen ja itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen hankkimisen kenttä itsenäistyvälle nuorelle. (Määttä & Tolonen 2011, 5.) Vaikka vapaa-aika nähdään pääsääntöisesti positiivisten mielikuvien kautta irrottautumiseksi kiireestä ja pakoista, se on samalla monenlaisen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen sääntelyn kohde. Nykyisessä kulutuskeskeisessä ja kilpailullisuutta korostavassa yhteiskunnassa, jossa työllistyvyyskin perustuu osittain vapaa-ajalla hankittujen pääomien tuomaan lisäarvoon (esim. Nikunen 2017), voi siihen liittyvistä odotuksista muodostua nuorelle ahdistava suorittamisvaateiden paikka ja itsearvostuksen mittari (Määttä & Tolonen 2011, 5–6; 11). Esimerkiksi vähäiset mahdollisuudet kehittää itseään vapaa-ajan harrastuksissa voivat kaventaa kansalaisena toimimisen mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja siten heijastua myös nuorten aikuisten kansalaispätevyyden kokemuksiin.

Nuorten toimijuutta vapaa-ajalla määrittävät erilaiset sosiaaliset ja materiaaliset resurssit ja yhteiskunnan rakenteet, eivätkä valinnan mahdollisuudet ole samanlaisia kaikille. Aineistomme sisältää useampia kuvauksia siitä, kuinka fyysiset sairaudet ja mielenterveysongelmat sekä taloudelliset esteet rajaavat nuorten arkea ja vapaa-aikaa. Nuoren aika tai voimavarat voivat kulua työhön, sairauden kanssa pärjäämiseen tai perheenjäsenistä huolehtimiseen. Erityisesti hauraista lähtökohdista ja varhain ilman perheen tukea itsenäistyvät nuoret ovat myös taloudellisesti heikossa asemassa verrattuna ikätovereihinsa, ja heidän mahdollisuutensa toteuttaa itseään vapaa-ajalla ovat rajalliset. Haastatteluissa vapaa-ajan eriarvoistuminen näkyy konkreettisesti muun muassa nuorten aikuisten harrastuksissa (runsas kirjo vähän maksavia harrastuksia) sekä siinä, kuinka monelle haastateltavalle matkustaminen oli suuri mutta etäinen haave. Toisaalta Viivin haastattelu tarjoaa esimerkin kaupungissa asuvan nuoren näkökulmasta siitä, kuinka tarkkaan ympäristöään tutkimalla voi monenlaisia elämyksiä ja harrastuksia löytää myös vähällä rahalla:

” [...] mä kävin kokeilemassa purjehdusta, sekin oli upeeta, jotain, mitä en olis pystynyt kokeilemaan, mutta oli tällanen työttömille tarkoitettu purjehduskokemus, niin sinne pääsin. Sit mä nautin paljon kulttuurista. Mä tykkään metsästä kaikkia halpoja tai ilmaisia jotain screeningeja. Eilenkin kävin kattomassa yhen leffan ja tykkään käydä museoiden ilmapäivillä. Mä oon oppinu löytämään kaiken tosi halvan ja ilmaisen. Koska sitä rahaa on vähän. Mutta sitä löytyy tosi paljon ja sekin on yks harrastus, että mä tykkään ettii kierrätettyjä vaatteita, tavaroita.”
Viivi, 24

Moni haastateltava myös kertoo luottamusvaikeuksista, masennuksesta, sosiaalisten tilanteiden pelosta ja ahdistuksesta tai heikoista sosiaalisista taidoista, jotka heijastuvat vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin ja etenkin uusien suhteiden luomiseen. Nuorten keskuudessa yleinen sosiaalinen ahdistus voi kaventaa vapaa-ajan toimijuutta vaikuttamalla kykyyn liikkua ja viihtyä toisten seurassa. Ami kokee ahdistuksen olevan itsenäisemmän elämäntavan tiellä: ”..pystys itsenäisesti tekemään asioita. Mutta mulla esim bussilla kulkeminenkin on vaikeeta yksin. Justiinsa ahdistuneisuushäiriö ja tällasten takia.” Myös kielitaidon puute vaikeuttaa suhteiden luomista ja voi estää yhteisöön kuulumista ja asioista osalliseksi pääsemistä, mistä kertoo esimerkki Jusufin haastattelusta:

” ...Mutta jos on keskusteleminen vaikeaa, suomalainen on hiljaa ihmisiä. Jos sinä haluat kysyä jotakin, heille se on vain yksi sana, sitten loppuu. Jos sinä haluat tietää jotakin, kulttuuri tai joku muu tai suomenkieli tai koulutus. [...] Keskusteleminen on vaikeaa.”

Jusuf, 21

Jusufin tarina havainnollistaa kavereiden ja vertaisyhteisöön kuulumisen merkitystä resurssina, joka voi tarjota esimerkiksi väylän harrastusten pariin:

” Minun mielestä ei ole helppo [saada futsal-vuoroja], mutta jos sinulla on paljon kavereita, joku kaveri saa vuoron ja sinä menet. Jos sinulla on muita kavereita.”

Jusuf, 21

Harrastukset, kaverit ja ystävyysuhteet täyttävät nuorten aikuisten vapaa-aikaa eri tavoin. Vaikka aineistomme sisältää vähemmän tarkkoja kuvauksia vapaa-ajasta ja sen merkityksistä, joidenkin haastateltavien tarinassa erottuu vapaa-ajan harrastus tai sosiaalinen suhdetoiminta keskeisenä elämänsisältönä ja itsemäärittelyn lähteenä. Esimerkiksi Saran tarinassa harrastus nivoutuu erottamattomasti yhteen muiden elämänalueiden, kuten työn, perhe-elämän ja romanttisten suhteiden sekä alakulttuurisen toimijuuden, kanssa. Osa haastateltavista kuvaa vilkasta sosiaalista elämää ja suhteitaan sukkulointina eri kaveriporukoiden välillä, jolloin eri kavereiden kanssa voidaan jakaa erilaisia kiinnostuksen kohteita ja harrastaa eri asioita. Toisessa ääripäässä ovat vapaa-ajan kertomukset, joista välittyy harrastusten ja sosiaalisen aktiivisuuden vähäisyys. Jeromelle, kuten monelle haastattelemallemme nuorelle aikuiselle, koti on myös mieluisa ja turvalliseksi koettu paikka viettää vapaa-aikaa:

” Mun elämä on se peruselämä, koulu, jos on aikaa, näkee, [...] kavereita koulu tai työn jälkeen, sitte mä lähen kotiin koska mä tykkään olla omassa rauhassa, se saa mut vähän miettiä, asiat vähän eteenpäin tai miettiä miten mä saan hoitoon asioita. Saa mut vähän ideoita, kuvittele ite vähän elämää silleen. Sitte mä oon aika paljo, mä oon aika paljo kotona. Välillä nään frendejä, välillä kotona.”

Jerome, 22

Osassa haastatteluista vapaa-aikaan liittyvinä ongelmoina tuodaan esiin päihteen, joista muutamat haastateltavat ovat aktiivisesti hakeutuneet eroon, sekä yksin olemisen vaikeus. ”Liika” vapaa-aika, rutiinien ja sosiaalisten kontaktien puute, voi tehdä arjesta hahmotonta ja korostaa turvattomuuden tunnetta.

[...] he on mulle erittäin rakkaita ja läheisiä ihmisiä [...] ja sitten, no siinä on tietysti löytänyt tosi paljon itestä kaikkeneköisiä puolia kun heidän kaa puhuu niinku kaikesta suurin piirtein, et sit monesti kun on joku ajatus jostakin ihan mistä vaan, niin jotenkin heidän kanssa on pystynyt aina sen jotenkin purkaa ja avaamaan, et huomannut sen itestä että ei, et mä oon ollu kauheen semmonen ahdistunut ja murehtija just sen takia kun ei puhua asioista et sit vaan ite sitä pyörittelee niin sitten, voi sit vaan puhua. Ja [...] kaa löytää semmosen seikkailijapuolen, mä en oo semmonen ihminen joka tykkää olla siellä himassa ja katsoo Netflixiä vaan mä just tykkään mennä ja tehdä, ja kaikki voi olla kivaa.”

Anni, 22

Satu Rantakärkkä työskentelee Nuorten turvatalolla Tampereella kriisi- ja perhetyöntekijänä. Työssään Satu kokee merkityksellisenä nuorten oman toimijuuden tukemisen heidän omassa elämässään ja lähiyhteisössään.

Koulukiusaaminen luo pitkän varjon nuoren elämään

Itsenäistyminen on sosiaalinen prosessi, joka ei tapahdu tyhjiössä. Itsenäistymisen taitojen kehittämisessä merkittävässä roolissa ovat perhe, koulu ja ystävät. Suurimmalla osalla nuorista itsenäistyminen onnistuukin lähiyhteisön tuella. Kaikilla näin ei kuitenkaan ole.

Nuorten turvataloilla tuemme nuoria itsenäistymisessä ja usein näemme koulukiusaamisen jättämät pitkät jäljet. Oman elämän rakentaminen kiusaamisen romuttaman itsetunnon kanssa asettaa haasteita, joita tunnistamme yhteiskunnassamme tällä hetkellä puutteellisesti. Konkreettisesti tämä voi näkyä esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelkona ja vaikeuksina luoda vertaissuhteita. Jos ystäviä ei ole, puuttuu nuorelta merkittävä tuki itsenäistymisen vaiheessa.

Kun kohtaamme itsenäistymässä olevia nuoria, meidän on otettava paremmin huomioon tuki sosiaalisten suhteiden luomiseen. Näin tuemme nuorta löytämään paikkansa lähiyhteisössä ja yhteiskunnassa. Tässä me kaikki voimme auttaa! Voimme tukea nuoria tarjoamalla heille korjaavia kokemuksia ihmissuhteista. Jokainen itsenäistyvä nuori tarvitsee ja ansaitsee tuekseen turvallisia ihmisiä.

5 Omaan kotiin

Omaan kotiin muuttaminen on yksi merkittävä siirtymä nuoren aikuisuuden elämänvaiheessa. Itsenäistyvien nuorten aikuisten ja heidän perheidensä taloudelliset resurssit ja mahdollisuudet tukea itsenäistyviä lapsiaan vaihtelevat. Silti kaikkien nuorten odotetaan seuraavan normatiivista elämäntavan mallia, jossa muutetaan lapsuuden perheestä omilleen. Suomessa tämä tapahtuu melko varhain, keskimäärin 22-vuotiaana (Eurostat 2020). Suomessa nuorten varhainen itsenäistyminen on paitsi kulttuurinen ideaali, myös hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän tukeva järjestely. Ensiksikin nuoret voivat saada itsenäiseen asumiseen tukea yhteiskunnalta, mikäli he eivät voi elättää itseään omilla tuloillaan tai heidän ei ole mahdollista tukeutua perheisiinsä. Nuorten varhainen itsenäinen asuminen kytkeytyy myös opintotukijärjestelmään, jonka kautta nuorten itsenäistä asumista tuetaan. Toisaalta asuntomarkkinoiden luonne edistää nuorten itsenäistä asumista, sillä Länsi- ja Pohjois-Euroopassa vuokra-asuntojen määrä on suuri verrattuna Etelä- ja Itä-Eurooppaan. Kolmas seikka nuorten varhaisen itsenäistymisen taustalla on, että yhteiskunnallinen järjestelmä tukee nuorten sujuvia siirtymiä koulutuksesta työelämään, jolloin monien nuorten aikuisten on mahdollista kustantaa itsenäinen asuminen. (Berngruber 2017, 194–195.)

Muuttaminen yksin omaan kotiin on yleinen suomalaisnuorten toive (Custódio 2020, 30), ja monelle oma koti on yksi itsenäisen elämän peruslähtökohta (Halonen 2018, 169). Myös suurin osa tähän tutkimukseen osallistuneista asui haastatteluhetkellä yksin omassa asunnossa, muutama seurustelukumppanin kanssa, yksi sisarensa kanssa, yksi isän ja sisarustensa kanssa ja yksi asuntolassa. Useimmille itsenäinen asuminen tai muutto lapsuuden perheestä oli tuore asia, ja vain muutamalla ei ollut siitä vielä kokemusta. Omaan kotiin muuttamiseen ja itsenäiseen asumiseen liittyy sosiaalisten suhteiden muutoksia, yhteiskunnallista toimijuutta ja monenlaisia tunteita, joista tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset kertovat monipuolisesti. Tässä luvussa tarkastelemme itsenäistä asumista yhtenä eletyn kansalaisuuden ulottuvuutena, mikä tekee näkyväksi omilleen muuton kytköksiä nuorten aikuisten hyvinvointiin ja kokemuksiin omasta paikastaan yhteiskunnassa.

Teemme ensin selkoa tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten moninaisista asumispoliista (Kauko 2018), eli heidän reiteistään nykyiseen asumismuotoonsa. Sen jälkeen analysoimme heidän kokemiaan hankaluuksia omilleen muuttamisessa. Heidän kertomuksensa osoittavat, ettei itsenäisen asumisen aloittaminen ole usein suoraviivainen tai helppo prosessi. Siihen liittyy

neuvottelua yhteiskunnan institutionaalisen järjestelmän kanssa, erityisesti asunnon hankkimisessa ja toimeentulon järjestämisessä. Näillä kokemuksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia nuorten aikuisten hyvinvointiin ja käsityksiin omasta kansalaispätevyydestään (ks. luku 2), eli siihen, miten he kokevat tuntevansa institutionaalisen järjestelmän ja pystyvänsä toimimaan siinä. Lopuksi jäsenämme aineistosta esiin nousevia omaan kotiin liittyviä tunteita ja subjektiivisia merkityksiä, ja pohdimme, miten ne ilmentävät haastateltujen yhteiskunnallista toimijuutta ja rakentavat heidän elettyä kansalaisuuttaan.

5.1 Monenlaiset polut

Haastattelujen perusteella itsenäinen asuminen punoutuu kunkin nuoren aikuisen ainutlaatuiseseen elämäntapaan ja sosiaaliin suhteisiin omalla erityisellä tavallaan (myös Halonen 2018, 170). Monet ovat muuttaneet nykyiseen kotiinsa suoraan lapsuuden kodeistaan, mutta osalla nykytilannetta on edeltänyt useita muuttoja, eroja parisuhdekumppaneista, joillakin valtioiden rajojen ylityksiä tai asunnottomuutta sekä sijaishuollossa tai laitoksissa asumista. Näitä muuttuvia asuinolosuhteita voidaan kuvata asumispolun käsitteellä, jolloin polun käsite kuvaa paitsi kunkin nuoren aikuisen asuinpaikkojen myös ihmisuhteiden muutoksia (Kauko 2018, 156). Nuorten aikuisten monenlaisten asumispolkujen kategorisointi väistämättä yksinkertaistaa meille kerrottujen elämäntarinoiden rikkautta. Karkeasti tarinoista voi kuitenkin hahmottaa ainakin kolmenlaisia asumispolkuja nykyiseen asumismuotoon: itsenäistä asumista voi olla edeltänyt perhekriisi, sarja muuttoja tai se voi olla mahdollistunut vanhempien tukemana. Kuvaamme seuraavassa tarkemmin näitä polkuja.

Monet omaan kotiin suoraan lapsuuden perheestä muuttaneet kertovat muuton olleen seurausta akuutista kriisistä perheessä tai parisuhteessa. Osa kertoo tulleen "heitetyksi ulos" tai hakeensa apua kriisitilanteessa. Osalla oli ollut pitempiaikaisia riitoja ja konflikteja vanhempien tai huoltajien kanssa, ja tilanteen muututtua kestämättömäksi he olivat kokeneet muuttamisen ainoaksi vaihtoehdoksi. Jotkut kertovat, että he olivat yrittäneet lapsuudenperheessä asuessaan hakea apua vaikeaan perhetilanteeseen esimerkiksi lastensuojelusta, mutta päätyneet lopulta asumaan omilleen jo alaikäisenä. Vaikka omilleen muuttoa kuvataan haastatteluissa usein vakavana konfliktina, muutamien suhteet vanhempiin ovat sittemmin parantuneet. Useampi tutkimukseen osallistuneista nuorista naisista kuvaa äitiään elämänsä tärkeänä tukipylväänä ja esikuvana. Osalla haastatelluista taas suhteet vanhempiin ovat jääneet viileiksi ja etäisiksi.

Yksi esimerkki akuutin kriisitilanteen aiheuttamasta omilleen muutosta on 21-vuotiaan Aleksin tarina. Aleks muutti pois isän ja pikkuveljen luota muutama kuukausi ennen haastattelua. Tämä tapahtui hänen keskeytettyä armeijan "burnoutin" vuoksi. Isä ei hyväksynyt armeijan keskeyttämistä ja nimitti Aleksia muun muassa "narkiksi". Isän suhtautuminen oli Aleksille järkytys, minkä lisäksi hän oli alamaissa armeijan keskeyttämisen vuoksi: "se pisti luun kurkkuun, kun kuuli siel intissä puhelimesta, et ei oo pääsyä himaan". Aleks muutti asumaan vanhemman sisarensa luo. Sisko auttoi häntä pääsemään päihdekuntoutukseen. Äidin ja sisaren avulla löytynyt Nuorten turvatalo auttoi asunnon hankkimisessa: "ne autto mua saamaan sen oman kämpän ja sinne kaikki noi perusvaikutukset, sähkö". Aleks arvostaa saamaansa apua muun muassa sen käytännöllisyyden ja ratkaisukeskeisyyden vuoksi: "Se oli sillei, et oli hyvä

et joku näytti, miten tehdä. Ja tehtiin sit oikeesti niitä asioita”. Nuorten turvatalolta hän sai tukea lisäksi toimeentulonsa järjestämisessä sekä asioinnissa Kelan kanssa. Nyt Alekski asuu omassa asunnossa juuri valmistuneessa kerrostalossa. Hän kokee, että asumisen suhteen hänelle ”kävi ihan älyttömän hyvä sauma”, vaikka muuten hän vielä hakee elämänsä suuntaa.

Toinen haastatteluista hahmottuva asumispolku kuvaa nykyisen asumistilanteen taustalla olevaa monien muuttojen sarjaa ja asumismuotojen kudelmaa, johon on usein liittynyt yleistä epävakautta ja vaikeuksia kiinnittyä emotionaalisesti sosiaalisissa suhteissa (myös Törrönen & Munn-Giddings 2018, 152–153; Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 11). Näissä kertomuksissa tulee esiin vaikeita perhesuhteita, koulunkäyntivaikeuksia, kiusaamista, päihteiden käyttöä, parisuhdekriisejä, mielenterveyden ongelmia, pakolaisuutta ja asunnottomuutta. Osa on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Joillakin muutto esimerkiksi sijoituksesta suoraan omaan asuntoon on johtanut hallitsemattomaan juhlimiseen ja päihteiden käyttöön. Joukossa on myös Suomeen alaikäisenä ilman vanhempia muuttaneita, joiden tarinoissa tulee esiin syviä yksinäisyyden kokemuksia mutta myös sinnikkyyttä ja päättäväisyyttä selviytyä huolimatta kielihaasteista ja kaukana asuvista läheisistä (myös Kauko 2018).

Esimerkin monista asumismuodosta tarjoaa 20-vuotiaan Pinjan kertomus. Hän on asunut elämänsä aikana paitsi vanhempiensa kanssa, myös nuorisopsykiatrisessa laitoksessa, lastenkodissa, palvelutalossa ja omassa asunnossa. Lisäksi hän ollut useamman kerran ”hatkassa” laitoksista. Hän kokee, ettei hän ole voinut itse vaikuttaa sijoituksiinsa, ja hän pitää itsekin itseään vaikeahoitosisena. Sijoituspaikoista hän on viihtynyt parhaiten

lastenkodissa. Se oli hänelle ”tosi hyvä juttu”. Hän joutui kuitenkin lähtemään sieltä, koska ”nekään ei kokenu et ne pärjäis mun kanssa”. Täysi-ikäistyttyään hän muutti asumaan yksin, mikä oli aluksi vaikeaa. Tässä vaiheessa hän sai vapaaehtoisen tukihenkilön Nuorten turvatalolta. Tukisuhde on Pinjalle tärkeä; se on hänen mukaansa kokonaisvaltaista ”elämässä olemista” sen sijaan, että kiihdytetään ratkomaan ongelmia. Tukihenkilönsä kanssa hän ”saa tavallaan jutella jonkun ihmisen kanssa, joka ei ota sua vaikka jonakin sairautena tai pyri sitä aktiivisesti ratkomaan. Koska just jos sä meet jonnekin psykiatrisen polille, niin siellä sä oot joku tietty sairaus tai diagnoosi”. Haastatteluhetkellä Pinjaa huolestutti se, että täyttäessään pian 21 vuotta hän olisi liian vanha turvatalolle ja tämä arvokas suhde katkeaisi.

Kolmannessa haastatteluista hahmottuvassa asumispolussa korostuu vanhempien tuki, kannustus ja kannattelu. Näissä kertomuksissa nuoret aikuiset kuvaavat suhteitaan vanhempiin ja perheeseen läheisiksi ja lämpimiksi, vaikka osa haastateltavista kertoo samalla omista ongelmistaan, kuten koulunkäyntivaikeuksista, mielenterveyden horjumisesta tai päihteiden käytöstä. Erotuksena muihin haastateltuihin on kuitenkin se, että vanhempien kerrotaan tukeneen ja kulkeneen rinnalla vaikeissakin käänteissä. Esimerkkeinä ovat 20-vuotiaan Linnean ja 24-vuotiaan Aminan tarinat.

Muuttaessaan pari vuotta sitten lapsuudenkodistaan Linnea ei ollut koulussa eikä työssä. Peruskoulun viimeisellä luokalla ongelmat perheessä, kaverisuhteissa ja koulussa olivat kärjistyneet, minkä lisäksi tulevaisuuden miettiminen tuntui ahdistavalta: ”et piti miettiä sitä tulevaisuutta, et meneekö lukioon ja mihin lukioon ja sit just se, et perheessäkin siskolla meni huonommin”. Tilanne oli kuormittava ja lamauttava: ”En oikeen pystyny

tekemään mitään, millä mä oisin voinu palautua viikonlopun aikana koulustressistä ja näin. Niin, se oli aika semmonen umpikuja tavallaan”. Painet löytää ”oma juttu” olivat kovat. Peruskoulun jälkeen Linnealla meni ”kolme vuotta välivuodella”, jotka hän vietti pääasiassa kotona, terapiassa ja mielenterveyspalveluissa käyden. Palvelut eivät tuoneet helpotusta: ”se oli oikeestaan vähän sellasta yhtä tyhjään kanssa” eikä hän myöskään omasta mielestään saanut riittävästi tietoa esimerkiksi omaan toimeentuloonsa liittyvistä asioista. Linnean äiti löysi tietoa Nuorten turvatalosta, ja perhe otti sinne yhteyttä yhdessä tuumin. Linnea kokee koko perheen hyötynneen turvatalon palveluista. Vanhemmat ovat hänen mielestään saaneet toivoa ja vapautuneet ”siitä sellasesta kuormasta, vaikka tottakai on ollu koko ajan mukana”. Apu on ollut keskusteluapua ja tukea käytännön asioiden ja ”Kela-juttujen” hoitamisessa. Nyt Linnea asuu yksin omassa asunnossa ja käy parhailaan nettilukiota.

24-vuotias Amina otti yhteyttä turvatalolle sen vuoksi, että isä oli toivonut hänen muuttavan omilleen. Hän itse asuisi mielellään lapsuuden perheessään naimisiinmenoon saakka, kuten hän toteaa kulttuurissaan olevan tapana. Amina on syntynyt Suomessa, mutta hänen vanhempiensa muuttivat Suomeen ennen Aminan syntymää. Hän opiskelee parhaillaan hoitoalalla ja tekee alan töitä. Tyttären ja isän erilaisista näkemyksistä on aiheutunut jännitteitä: ”kotona on vähän ollut sellaista, isä on painostanut, siitä painostamisesta on aiheutunut mun isän kaa huonot välit”. Vaikka Amina asuu vielä lapsuudenkodissaan, hän kokee olevansa jo jonkin verran itsenäinen, koska käy töissä ja ansaitsee omia tuloja. Yksi sysäys itsenäistymiseen oli äidin muutto toiseen maahan töiden perässä Aminan ollessa 18-vuotias. Perhe-suhteet ovat läheiset ja hyvät. Äiti on Aminalle tär-

keä esikuva, ja hän suunnittelee tulevaisuutensa olevan monelta osin samanlainen kuin äidin elämä on ollut. Omaa asuntoa ei ole vielä löytynyt, ja huiivia käyttävänä muslimina Amina kokee kohdanneensa syrjintää asuntomarkkinoilla.

5.2 Asunnon hankkiminen: vaikeuksia ja syrjintää

Moni tutkimukseen osallistuneista nuorista aikuisista on itsenäistynyt kriisitilanteessa, ja heillä on ollut kiire päästä muuttamaan omilleen. Kriisitilanteen keskellä eläminen heikentää jo sinällään toimintakykyä ja mahdollisuuksia tehdä punnittuja päätöksiä. Nuorilla aikuisilla ei aina myöskään ole tietoa, miten ja mistä asunnon voi saada, miten asuntoja haetaan tai miten hakemuskaavakkeet täytetään. Monet kokevat jääneensä tässä vaiheessa vaille riittävää apua ja ohjausta. Osa haastatelluista korostaa, että tällaisista asioista pitäisi olla enemmän tietoa saatavilla esimerkiksi oppilaitoksissa (myös Custódio 2020, 15).

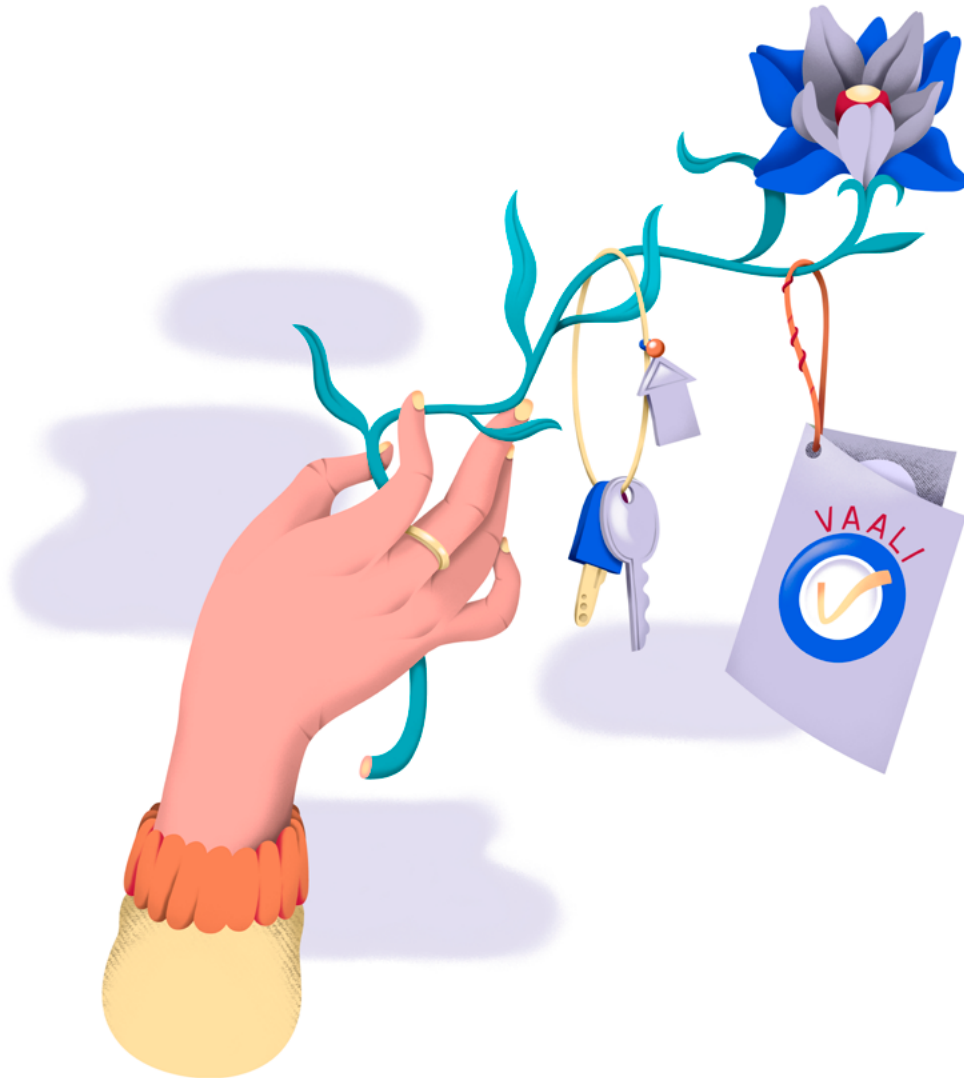
Pääkaupunkiseudulla nuorten itsenäistä asumista hankaloittaa korkea vuokrataso ja asuntojen vähäinen määrä kysyntään nähden. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n mukaan nuoria asunnottomia oli vuonna 2019 noin 1600, ja yli puolet heistä oli helsinkiläisiä (ARA 2020). Nuorten asumiseen liittyvät ongelmat jäivät herkästi tilastojen ulkopuolelle, sillä moni nuori majoittuu epävirallisesti esimerkiksi kavereidensa luokse eikä hakeudu palveluihin, mistä haastateltavamekin kertovat (myös Ohisalo 2018, 89). Samalla haastatteluaineisto tuo esiin haastateltujen sinnikkyiden oman kodin etsimisessä. Esimerkiksi Viivi korostaa, miten oman asunnon saaminen oli hänelle todella tärkeää hyvinvoinnin paranemisen kannalta:

” koska se olo meni todella huonoks siellä vanhassa asunnossa. Ja sit mulla loppu iteltäni ihan täysin kaikki voimat, että mä en edes ite pystynyt enää sit oikeestaan ettimään ja hakemaan niitä asuntoja.”

Viivi, 24

Vaikka hän omien sanojensa mukaan ”yritti kaikkensa” ja lähetti ”hakemuksia joka paikkaan” sekä yksityisillä markkinoilla että julkisella puolella, asunnon

löytäminen omin voimin osoittautui mahdottomaksi. Muutkin haastateltavat kertovat vaikeuksista tulla vakavasti otetuksi asuntomarkkinoilla paitsi nuoruuden myös elämäntilanteensa vuoksi. Samoin he kertovat Viivin tavoin sinnikkäästä yrittämisestä. 21-vuotias Nora yritti saada asuntoa vapailta markkinoilta, mutta oli huomannut mahdollisuutensa heikoiksi. Tulottomana opiskelijana, jolla oli ongelmia luottotiedoissa, hän ei kyennyt vakuuttamaan vuokranantajia siitä, että selviytyisi vuokranmaksusta. Hän ei silti halunnut luovuttaa:

” [mulla ei ole] mitään tsäänssejä sellaseen asuntoon. Mä olen opiskelija, mulla ei oo vuosittaisia tuloja, eli mä en voi taata sitä, että mä pystyn maksaan vuokraa. Mulla on myös luottotiedoissa ongelmia, eli siis mulla ei oo mitään tsäänssiä saada asuntoa, mä tiedän sen, mutta mun oli pakko yrittää.”

Nora, 21

Nuorten turvatalolta saamansa avun turvin Nora kuitenkin onnistui lopulta saamaan asunnon. Sen sijaan 24-vuotias Amina ei ole haastattelun teko-
hetkellä vielä löytänyt asuntoa lukuisista hakemuksista huolimatta. Hän arvelee tämän johtuvan osin syrjinnästä hänen rodullistetun taustansa vuoksi:

” Ku mä hain sitä kämpppää, ja sit ne näkee mun nimen, jotenkin must tuntuu, et vaikka sä teet täydellisen hakemuksen mut sitte ne ei ikinä tuu, aina mä toivon lopussa, et mä kuulen teistä pian tai jotain [...] ei siltikään kuulu mitään, ni vähä et mikä tässä mättää.”

Amina, 24

Monet haastateltavat kertovat ottaneensa yhteyttä Nuorten turvatalolle nimenomaan asunnon puutteen vuoksi. Moni kertoo yllättyneensä, miten nopeasti asia lopulta järjestyi, kun siihen paneuduttiin Turvatalon henkilökunnan avustuksella. Nopeuden lisäksi he arvostavat avun konkreettisuutta. Tämä on tarkoittanut muun muassa vierekkäin istumista ja yhdessä miettimistä, apua hakemusten kirjoittamisessa tai asuntonäyttöihin ja vuokrasopimuksen allekirjoitustilaisuuteen mukaan tulemistä.

” He etti mulle asunnon, mihin mä nyt sit muutin, he etti sen. [...] Kerto mulle, että on olemassa sellanen paikka [josta voi hakea asuntoja] ja auto tuo kirjottaa sen hakemuksenkin sinne. Me istuttiin ihan vierekkäin ja mietittiin yhdessä, että mitä siihen laitetaan. Ja sit hän tuli mukaan asuntonäyttöihin, tuli mukaan allekirjoittaa papereita, hakee avaimia, lähetetään sitten Kelalle papereita, että se oli se kaikista ison apu.”

Viivi, 24

5.3 Toimeentulo huolestuttaa

Asunnon saaminen ei ratkaise kaikkia itsenäisesti asuvien nuorten ongelmia, vaan myös esimerkiksi omaan talouteen ja toimeentuloon liittyvät kysymykset nousevat esiin monessa haastattelussa asumisesta puhuttaessa (myös Custódio 2020, 22–25). Monet pitävät talousasioista huolehtimista yhtenä tärkeänä itsenäisyyden merkinä (mt., 10). Alekski toteaa, ettei hän halua olla taloudellisesti riippuvainen vanhemmistaan, koska he ”odottaa takaisinmaksua”. Aleksin ilmaisu jättää avoimeksi, tarkoittaako hän rahojen konkreettista takaisinmaksua vai riippuvutta aiheuttavaan kiitolisuudenvelkaan jäämistä. Pinja taas kuvaa, miten itsenäinen asuminen merkitsee kokonaisvaltaista vastuuta omista asioista: ”huolehtii ite omasta taloudesta ja kaikkest muustaki”.

Osalla nuorista aikuisista ei muuttaessaan ollut mahdollisuuksia saada taloudellista tai muuta tukea toimeentuloon liittyvien asioiden hoitamiseen läheisiltään, varsinkin jos oma perhe ei ollut varakas tai muutto omilleen oli seurannut välien rikkoutumisesta vanhempiin. Omasta toimeentulosta huolehtiminen edellyttää asiantuntemusta, jota monet

haastatellut kokevat itseltään vielä puuttuvan. Jos ei ole säännöllisiä tuloja, on haettava erilaisia tukia, suunniteltava omaa taloutta ja laskeskeltava rahojen riittämistä. Lisäksi toimeentulon järjestäminen on usein monimutkainen kysymys, koska varsinkin varhain omilleen muuttaneet eivät solahda ongelmitta sellaisiin institutionaalisen järjestelmän luokitteluihin, jotka oikeuttaisivat tuen saamiseen. Toimeentuloon liittyvät kamppailut osoittavat, että erityisesti alaikäisenä omilleen muuttanut nuori on institutionaalisen järjestelmän näkökulmasta ”vääränikäinen”. Tästä aiheutuu ongelmia nuoren selvitellessä oikeuksiaan ja mahdollisuuksiaan.

Myös Lastensuojelun Keskusliiton selvityksessä omilleen alaikäisinä muuttaneet nuoret ilmoittivat muita useammin jääneensä vaille tukea monissa arkisissa asioissa (Custódio 2020, 35–36). Samoin monet haastatelluista kokevat toimeentulon järjestämiseen liittyvän paljon vaikeasti ymmärrettävää ja haltuun otettavaa byrokratiaa, jonka käsittelystä heillä on vain vähän kokemusta. Viivi esimerkiksi kuvaa seuraavalla tavalla muuttoa lapsuuden kodista asumaan kämppiksen kanssa:

” Niin sit se oli sitä, että piti hakata päätä seinään, että selvittää, miten nää kaikki Kela-asiat menee, kun mä en niistä ollu koskaan aikasemmin kuullutkaan.”

Viivi, 24

Aineiston perusteella nuoret aikuiset yrittävät ratkoa eteen tulleita asumisen ja toimeentulon ongelmia enemmän tai vähemmän yksin ja onnistuen vaihtelevasti. Joillakin haastatelluilla akuutti rahattomuus johti pikavippikierteeseen, jota selvitettiin sosiaalityöntekijöiden ja muiden hyvinvointivaltion ammattilaisten kanssa.

Osa haastatelluista opiskeli toisella asteella omilleen muuttaessaan, osalla taas ei ollut opiskelu- tai työpaikkaa lainkaan. Nämä elämäntilanteet aiheuttivat monille raskasta selvittelytyötä ja ”paperisotia” toimeentulon mahdollisuuksien selvittelyssä. Esimerkiksi Nora on joutunut selvittämään toimeentulonsa kysymyksiä Kelan kanssa. Hän ei ole työtön työnhakija, koska käy aikuislukiota. Aikuislukion opiskelijana hän ei taas ole oikeutettu saamaan opintorahaa. Haastatteluhetkellä hän kertoi saavansa toimeentulotukea, mutta tulevaisuus on hänen mukaansa silti epävarma. Hänelle ei tunnu löytyvän sopivaa kategorialta insitutionaalisisessa järjestelmässä, minkä vuoksi hän uhkaa jäädä vaille tarvitsemaansa apua. Toistaiseksi tilanne vaikuttaa selvinneen, mutta se vaatii Noralta paljon raportointia ja kontrollin kohteeksi alistumista.

” Nora: Mulla on nyt jo syksystä asti ollu Kelan kanssa vähän sotaa siitä, että kun mä käyn siis siellä aikuislukiossa, mutta kun se on aikuislukio, niin mä en saa opintotukea siitä. Jotta mä saisin mitään tukea, niin mun pitäis mennä TE-toimistoon työkkäriin ja mun pitäis mennä kokopäivä työnhakijaks, jotta mä voisin saada työttömyystukia tai työttömyysturvaa. Mutta mä en voi myöskään mennä kokopäivätyönhakijaks, koska mä olen kuitenkin koulussa viis päivää viikossa, niin siitä tuli ihan hirvee sota, paperisota. Se on ihan hirveetä.

Haastattelija: Okei, no, päättyks se jotenkin, että onks siitä tullu joku päätös?

Nora: No, nyt mä ilmeisesti saan toimeentulotukea joka kuukaus. Mut että mä oon lähettäny todistuksen mun koulupaikasta ja sitten opintorekisteritiedot siitä, että mitä kursseja mä olen suorittanu ja muuta. Sen pitäis ainakin näillä näkymin olla tarpeeks, mutta mulla ei oo mitään hajua, mitä ne tulevaisuudessa vaatii. Ihan turhaa paperisotaa.

Nora, 21

Myös Linnean kertomuksessa tulee esiin, miten koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleva nuori aikuinen voi pudota järjestelmien ja tuen ulkopuolelle sen vuoksi, ettei hän sovi niissä käytettyihin kategorioihin. Tällainen kokemus aiheuttaa suurta huolta paitsi omasta toimeentulosta ja taloudellisesta selviytymisestä, myös tuottaa ulkopuolisuuden kokemuksia laajemminkin.

” Kyl mulla varsinkin raha-asiatkin siinä aika paljon paino päälle, silleen ku ei saanu tukia mistään sen takia että ei oo sairaslomalla tai koulussa tai työttömänä työnhakijana tai näin. Et se, ja sit se, että kuka sen päättää, että oonks mä työkykyinen tai opiskelukykyinen vai en. Ne on tosi vaikeita.”

Linnea, 20

Toisaalta ”paperisodat” ovat opettaneet Noran olemaan jatkuvassa taisteluvalmiudessa ja puolustamassa oikeuksiaan, minkä hän kertoo oppineensa kokemusten ja kantapään kautta – alussa hänellä ei ollut tähän mitään valmiuksia. Hän on törmännyt siihen, että esimerkiksi koulupsykologeilla ja opinto-ohjaajilla on liian vähän asiantun-

temusta toimeentuloon tai asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Hänen mielestään toisen asteen oppilaitoksissa opiskelevilla, varhain itsenäistyvillä nuorilla pitäisi olla saatavillaan tietoa verotuksen kaltaisista yhteiskunnan perusasioista, miten nuoret voivat hoitaa niihin liittyviä asioita käytännössä ja mitkä ovat esimerkiksi varhain itsenäistyvän nuoren oikeudet niihin liittyen. Noran mukaan tällaisen tiedon puutteen vuoksi monet nuoret ”tietämättömyyttään jämähtää tähän paperisotaan”, mistä aiheutuu ”ihan turhaa stressiä”.

Samalla haastateltavat kokevat oppivansa tuntemaan institutionaalista järjestelmää. Omien kokemustensa myötä he kokevat kansalaispätevyytensä vahvistuneen merkittävästi palvelujärjestelmän suhteen (ks. luku 2). Nora haluaa haastattelun välityksellä neuvoa muita vastaavassa tilanteessa olevia. Hän esimerkiksi kehottaa yksin asumaan muuttavia nuoria ottamaan välittömästi yhteyttä sosiaalitoimeen, josta hän itse kokee saaneensa parhaiten apua.

” Siis heti kun muuttaa yksin asumaan, niin ottaa vaan yhteyttä lähimpään sosiaalitoimeen, siis kirjoittaa vaan lähin google sosiaalitoimi ja sieltä tulee lähin asema. Soittaa sinne silleen, että hei mä tarviin apua asioissa. Koska se on se itsenäistyminen ehkä isoin osa mun mielestä, se itsensä elättäminen, että sulla on rahaa vuokraan, sulla on rahaa mahollisiin vesi- ja sähkölaskuihin. No liittymä, jos tarvii liittymää, matkustukset, ruoka, vaatteet, ihan kaikki, että se on ihan. Jos sen osaa yksin hoitaa, niin hienoo, mutta mä en ihan selkeesti osannu yksin hoitaa sitä.”

Nora, 21

Noran neuvonta on esimerkki paitsi nuorten aikuisten kertomuksissa esiin tulevasta kokemuksesta sisäisen kansalaispätevyyden vahvistumisesta, myös solidaarisuudesta ja halusta auttaa vertaisiaan. Omiin kokemuksiin perustuvilla neuvoilla hän haluaa helpottaa muiden samassa tilanteessa olevien nuorten aikuisten tilannetta ja estä heitä joutumasta samanlaiseen byrokratiaviidaksoon, jossa hän kokee itse olleensa.

5.4 Palvelut asuinpaikkakunnan vaihtuessa

Osalle haastattelemistamme nuorista aikuisista siirtymä itsenäiseen asumiseen merkitsi muuttoa toiselle paikkakunnalle. Taustalla oli eri syitä, kuten tarve saada etäisyyttä lapsuuden perheeseen tai toive asua kaupunkimaisessa ympäristössä. Joillekin muutto kauas entisestä asuinpaikkakunnasta tai -maasta muodostui ainoaksi vaihtoehdoksi akuutissa kriisissä, jossa saattoi olla kyse henkeä uhkaavasta tilanteesta, kuten vainon kohteeksi joutumisesta.

Asuinpaikkakunnan vaihtuminen voi aiheuttaa katkoksia paitsi toimeentuloon, myös esimerkiksi mielenterveyspalveluihin, jotka ovat monelle elintärkeitä heidän päivittäisen selviytymisensä kannalta, koska ne luovat vakautta ja jatkuvuuden tunnetta ajoittain epävarmassa itsenäistymisprosessissa (Törrönen & Munn-Giddings 2018, 153). Tällaisen tärkeäksi koetun henkisen tuen äkillinen katkeaminen voi johtaa kokemukseen täysin tyhjän päälle jäämisestä. Maritta Törrönen ja Carol Munn-Giddings (mt., 154) kuvaavat alentavan kohtelun voivan aiheuttaa nuoressa aikuisessa emotionaalisen syrjäytymisen ja yksinäisyyden tunteita, huolta toimeentulosta ja pärjäämisestä sekä omasta fyysisestä ja psyykkisestä jaksamisesta.

Tästä kertoo muun muassa haastattelemamme Viivi. Hän kertoo joutuneensa yllättäen ”ihan täysin tyhjän päälle” muutettuaan uudelle paikkakunnalle. Terapiasuhde lopetettiin eikä hän saanut uudelta paikkakunnalta apua muihinkaan akuutteihin asioihin: ”hän sanoo mulle, että se et kuulu tänne, että lähe pois, me ei olla pankki ja mene töihin”. Hätätilanteessa Viivi pääsi asumaan ystävän luo, missä hän vietti puoli vuotta ”peukaloita pyörittäen”. Hän koki joutuneensa umpikujaan ja jääneensä kaiken ulkopuolelle tietämättä, mitä tehdä seuraavaksi.

” Mä vaan oleskelin vieraalla paikkakunnalla. Mulla oli menny asunto alta ja mä olin muuttanut vieraalle paikkakunnalle, kun entinen kämppi asu siellä. Hän sano, että mä voin tulla hänen asuntoonsa. Olin siellä puol vuotta, vähän pyörittelin peukaloita ja mietin, että mitä ihmettä mä nyt teen. Tuntu et kaikki romahti ja jäin ulkopuolelle.”

Viivi, 24

5.5 Lapsuuden hauraat perheolot itsenäistymistä hankaloittamassa

Edellä on kuvattu konkreettisia vaikeuksia hyvinvoinnin aineellisten perusehtojen, kuten toimeentulon tai asunnon, turvaamisessa omilleen muutettaessa. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset puhuvat muuton yhteydessä kokemuksestaan vaikeista tunteista, kuten pelosta olla yksin. Osa liittää nämä tunteet lapsuuden kokemuksiinsa, kuten huolenpidon tai hoivan puutteisiin, turvattomuuteen, vanhempien tiukkaan kontrolliin tai kokemukseen jäämisestä syrjään perhemuodon muutosten, sisarusten syntymän tai vanhempien riitelyn, per-

heen muuttojen eli pakotetun monipaikkaisuuteen vuoksi (ks. luku 4, myös Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 9; Autonen-Vaaraniemi 2018). Toisaalta osalla juuri samat lapsuuden ristiriidat, ongelmat ja taloushuolet ovat olleet varhaisen omilleen muuton syitä (myös Custódio 2020, 11).

Esimerkiksi 20-vuotias Veera arvelee itsenäinen asumisen ongelmien juontuvan lapsuuden perheessä koetusta kovasta kurista sekä toisaalta välittävän huolenpidon puuttumisesta. Tämä on saanut Veeran kokemaan vaikutusmahdollisuutensa omaan elämäänsä rajallisiksi. Hän nimeää itsensä jo heti haastattelun alussa ”tämmöseksi väliinputoajaksi”:

” musta tuntu, et mä olin vaan lastenhoitaja, et mä, heil oli sit se oma perhe ja mä en kuulunut siihen enää. Tää, mul tulee enemmän itku tässä vaiheessa, kun siinä kun mä puhun mun isän kuolemasta, koska se oli semmosta aikaa, että just, mulla oli semmonen fiilis, että mä en vaan kuulunut mihinkään”.

Veera, 20

Haastatteluissa tulee toisaalta esiin, että perheen muilla lapsilla saattoi olla näkyvämpiä ongelmia, jolloin nuori ei itsekään halunnut rasittaa jo valmiiksi väsyneitä vanhempia omilla ongelmillaan, ja kärsi sen vuoksi hiljaa salassa, kuten Viivi: ”mä jäin vähän itekseni mun ongelmien kanssa, joista ei sitten oikeestaan puhuttu”. Lapsuuden kokemukset saavat osan tuntemaan, ettei omiin asioihin ole vaikutusvaltaa, mikä näkyy joidenkin haastateltavien tulkinnan mukaan omilleen muuton vaikeuksissa. Esimerkiksi Nikki kokee kovan kontrollin ja perhesuhteiden ongelmallisuuden estä-

neen itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen oppimisen: ”Koska mä en oo hirveen itsenäinen niin mä periaattees vaadin koko ajan jotain vahtimaan mun tekemisiä, kattoon et me menee oikein”.

5.6 Henkisen tuen merkitys siirtymävaiheessa

Haastattelujen perusteella omilleen muuttoon liittyy paitsi pelkoja, epävarmuutta ja huolta siitä, miten asiat käytännössä hoituvat, myös toiveikkuutta ja iloa ennen kokemattomasta vapaudesta ja yhden etapin saavuttamisesta aikuistumisen polulla (myös Törrönen & Munn-Giddings 2018, 155). Anni kuvaa seuraavassa ensimmäistä kertaa yksin asumiseen liittyvää tunteiden myllerrystä:

” Se oli samalla ihan sika pelottavaa, koska sä olit siellä vaan yksin, kukkuu, kotona ei koskaan tottunu oleen yksin, koska oli aina veli joka oli kotona [...] toisaalta se oli ihana kun se toi sellasta vapautta ja sit sai sitä etäisyyttä omaan äitiin, se oli niinku ihan, et sai tehdä mitä halus. Toki mä ajattelin, että musta tulee silleen, että no niin, nyt mä voin riekkua keskustassa yömyöhään ja, todellisuudessa mä olin vaan himassa ja katoin Netflixiä.”

Anni, 22

Pelkojen lievittämisessä nuorten aikuisten muilta saama tuki on haastattelujen perusteella olennaisen tärkeää. Osa kertoo saaneensa henkistä tukea läheisiltään, ystäviltaan tai sukulaisiltaan, toisille Nuorten turvatalo tai muut palvelut, kuten psykoterapia, olivat olleet merkittäviä tuen anta-

ja. Nuorten turvatalon henkilökunnan tarjoama luotettavien aikuisten turvaverkko on ollut monelle tärkeä erityisesti itsenäisen asumisen alkuvaiheessa, kuten Nikki seuraavassa toteaa:

” Turvatalo on hyvin semmonen, sanoisinko perheellinen yhteisö, mitä mä sinällään kaipasin hyvin paljon. Mut sit mä taas kaipasin sitä, että mä, en olis ehkä ihan niin täysin riippuvainen kokoaikaisesta muiden läsnäolosta niin, et paremmilla kausilla mä oon sitte nyt viihtynyt hyvin paljon omissaki oloissani.”

Nikki, 19

Nikki viittaa turvataloon myönteisessä mielessä “perheellisenä yhteisönä”. Samalla tavalla Viivin mukaan oleminen turvatalolla on “rentoa” ja “isosiskomaista”. Myös Ami kertoo saaneensa turvatalolta apua aina sitä tarvitessaan. Hänestä on turvallista ajatella, että talolla voi tilanteen vaatiessa yöpyä ja saada tukea vaikeisiin tunteisiin: “jos oli hirveen itsetuhon olo niin mä tulin yleensä tänne sitte vaan ja juteltiin sit asiat läpi”. Osa kertoo turvatalon tuen olleen tärkeää paitsi heille itselleen, myös heidän vanhemmilleen, kuten Anni kuvaa: “äitille sellanen vähän että kyllä sun tyttäres niinku pärjää että me ollaan kaikki täällä myös niinku sun lisäksi”.

Omilleen muutto on tarkoittanut useimmille muutoksia läheissuhteissa ja osalla suhteiden katkeamista, kun muutos on tapahtunut konfliktin, riitojen ja kriisien kautta. Osalla muutto omilleen on lopulta parantanut suhteita läheisiin ja saanut vaikean konfliktin ratkeamaan. Esimerkiksi Linnea, jonka muutto lapsuuden kodista oli sujunut hyvässä yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa, kertoo oppineensa muuton jälkeen tasapainoilemaan paremmin oman tahdon ja muiden mielipiteen kuuntelemisen välillä.

Jos muutto omaan kotiin oli tapahtunut pitkäjänteisesti ja vähitellen, yksikseen olemista oli mahdollista harjoitella turvallisten sosiaalisten suhteiden ympäröimänä. Linnean äiti tarjoutui asumaan Linnean kanssa, jotta hän tottuisi uuteen kotiinsa. Siksi Linnea kertoo kokeneensa ainoastaan ”pienen romahduksen”: ”alko pelottaa ja jännittää, et mitä et muuttuaks tässä nyt kaikki ihan hirveesti”. Puhuminen vanhempien kanssa oli auttanut: ”ja ei oikeestaan sen jälkeen oo tullu itsenäistymiseen liittyen mitään sellasta, mitä olis ennakolta pelänny”.

5.7 Asunnosta kodiksi

Tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset puhuvat yksin asumisesta paitsi tunteiden myllerryskentänä, myös tärkeänä kokemuksena, jonka aikana he ovat oppineet uusia asioita niin itsestään, sosiaalisista suhteistaan kuin ympäröivästä yhteiskunnasta. Heidän kertomustensa perusteella muutto omilleen ei vain tapahdu, vaan yksin asumista on myös opeteltava. On tärkeää, että asunnosta muodostuu koti, itselle tärkeä paikka, jossa voi kokea kodin tuntua (Forsberg 2018, 186–187). Kodin tuntu on käsite, joka kuvaa kuulumisen tunnetta asuinpaikkaan, siihen liittyviä sosiaalisia suhteita sekä paikan fyysisiä ja materiaalisia ominaisuuksia.

Itsekseen oloon totuttelu ja arjen rutiinien vähitällisen omaksumisen merkitys nousevat monessa haastattelussa tärkeäksi ja elämänhallintataitoja ja kodin tunnun syntymistä tukevaksi elementiksi. Rutiinit eivät ole merkityksettömiä itsestäänselvyyksiä, vaan ne tuovat arkeen selkeän rakenteen, joka auttaa selviytymään opiskelun, kodinhoidon, kaupassakäynnin tai pyykinpesun kaltaisista velvoitteista (myös luku 3.2). Rutiinit voidaan nähdä eräänlaisina kansalaistaitoina, jotka mahdollistavat yhteiskunnallisen toimijuuden. Rutiineilla on myös tärkeä psykologinen merkitys. Ne tuovat elämään ennakoitavuutta ja turvaa ja auttavat pitämään yllä mielen sisäistä järjestystä. Niitä ei opita hetkessä, vaan niin kuin yleensä uuteen asuntoon tottumiseen, myös siellä tehtävien toimintojen ja rutiinien oppimiseen kuluu aikaa.

Monet haastatelluista kertovat pikkuhiljaa lisääntyneestä kodin tunnusta ja elämänhallintataitojen paranemisesta. Esimerkiksi Linnea kertoo oppineensa tekemään kotitöitä ja suunnittelemaan oman elämän rutiineita sekä erottelemaan vapaa- ja opiskeluajan toisistaan.

” Yksin asuessa oppinu sitä et mikä toimii parhaiten et millon on esim. kotityöt helpoin hoitaa ja tälleen. Et on yleensä tietty pyykkipäivä ja tälleen [...] on selkeempi ero siinäkin, et millon opiskelee ja millon hoitaa velvollisuuksia ja millon on oikeesti aikaa et saa vaan kattoo Netflixii hyvillä mielin.”

Linnea, 20

Ami kertoo oppineensa rutiinien merkityksen arjen kannattelijoina sekä huolehtimaan itse monista arkisista asioista, kuten kaupassa käymisestä, pyykkien pesemisestä tai siivoamisesta. Aluksi nämä asiat eivät olleet itsestäänselvyyksiä.

” Kyl mä voin sanoa, et sen verran mä oon skarpannut, et vuos sitten mä en käynyt kuukauteen saatto olla, et mä en käynyt kaupassa tai pessyt pyykkiä pariin kuukauteen, et mun oli tosi hankala pitää mistään rutiineista kiinni. Et tällä hetkellä mä voin sanoa, et mä käyn jopa kerran viikossa kaupassa ja osaan siivota ja pestä pyykit ja pitää ihan normaaleista rutiineista kiinni.”

Ami, 21

Veera toteaa kodin alkaneen tuntua kodilta vuoden asumisen jälkeen. Hän on vähitellen oppinut pitämään kiinni rutiineista ja viihtyy nyt hyvin rescue-kissansa kanssa. Monella muullakin oma lemmikki on tärkeä kodin tuntua lisäävä asia, samoin kuin parisuhde ja joillakin myös hiljattain syntynyt oma lapsi. Nuorten turvatalolla on ollut usealle myös tärkeä merkitys arjen rutiinien opettelussa.

5.8 Tasapainoilua vastuun ja tarvitsevuuden välillä

Monet tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset korostavat omaa yksilöllistä vastuutaan itsenäisessä asumisessa. He puhuvat vapauden ja vastuun välisestä tasapainottelusta ja sen opettelusta. Vapaus on vapautta päättää itse omista asioistaan, vastuu puolestaan kykyä hoitaa niitä ja tyydyttää omat perustarpeet. Vastuu tarkoittaa lisäksi kykyä vastata yhteiskunnan odotuksiin, kuten Viivi toteaa: ”osaat ruokkii ittes ja osaat pitää huolta sun ympäristöstä ja osaat navigoida tätä koulu- ja työelämähommaa” (ks. myös luku 2 yhteiskunnallisesta toimijuudesta). Monet liittävät vastuun yhteiskunnalliseen jäsenyyteensä ja pitä-

vät sitä kansalaisvelvollisuutenaan. Viiville itsestä huolehtimisen vastuu on tavoite, jota kohti hän pyrkii, mutta “aina on paljon kehitettävää”:

” Kyllä sitä välillä on vaikeeta ihan vaan pitää siitä kodista huolta ja muistaa laittaa mukavaa, lämmintä terveellistä ruokaa. Aina on paljon kehitettävää. Mut musta tuntuu, että mä kannan vastuun nykyään siitä, että missä tilanteessa mä oon ja siitä, että minun pitää ite päästä eteenpäin ja pärjätä itseni kanssa.”

Viivi, 24

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten itsenäistä asumista koskeva puhe merkityksellistyy orastavan aikuisuuden (Arnett 2000) mukaisesti aikuisuuteen valmistautumiseksi niin henkisesti kuin konkreettisten kodinhoitotaitojen osalta, kuten edellä kävi ilmi. Näitä taitoja pitää opetella ja yksin asuminen on vaikeaa monesta syystä. Esimerkiksi Idalle erityisesti aamuhäämiset ja siivoaminen ovat tuottaneet vaikeuksia: ”Mä en vaan opi [...] Mä en vaan saa itteeni niskast kiinni. Se on tosi vaikeeta.” Osa kertoo huomanneensa osaavansa huolehtia itseltään paremmin kuin ennen tai ainakin ymmärtävänsä aikaisempaa paremmin itsenäiseen asumiseen liittyviä kysymyksiä. 17-vuotiaana omaan kotiin muuttanut Anni tunnustaa suhtautuneensa nuorempana liian kevyesti yksin asumiseen liittyvään vastuuseen ja tajunneensa vasta myöhemmin, mitä se konkreettisesti tarkoittaa: ”Piti ite maksaa vuokrat ja hankkia rahat, että vaikka en käyny töissä vaan olin koulussa”. Osalle vastuu on merkinnyt sitä, että aikaisemmin opituista haitalliseksi osoittautuneista tavoista luopumista, kuten Ami toteaa: ”Vaikeeta se tulee oleen niin ku justinsa olla yksin. Ku on tottunu siin on et jos on yksin niin vetelee päiheitä tai jotain tällasta”.

Yksilöllisen vastuun rinnalla haastateltavien kertomukset tukevat aikaisempien tutkimusten havaintoja sosiaalisiin suhteisiin kiinnittymisen tärkeästä merkityksestä itsenäistymisen elämänvaiheessa. Turvalliset ihmissuhteet, vakaus ja niiden myötä syntyvä omanarvontunne ovat keskeisiä onnistuneen aikuisuuden siirtymisen edellytyksiä (Törrönen & Munn-Giddings 2018, 146). Haastatteluissa nousee esiin nuorten aikuisten omiin kokemuksiin pohjautuva ymmärrys siitä, miten itsenäisessä asumisessa ja itsenäistymisessä ylipäättään tavoitteena ei ole yksin pärjääminen ja eristäytyminen muista. Sen sijaan usea kertoo oppineensa tunnistamaan ja tunnustamaan oman riippuvuutensa muista ihmisistä. Monille nimenomaan itsenäinen asuminen on merkinnyt tätä oman tarvitsevuuden tunnustamista ja myös sen havaitsemista, että heillä on mahdollisuus saada sosiaalista tukea ja apua. Haastateltavien kertomuksissa tämä merkityksellistyy myös suhteessa hyvinvointivaltion jäsenyyteen liittyvään vastavuoroisuuteen, jossa nuori aikuinen on valmis hoitamaan oman osansa työtä tekemällä, mutta odottaa myös tukea ja kannattelua vaativien siirtymien ylittämässä (ks. myös luku 2).

Esimerkiksi Nikki kertoo olevansa olevansa tällä hetkellä ”hyvin vastaanottava kaiken avun suhteen” ja toivovansa, ”että musta tulis vielä normaali yhteiskunnan jäsen niin sanotusti”. Viivi puolestaan toteaa oppineensa itsenäisen asumisen myötä, ettei itsenäistyminen tarkoita yksin pärjäämistä, vaan pikemminkin avun pyytämisen oppimista. Hän korostaa, ettei ole vielä täysin itsenäinen ”millään tasolla”, mutta hän on saavuttanut itsenäisyyttä siinä, että hän osaa pyytää ja hakea itselleen apua: ”musta tuntuu, että sekin on tosi iso asia”.

Kokonaisuudessaan monista haastatteluista välittyy tyytyväisyys elämään omassa kodissa ja toiveikkuus tulevaisuuden suhteen, vaikka omaan kotiin muuttoon on useimmilla liittynyt hankaluuksia ja ristiriitaisia tunteita. Itsekseen asuminen ja omillaan pärjääminen on palkitsevaa ja monille omasta kodista on tullut tärkeä turvapaikka. Kokemus omillaan pärjäämisessä on lisännyt itsevarmuutta, tyytyväisyyttä itsen ja luottamusta tulevaan. Esimerkiksi Linnea sanoo nauttivansa nykyään yksin kotona olemisesta tuntematta kuitenkaan itseään yksinäiseksi. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä haastateltujen asumiseen liittyvissä ajatuksissa ja toiveissa, vaikka moni asuu yksin. Haastattelemamme nuoret aikuiset korostavat usein haluavansa olla aktiivisia myös kodin ulkopuolisessa maailmassa. Kodilla on sosiaalisten suhteiden rinnalla myös tärkeä yhteiskuntaan kiinnittymisen liittyvä merkitys, jonka Nikki kiteyttää seuraavalla tavalla: ”Haluan tehdä oman työpanokseni ja tulla tyytyväisenä kotiin. Toivon mukaan ehkä joku odottais kotona.”

Yksin asuessa oppinu sitä et mikä toimii parhaiten et millon on esim. kotityöt helpoin hoitaa ja tälleen. Et on yleensä tietty pyykkipäivä ja tälleen [...] on selkeempi ero siinäkin, et millon opiskelee ja millon hoitaa velvollisuuksia ja millon on oikeesti aikaa et saa vaan kattoo Netflixiiä hyvillä mielin.”

Linnea, 20

Miina Pakarinen työskentelee nuorten aikuisten tukena Nuorten turvatalojen Kotipolussa. Kotipolussa on Miinan mielestä parasta se, että työntekijät eivät anna nuorille valmiita vastauksia, vaan pikemmin herättelevät nuorta löytämään itse vastaukset hänen elämäänsä koskeviin kysymyksiin.

Koti rakentuu arjen rutiinien avulla

Itsenäinen asuminen sisältää paljon arkisia rutiineja, kuten kaupassa käymistä, siivoamista ja pyykin pesemistä. Kodinhoidon lisäksi itsenäinen asuminen vaatii taloudellista osaamista, jotta rahat riittävät vuokraan ja ruokaan. Nämä asiat eivät ole meissä ihmisissä sisäsyntyisiä, vaan niitä tulee opetella.

Nuorten turvatalon itsenäistymisen tuessa keskustelemme nuoren ja hänen läheistensä kanssa nuoren valmiuksista hoitaa kotiaan tai maksaa laskuja. Myös läheisten on tärkeä saada kokemus siitä, että nuori kyllä pärjää myös asuessaan yksin. Keskustelemisen lisäksi istumme nuoren rinnalla ja autamme kohta kohdalta esimerkiksi Kelan etuuksien hakemisessa tai verkkopankin käytössä.

Seinien lisäksi koti rakentuu hallinnan tunteesta. Omassa kodissaan nuori itse määrittää, ketkä hänen kotonaan oleilevat, milloin hän hoitaa velvoitteitaan tai viettää vapaa-aikaansa, tai miten hän rytmittää arkeaan rutiinien ympärille. Jokainen nuori tarvitsee esimerkkejä ja aikaa löytääkseen oman polkunsa.

Lopuksi

Olemme analysoineet tässä julkaisussa itsenäistymistä, hyvinvointia ja yhteiskunnallista toimijuutta nuoren aikuisuuden elämänvaiheessa. Olemme nojanneet tulkinnoissamme elämäkeralliseen haastatteluaineistoon, jossa seitsemäntoista 18–24-vuotiasta nuorta aikuista on avannut meille henkilökohtaista elämänkulkuaan. Olemme tarkastelleet heidän kuulumisen ja yhteiskunnallisen toimijuuden kokemuksiaan sekä niitä määrittäviä tapahtumia ja suhteita. Samalla olemme pohtineet, millaista elettyä kansalaisuutta nämä kokemukset rakentavat. Tarkastelemme seuraavassa yhteenvedonomaaisesti havaintojamme neljän näkökulman avulla: miten tutkimukseen osallistuvat nuoret aikuiset näyttäytyvät sukupolvensa edustajina, toimijoina institutionaalisessa järjestelmässä, sosiaalisten suhteiden määrittäminä yksilöinä sekä kansalaisina.

Yksilöllisistä kertomuksista sukupolvikokemuksiin

Jokainen meille kerrottu elämäntarina on kertojien sa tavoin ainutlaatuinen. Samaan aikaan tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset ovat puhuneet elämästään ja kokemuksistaan oman sukupolvensa edustajina 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa ja globalisoituvassa maailmassa. Jokaisessa haastattelussa pyysimme haastateltavia kertomaan lapsuudestaan ja perheestään, ja sen

mukaisesti aineistomme dokumentoi monien tutkimukseen osallistuneiden lapsuuden aikaisia kokemuksia hoivan ja vanhemmuuden puutteesta. Näillä kokemuksilla on todennäköisesti yhteyksiä 1990-luvun alun lamaan ja sitä seuranneisiin lapsiperheiden palvelujen heikennyksiin (Harrikari 2019, 308), vaikka henkilökohtaisen elämän kokemuksia käsitelleissä haastatteluissa tämä yhteys ei suoraan nouse esiin. Toisaalta esiin tulee sellaisia sosiaalisista suhteista syrjään jäämisen kokemuksia, joiden yhteyttä yhteiskunnan hierarkkiseen rakentumiseen tai eriarvoistumiseen on vaikeampi nähdä, sekä toisaalta kokemuksia kannattelevista ja läheisistä perhesuhteista lapsuuden perheen hauraista resursseista huolimatta. Varhaisen lapsuuden tapahtumilla on haastateltavien omien tulkintojen mukaan monenlaisia ja monensuuntaisia vaikutuksia elämänkulkuun, itsenäistymisprosessiin, tuen tarpeisiin sekä kokemuksiin omista mahdollisuuksista vaikuttaa ja toimia yhteiskunnassa.

Haastattelukertomuksissa näkyy vahvasti modernin yhteiskunnan yksilöllistymistendenssi, josta monet yhteiskuntatieteilijät ovat keskustelleet (esim. Harrikari 2019, 281–282; Giddens 1991; Beck ym. 1994). Sen mukaisesti nuoret aikuiset määrittävät ensisijaisesti yksilöinä ja oman elämänsä muovaajina, jotka voivat valita elämäntapansa, arvonsa ja tulevaisuutensa, erottuen aiemmista sukupolvista, joiden tekemät valinnat

ovat vahvemmin heitä ympäröivän yhteisön ja perinteiden määrittämiä. Haastateltavamme puhuvat paljon itsenäistymiseen liittyvästä toiveikuudesta ja aikuisuuteen liittyvistä odotuksista, mutta samalla heidän tarinoissaan näkyy yksilöllinen vastuu ja valinnan mahdollisuuksien rajallisuus. Tutkimukseen osallistuneilla on monenlaisia kokemuksia kamppailuista itsenäistymisensä kysymyksissä liittyen opiskeluun, työelämään, asumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin, joihin sairastaminen, mielenterveysongelmat ja päihdeongelmat nivoutuvat. Tarinoissa tulee esiin iloa onnistumisen kokemuksista, kuten oman asunnon, opiskelu- tai työpaikan saamisesta tai muista saavutetuista etapeista tiellä kohti aikuisuutta. Toisinaan taas haastatteluissa esitetään kohtuuttomiltakin kuulostavia itsesyytöksiä ja vastuunottoa tehdyistä virheistä.

Työelämä on yksi elämänalue, jossa yksilöllinen vastuu näkyy haastatteluissa erityisen hyvin. Nuorten aikuisten kertomuksista ei ole vaikeaa paikantaa yhteiskunnassamme vallitsevan työmarkkinakansalaisuuden merkitystä hyvän elämän edellytysten takaajana. Yhteiskuntaan kiinnittyminen työn kautta on suomalaisen hyvinvointivaltion keskeinen premissi, ja tätä ennenkin työn tekemistä on pitkään pidetty keskeisenä hyvän elämän ja kunnon kansalaisuuden elementtinä (Harrikari 2019). Viime vuosikymmeninä mukaan on tullut uusliberalistisia sävyjä, kuten opinto- ja työelämäpolkujen tehostamisvaatimuksia (Davies 2019), joita jokainen tämän ajan nuori tai nuori aikuinen kohtaa omasta tilanteestaan käsin. Nuoret aikuiset ovat siten sukupolvena 2000-luvun nuorisopoliittisen hallinnoinnin, yhteiskunnallisen tarkkailun ja myös kontrollin kohteena. Tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja kaikkien nuorten pitäminen mukana työelämään suuntautuvala polulla (Sandberg 2015).

Ei siis ole hämmästyttävää, että työelämä on lähes kaikille haastatelluille tärkeä elämänalue, johon he haluaisivat kiinnittyä. Mielekäs, itselle sopiva työ ja toisaalta vakituinen työpaikka ja palkkatyön myötä mahdollistuva taloudellinen itsenäisyys ovat heidän toiveitaan. Monet vastuuttavat itseään näiden tavoitteiden saavuttamisessa, ja osa kokee häpeää ja itsetunnon heikkenemistä siitä, etteivät he ole löytäneet omaa koulutuspolkuaan tai ovat joutuneet keskeyttämään sen.

Samaan aikaan haastatellut kuvaavat kriittisesti vahvaa työelämäkansalaisuuteen johdattavalle normatiiviselle polulle ohjaamista sekä pakottaviksi kokemiaan uudelleen aloittamisia polun keskeytymisen tai siihen tulleiden katkosten jälkeen. Yhteiskunnan odotukset ovat osan mielestä ahdistavia ja tuottavat joillekin ylivoimaisia paineita. He kokevat, ettei heidän tarpeitaan ole otettu huomioon eivätkä he ole saaneet tarvitsemaansa tukea epävarmuuteen tai orastaviin ajatuksiinsa siitä, että heidän polkunsuuntaamiseen työelämään voisi olla omanlaisensa. Toisaalta joustavat ja nuoren voimavarojen mukaan räätälöidyt koulutusreitit ja opiskelumahdollisuudet saavat nuorilta kiitosta. Osa kokee, että parempi tietoisuus vaihtoehtoista olisi auttanut heitä suuntautumaan itselleen sopiviin opintoihin jo aikaisemmin.

Näyttää siltä, että työelämään ohjaamisessa itsenäistyvien nuorten sosiaalisen tuen merkitykset tunnistetaan heikosti. Lääkkeeksi työelämään johtavalta polulta poikkeamiseen tarjotaan usein toisia koulutuspolkuja ja työllistämishankkeisiin osallistumista, vaikka monet nuoret aikuiset toivovat sosiaalista tukea, mahdollisuutta voimavarojensa kohentamiseen ennen työmarkkinoille siirtymistä sekä rauhaa pohtia ja tehdä elämäänsä vaikuttavia suuria päätöksiä.

Työelämä mietityttää nuoria aikuisia erityisesti työn mielekkyyden ja omien voimavarojen näkökulmasta. Osalle työelämää kohti kuljettu itenäistymisen polku on osoittautunut liian vaativaksi, ja omakohtaiset kokemukset ovat saaneet heidät pohtimaan kriittisesti nuoriin kohdistuvien odotusten kohtuullisuutta. Jotkut haastateltavista toteavat ymmärtäneensä vasta myöhemmin, että he voivat olla arvokkaita ihmisiä, vaikka heidän polkunsa onkin erilainen kuin valtaosalla ikätovereista. Osa kertoo yhteiskuntaa kohtaan tuntemastaan vihasta, joka kumpuaa kokemuksesta, ettei tule hyväksytyksi suomalaisessa yhteiskunnassa sellaisena kuin on.

Julkaisua kirjoittaessamme Covid-19-pandemia seurauksineen ei osoita laantumisen merkkejä. Tarkoituksenamme on jatkaa tutkimusta tapamalla haastateltavia uudelleen keskittyen koronan vaikutuksiin heidän elämässään, mutta tällä hetkellä meillä ei ole tietoa sen vaikutuksista. Julkisessa keskustelussa koronan on arvioitu haavoittavan erityisesti z-sukupolveksi nimettyjen 18–25-vuotiaiden elämäntulkua. Tilastojen mukaan nuorisotyöttömyys on lisääntynyt (Työllisyyskatsaus 2020), eivätkä opiskelevat ja valmistumassa olevat nuoret aikuiset pääse sujuvasti työmarkkinoille (esim. Helsingin Sanomat 2020). Aiempien globaalien kriisien, kuten vuosien 2007–2008 finanssikriisin, on havaittu lisänneen merkittävästi nimenomaan nuorisotyöttömyyttä ja vaikuttaneen erityisen kielteisesti juuri työelämänsä aloittaviin nuoriin aikuisiin (Furlong 2017, 26–29). Haastattelujen perusteella nuoret aikuiset pitävät tärkeänä paitsi työelämäänsä pääsyä, myös hyvää kohtelua työpaikoilla. Työelämän odotetaan tarjoavan paitsi toimeentuloa, myös merkityksellistä tekemistä ja sosiaalisia suhteita. Nuorten työolojen ja työhyvinvoinnin sivuuttaminen voi johtaa vahvoin epäoikeudenmukaisuuden,

merkityksettömyyden ja arvottomuuden tunteisiin, joilla voi olla kielteisiä vaikutuksia elämäntulkun (esim. Cammerts ym. 2016, 186–189.)

Haastatteluaineisto tuo esiin myös nuorten aikuisten huolen koko ihmiskunnan kestävästä tulevaisuudesta globaalisti uhkaavista tekijöistä, kuten ilmastonmuutoksesta tai epätasa-arvon ja syrjinnän kaltaisten ilmiöiden kärjistymisestä. Monet toimivat kestävä hyvinvoinnin edellytysten puolesta omassa arjessaan ja elämänpoliittisten valintojensa kautta. He keskustelevat näistä asioista läheistensä ja ystäviensä kanssa. Usea haluaisi luonnonsuojelun, hyvinvoinnin tasaisen jakautumisen tai eläinten oikeuksien kaltaisten kysymysten nousevan nykyistä vahvemmin poliittiselle agendalle. Tämä(kin) nuori sukupolvi kyseenalaistaa omalla tavallaan vallitsevia sukupolvien välisiä valta-asetelmia sekä peräänkuuluttaa omia vaikutusmahdollisuuksia nuorelle polvelle tärkeissä asioissa. He ovat tietoisia siitä, että juuri tällä hetkellä tehdään ratkaisuja, jotka vaikuttavat ilmastonmuutoksen kaltaisiin maailmaa mullistaviin asioihin ja tulevaisuuden ehtoihin.

Maailmaa koskevasta riskitietoisuudesta huolimatta tutkimuksemme vahvistaa aiempien tutkimusten havaintoja nuorten varovaisesta toiveikkoudesta omaa tulevaa elämäänsä kohtaan (mm. Sorjanen & Vainio 2020, 92; Francheschelli & Keating 2018; Myllyniemi 2017). Haastatteluista syntyy vaikutelma tulevaisuuteensa pääosin luottavaisesti suhtautuvista nuorista ihmisistä, jotka ovat jo selittäneet monia hankaluuksia ja keränneet samalla arvokkaita kokemuksia tulevaisuudessa hyödynnettäväksi. Samaan aikaan aineistossamme näkyvät erilaiset haasteet ja ponnistelut itenäistymisen prosessissa ovat kuormittaneet monia tutkimukseen osallistuneita nuoria aikuisia ja heikentäneet heidän mahdollisuuksiaan kartuttaa

kokemuksiaan muilla elämänalueilla. Tämä asettaa heidät lähtökohdiltaan eriarvoiseen asemaan suhteessa aikuistumisen normatiivisiin odotuksiin ja kulttuurisiin ihanteisiin, joissa nykypäivänä korostuvat monenlaiset ja keskenään ristiriitaiset mallit. Nämä aiheuttavat nuorille paineita, joiden kanssa luoviminen edellyttää jatkuvaa ja uuvuttavaa henkilökohtaista (identiteetti)työtä.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan instituutioita koskevien muutosten ohella haastattelemiemme nuorten ja niin sanotun z-sukupolven nuorten aikuisten kasvuympäristössä 2000-luvulla on leimannut globaali informaatioteknologian murros, jolla on ollut perustavanlaatuisia vaikutuksia muun muassa tiedon saatavuuteen, kulutuskulttuurin asemaan sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen välineellistymiseen. Nämä kehityskulut ovat muovanneet nuorten vapaa-aikaa, ajankäyttöä ja yhteisöllisyyksiä. Lisäksi yksilön vastuuta saavutuksistaan korostavaan kilpailu- ja suorituskeskeiseen yhteiskuntaan sisältyy ajatus, ettei ihminen voi olla ”valmis”, vaan omassa elämässä on alati parannettavaa ja menestyksen saavuttaminen niin työelämässä kuin ihmissuhteissa on itsen kokonaisvaltaista työstämistä vaativa projekti (Giddens 1991). Epävarmuuksien ja ”julman optimismin” leimaamassa ajassa ihmisten toiminta keskittyy yhä lujemmin menestyksestä ja onnistumisesta kertovien asioiden tavoitteluun. Se tarkoittaa myös jatkuvaa itsensä tarkkailua, hallinnointia, kehittämistä ja brändäämistä. (Berlant, 2011.)

Nuorille tämä viesti välittyi paitsi koulutusjärjestelmässä, myös (sosiaalisen) median vahvistamana erityisesti kulutusmarkkinoilla, jossa ihanteet ja minuuden rakentamiseen tarjoutuvat kiinnostavat kohdat ovat häilyviä ja nopeasti muuttuvia. Erilaiset ulkonäköön, työruumiiseen ja kuluttajakansalaisuuteen liittyvät ”pääomat” painottuvat

vapaa-ajan ohella yhä enemmän myös työelämässä, jossa ne voivat edesauttaa työllistymistä tai olla jopa sen edellytys (Nikunen 2017; Parviainen ym. 2016; Ylöstalo ym. 2018). Kysymyksenasettelustamme johtuen kuluttavaan elämäntapaan tai kuluttajakansalaisuuteen (esim. Miles 2000; Bauman 2002) liittyvät pohdinnat eivät nousevat vahvasti esiin lukuunottamatta muutamissa haastatteluissa esiin tulleita kuluttamiseen ja matkustamiseen liittyviä haaveita, jotka asettuvat osin ristiriitaan ilmastohuolien kanssa. Kuluttajakansalaisuus on kuitenkin tärkeä ottaa huomioon laajempina kontekstina, kun pohditaan muotoutuvan kansalaisuuden ehtoja ja itsenäistymisen haasteita 2010–20-luvuilla.

Eletty kansalaisuus kohtaamisina yhteiskunnan instituutioiden kanssa

Institutionaaliset kohtaamiset ovat nuorille aikuisille tärkeä eletyn kansalaisuuden rakentumisen areena. Ne tuottavat heille vaihtelevia kokemuksia siitä, miten he voivat vaikuttaa omien asioidensa käsittelyyn ja ratkaisujen etsimiseen oman elämänsä kysymyksiin. Siinä missä osa tutkimukseen osallistuneista nuorista aikuisista kertoo jossain määrin vakiintuneesta elämäntilanteestaan ja itsenäistymisen kokemuksista, joihin liittyy vahvistunut elämänhallinta ja tunne mahdollisuudesta vaikuttaa oman elämänsä suuntaan, toisilla kamppailu oman polun löytämisessä aikuisuuteen jatkuu. Itsenäistymisen tiellä kohdatut hankaluudet omien asioiden hoitamisessa institutionaalisen järjestelmän kanssa ovat aiheuttaneet monille monenlaista päänvaivaa, mutta samalla nämä kokemukset ovat vahvistaneet heidän kokemustaan omasta kansalaispätevydestään. Omiin kokemuksiinsa vedoten he esittävät kritiikkiä palvelujärjestelmää kohtaan, joka on

heidän näkökulmastaan pirstaleinen, projektimaisuudessaan poukkoileva, vaikeaselkoinen ja siksi myös epäoikeudenmukainen. He ovat kiinnostuneita vaikuttamaan siihen, että nuorten palvelut olisivat nykyistä toimivampia.

Nuorten kertomuksista on mahdollista paikantaa vakavaa kritiikkiä institutionaalista järjestelmää kohtaan, joka ei tunnista nuorten yksilöllisiä elämäntilanteita tai tarpeita. Erityisesti, jos asiat eivät nuoren elämässä seuraa normatiivisen elämäntilanteen mallia koulusta jatkokoulutukseen ja työelämään, palveluilla on vaikeuksia huomioida nuoria aikuisia kokonaisina ihmisinä. Tuen sijaan palvelut alkavat muistuttaa kontrolloivaa ja sanktioivaa institutionaalista järjestelmää, jonka käytäntöjen oikeutusta nuoret aikuiset myös kiistävät asettamalla eri tavoin vastarintaan, kuten ”ottamalla hatkat” tai vetäytymällä palvelusta. Esimerkiksi ”liian varhain” itsenäistyneet opiskelijat, jotka syystä tai toisesta eivät voi turvautua perheidensä taloudelliseen tukeen, ovat ryhmä, joka joutuu taistelemaan institutionaalisisessa järjestelmässä toimeentuloonsa ja asumiseen liittyvien kysymysten kanssa. Näiden nuorten mahdollisuudet toteuttaa itseään voivat kaventua myös vapaa-ajalla, mikä edelleen lisää eriarvoistumista suhteessa hyvinvointiin ja työllistymisen mahdollisuuksiin.

Itsenäistyminen dynaamisena ja sosiaalisena prosessina jatkuu läpi nuoruuden, mutta se saa uudenlaisia merkityksiä täysi-ikäistymiseen liittyvän juridisen aseman muutoksen sekä uudenlaisten oikeuksien ja velvollisuuksien myötä. Koska täysi-ikäisyyden saavuttaminen merkitsee usein äkillistä aseman muutosta suhteessa palvelujärjestelmään, voi palveluita tarvitseva nuori kokea jäävänsä kannattelevien verkostojen ulkopuolelle, mikä lisää epävarmuutta ja turvattomuutta nuoren elämässä.

Pirstaleiset palvelut hankaloittivat avun löytämistä ja tuen saamista. Nuorten aikuisten haasteet ja tuen tarpeet ovat moninaisia. Sektorimainen hyvinvointivaltion palvelujärjestelmä, jossa tietty viranomaistaho on keskittynyt omaan vastuualaansa, tuottaa monelle tunteen sirpaleisuudesta ja kierrättämisestä ”luukulta toiselle”. Nuoren aikuisen kokonaisvaltainen kohtaaminen saattaa estyä myös silloin, kun eri palvelut pyrkivät toimimaan yhdessä, mutta niiden toimintaa hallitsee tietynlainen eetos, kuten työllistämisen ensisijaisuus. Tällöin nuorta aikuista tulkitaan ensisijaisesti järjestelmän määrittämistä luokituksista käsin (Kallio & Honkatukia 2020). Lisäksi uusliberalistisessa yhteiskunnan eetoksessa useita hyvinvointivaltion palveluja on siirretty säästöjen ja tehostamisen nimissä määräaikaisten projektien toteutettavaksi. Luottamuksellisten ja vakaiden ihmissuhteiden kehittyminen vie aikaa, olivatpa ne viranomaissuhteita tai vaikkapa Nuorten turvatalojen tukisuhteita. Projektiluonteinen työskentely siirtää työntekijät projektista toiseen. Nuoret aikuiset kokevat väsyttävänä, että he joutuvat toistamaan samoja asioita omasta elämästään ja tutustumaan yhä uusiin ihmisiin asioidessaan sektoroituneessa järjestelmässä (myös Aaltonen ym. 2015).

Yhteiskunnassa toimiminen ja itsensä sen jäseneksi kokeminen edellyttävät kykyä tuntea järjestelmä ja toimia sen edellyttämien tavoin. Tällaiset sisäisen kansalaispätevyyden taidot näyttäytyvät tutkimuksemme mukaan olennaisina aikuisuuden ja itsenäistymisen taitoina. Nuoret aikuiset tuovat esiin, etteivät nämä valmiudet ole virallisen kansalaisuusaseman takaamia, vaan niitä täytyy harjoitella ja niiden oppimiseen pitää saada tukea. Tutkimuksemme perusteella kannatamme ehdotuksia, joiden mukaan opintojen ohjauksessa yhteiskuntaan osallistumisen teemojen pitäisi

olla esillä nykyistä vahvemmin ja esimerkiksi peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten yhteiskuntaopin opetusta pitäisi kehittää kansalaistaitojen tukemisen suuntaan (Custódio 2020, 16). Tällöin nuorten kanssa pohdittaisiin esimerkiksi, kuinka institutionaalisen järjestelmän kanssa asioidaan, kuinka itsenäisessä arjessa selviydytään ja miten omassa arjessa voi vaikuttaa. Tutkimuksemme osoittaa, että kansalaisuuden kokemuksen ehtona on myös, että nuori aikuinen voi kokea tulevaisuutensa tunnistetuksi ja tunnustetuksi erilaisissa institutionaalisissa kohtaamisissa, mikä edellyttää myös järjestelmältä valmiuksia heidän kohtaamiseensa.

Haastattelemamme nuoret kiittelevät Nuorten turvataloja kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta, jossa tuki ei ole virka-aikaan sidottua tai pelkääntään ongelmien ratkomiseen keskittynyttä. Nuorten aikuisten näkökulmasta on tärkeää heidän sosiaalisten suhteidensa tukeminen, arkiset kohtaamiset, konkreettinen apu sekä näkökulmien tarjoaminen tulevaisuutta luotaavien valintojen pohtimiseen. Nuorten aikuisten varsin yhdenmukaiset lausumat kertovat vakuuttavasti siitä, miten onnistuneesti Nuorten turvatalot kolmannen sektorin palveluna vastaavat nuorten sosiaalisiin tarpeisiin kokonaisvaltaisesti ja arvostavasti. Turvataloilla ei keskitytä ratkomaan ongelmia virka-ajan puitteissa, vaan siellä voi olla rauhassa ja jutella turvallisten aikuisten kanssa. Vaikka Nuorten turvataloilla päämääränä on ohjata nuoria itsenäiseen aikuiseseen elämään, sen kokonaisvaltainen ja läheissuhteita tukeva ote eroaa merkittävästi siiloutuneista viranomaispalveluista, joissa jokainen sektori hoitaa omaa erikoisosaamistaan.

Sosiaalisten suhteiden merkitys

Olemme tarkastelleet tässä julkaisuissa nuorten aikuisten perheistään ja muista sosiaalisista verkostoistaan saamaa emotionaalista ja käytännöllistä tukea – sitä, millaisia haastateltavien kokemukset näistä suhteista ovat olleet, miten ne ovat tukeneet itsenäistymistä ja kuinka kuulumisen kokemukset ovat rakentaneet elettyä kansalaisuutta. Lasten ja nuorten turvallisten ja jatkuvien läheissuhteiden tärkeä merkitys on pitkään tunnustettu lastensuojelua ja sosiaalihuoltoa koskevissa keskusteluissa keskeisenä tasapainoista kehitystä edistävänä tekijänä (Harrikari 2019, 261). Tämä näkyy myös Nuorten turvatalon toiminta-ajatuksessa, jonka mukaisesti tukipalveluissa huomioidaan nuoren perheenjäsenet ja nuorta pyritään sosiaalisesti vahvistamaan myös hänen vertaissuhteissaan. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten tapa puhua Nuorten turvatalolta saamastaan tuesta ja kohdatuksi tulemisesta tekee näkyväksi monen elämästä puuttuneet luotettavat ja turvalliset aikuiset, joiden merkitystä itsenäistymisen tukena hyvätkään suhteet vertaisiin eivät voi täysin korvata.

Moni haastateltavista on kohdannut lapsuudessaan vaikeita perhekriisejä, kuten vanhemman sairastumisen tai kuoleman, kokenut tulleen tarpeineen ohitetuksi tai joutunut luovimaan koti aikuisuutta vailla riittävää tukiverkostoa. Yksi tähän liittyvä itsenäistymisen lähtökohtiin eroja tuottava tekijä on perheen taloudellinen tuki omilleen muuttavalle nuorelle, johon emme tässä tutkimuksessa keskittyneet. Sen sijaan tutkimuksemme tuo esiin, miten lapsuuden aikaisten perhesuhteiden koettu turvallisuus ja emotionaalinen tuki muovaavat merkittäväällä tavalla nuorten aikuisten henkilökohtaista kasvua, hyvinvointia ja itsenäistymisen mahdollisuuksia.

Sosiaalisia suhteita tarkastellessamme olemme keskittyneet erityisesti perhe- ja vertaissuhteisiin (luku 4). Lisäksi nuorten aikuisten elämäntarinoissa on kertomuksia myös muiden sosiaalisten suhteiden merkityksellisyydestä arjen institutionaalisissa ja vapaa-ajan ympäristöissä. Vertaissuhteiden rinnalla ne voivat kompensoida perhesuhteissa koettuja puutteita. Samaan aikaan aineistomme tuo esiin tällaisiin sosiaalisiin suhteisiin liittyviä ongelmia, jotka voivat uhata vakavasti nuoren kasvua ja itsenäistymistä. Osalla haastatelluista on traumaattisia hyväksikäytön kokemuksia, myös aikuisten taholta, josta selviytyäkseen he ovat tarvinneet pitkäkestoista ammattilaisten tukea. Erityisesti etniseltä taustaltaan ja ulkonäöltään suomalaisesta valtaväestöstä poikkeavat nuoret aikuiset kertovat kohdanneensa elämänsä aikana monenlaista syrjintää ja arjen rasismia (Souto 2013); kiusaamista, haukkumista, vähättelyä ja sellaista vaikeuksiin joutumista, joka tuottaa heille yhä uudelleen kokemuksen toiseudesta ja yhteiskuntaan kuulumattomuudesta. Näillä kokemuksilla voi olla vakavia ja pitkäaikaisia vaikutuksia elämäntarinaan. Näiden kokemusten käsittelyssä sosiaalisten suhteiden pysyvyys ja yhdenkin turvallisen ja luotettavan aikuisen tuki voivat olla elintärkeitä.

Itsenäistymisen prosessissa monen nuoren aikuisen ymmärrys itsenäistymisen sosiaalisista ulottuvuuksista on vahvistunut. Monet kertovat omiin kokemuksiinsa vedoten, ettei itsenäistymisen merkitse yksin pärjäämistä, vaan päinvastoin kykyä olla ja toimia sosiaalisissa suhteissa ja tunnistaa oman tarvitsevuutensa ja riippuvuutensa muista. Itsenäistyminen on myös jatkuvaa sosiaalisissa suhteissa luovimista, rajojen etsimistä ja sosiaalisten taitojen opettelua. Ihmissuhteet eivät muodostu itsekseen, vaan niiden luominen, luottamuksen rakentaminen ja suhteiden ylläpitäminen vaativat jatkuvaa työtä ja tekoja. Tutki-

mukseen osallistuneet kertovat elämäntilanteista, joissa ei ole kykyä tai voimia luoda vertaissuhteita tai pitää niitä yllä – ja toisaalta, miten sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Tällaisissa tilanteissa yksikin merkityksellinen suhde ja kokemus siinä onnistumisesta voi olla suuri voimavara ja kannustaa elämässä eteenpäin.

Nuoret aikuiset kansalaisina

Yksi tätä tutkimusta läpileikkaava teema on nuorten yhteiskunnallisen toimijuuden analyysi. Se tarkoittaa halua nähdä itsenäistymisen kysymyksiin tukea hakevat nuoret aikuiset aktiivisina kansalaisina ja yhteiskunnallisina toimijoina, ei pelkästään tuen ja toimenpiteiden kohteina. Kyseenalaistamme oletuksen, jonka mukaan itsenäistymisessä tukea tarvitsevilla nuorilla aikuisilla ei ole omien kamppailujensa ohella kiinnostusta tai aikaa laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tällainen näkemys homogenisoi heidän moninaiset elämäntilanteensa, sysää heitä marginaaleihin ja jättää heidän näkökulmansa pimentoon (Cammerts ym. 2016, 174).

Nuorten aikuisten yhteiskunnallinen toimijuus ei ole vain yhteiskunnan virallisen jäsenyyden lunastamista tai siihen pyrkimistä. Tämänkaltainen kapea määrittely sivuuttaa heidän aktiivisen ja monimuotoisen yhteiskunnallisen toimijuutensa, joka on tutkimuksemme mukaan sosiaalisiin suhteisiin kiinnittyvää, arkista elettyä kansalaisuutta. Virallisten osallistumistapojen painottaminen estää näkemästä sellaisia yhteiskunnan rakenteisiin kytkeytyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat nuorten aikuisten kansalaisuuteen. Se estää myös heitä itseään huomaamasta oman arkisen toimintansa poliittisia ulottuvuuksia.

On tärkeää huomata, ettei itsenäistymiseensä tukea hakeneita nuoria aikuisia voi yhteiskunnallisina toimijoina niputtaa yhteen kategoriaan, vaan yhteiskunnallisen toimijuuden orientaatiot rakentuvat yksilöllisesti ja muovautuvat ja vaihtelevat elämäkulun eri vaiheissa. Nuorten aikuisten yhteiskunnallinen toimijuus näyttäytyy aineiston valossa varsin dynaamisena. Se on sidoksissa heidän moninaisiin elämäntilanteisiinsa, resursseihinsa, voimavaroihinsa ja hyvinvointiinsa sekä erilaisiin rakenteellisiin tekijöihin, jotka joko tukevat tai tukahduttavat heidän mahdollisuuksiaan osallistua ja kokea kuuluvansa yhteiskuntaan. Nuorten mielekkäiksi kokemat vaikuttamisen mahdollisuudet ovat erilaisia eri elämänvaiheissa ja erilaisilla areenoilla, ja siksi nuorten aikuisten kategorinen jakaminen aktiivisiin ja passiivisiin kansalaisiin ei ole uskottavaa.

Ymmärrämme yhteiskunnallisen toimijuuden keskeisenä hyvinvoinnin ulottuvuutena. Olemme halunneet kuulla nuoria aikuisia siitä, miten erilaisista taustoista ja vaikeista elämäntilanteista huolimatta on mahdollista löytää aineksia yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Hauraista tai haavoittuvista lähtökohdista huolimatta haastateltavamme osoittavat monin tavoin vahvaa toimijuutta oman elämänsä rakentamisessa ja laajemmin yhteiskuntaan osallistuessaan. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten kertomukset muodostavat eletyn kansalaisuuden näkökulmasta tarkasteltuna rikkaan kokonaisuuden koskien myös heidän ajatuksiaan sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Yhteiskunnallisesta toimijuudestaan kertoessaan nuoret aikuiset kertovat samalla omasta elämänhistoriastaan sekä itselleen tärkeistä asioista ja tavoitteista. Oikeus vaikuttaa omiin elämänvalintoihin ja oikeus tulla kuulluksi omissa asioissaan ovat tärkeitä, mutta samalla nuoret haluavat vaikut-

taa sukupolvensa edustajien aseisiin eri instituutioissa, palvelujärjestelmässä tai yhteiskunnallisina vallankäyttäjinä. Sekä demokraattisen yhteiskunnan olemassaolo että nuorten aikuisten hyvinvointi edellyttävät, että heillä on mahdollisuus kokea onnistuvansa näissä pyrkimyksissä.

Nuoret aikuiset peilaavat itseään ja omaa elämäntilannettaan sekä kulttuuriin aikuistumisen odotuksiin että vallitsevaan kunnan kansalaisen malliin: itsenäiseen ja vastuulliseen toimijaan, joka kykenee huolehtimaan itsestään ja toimimaan osana yhteiskuntaa. Näiden ehtojen edessä he sekä lamaantuvat että mahdollistavat itselleen eräänlaisen ”kehittyvän kansalaisuuden” tulevaisuushorisontin: kansalaisena toimiminen ja yhteiskunnallinen toimijuus vahvistuvat ja syvenevät, kunhan nuoren voimavarat kohenevat, arki jäsentyy, yhteiskuntaan kiinnitytään ja poliittisen osallistumisen taidot kypsyvät. Samalla kuitenkin yksilöllinen vastuu elämäkulkuun liittyvissä valinnoissa ja niissä onnistumisessa korostuu. On sanottu, että lasten ja nuorten kansalaisuus ja kansalaisena toimiminen on erilaista kuin aikuisten, mutta siitä huolimatta yhdenvertaista (Lister 2007). Lähtökohtaisesti tämä on toki totta, mutta ajatukseen sisältyy myös vaara, että normitamme ”oikeaan” kansalaisuuteen kuuluvat käytännöt yhä aikuislähtöisemmin, emmekä herkisty tunnistamaan iältään nuorempien kansalaisten moninaista arkipäivän vaikuttamista tai niitä esteitä, joita vallitsevat järjestelmät heidän toimintamahdollisuuksilleen asettavat.

Tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuiset suhtautuvat täysivaltaiseen kansalaisuuteen liittyviin aikuistumisen vaatimuksiin ja ajatukseen kansalaiseksi kasvamisesta myös kriittisesti. He kokevat olevansa tässä hetkessä omaa elämäänsä ja ympäröivää yhteiskuntaa muuttavia toimijoita, ja heidän pitäisi myös tunnistaa sellaisina. He puhuvat

omista oikeuksistaan tärkeinä pitämiensä asioiden ajamiseen, vaikka he sosiaalisten normien näkökulmasta katsottuna olisivatkin eri tavoin marginaalisissa asemissa. Kansalaisena toimimiseen kuuluu kuitenkin myös oikeus olla ilmaisematta mielipidettä ja pitäytyä käyttämästä itselleen kuuluvia oikeuksia vaikuttaa. Nuoria tai nuoria aikuisia ei pidä pakottaa tai painostaa ulkopuolelta määriteltyyn poliittisuuteen, vaan heillä on oikeus jättäytyä ja tulla jätetyksi rauhaan. Vetäytyminen yhdeltä areenalta ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö nuori voisi toimia ja vaikuttaa jollakin toisella elämän osa-alueella ja itselleen tärkeistä lähtökohdista käsin.

Jos tavoittelemme sitä, että nuoret aikuiset voisivat nähdä itsensä sekä systeemisen että arkisen politiikan toteuttajina, on vaikutettava arjen elinym-

päristöihin, instituutioihin ja sosiaalisiin suhteisiin (myös Rytioja & Kallio 2018). Tämä tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista, millaisiin asemiin nuoria aikuisia palveluissa ja palvelujärjestelmissä sijoitetaan, miten heitä tuetaan perheissään, muissa ihmissuhteissaan sekä vertaisryhmien jäseninä, ja millaisia yhteiskuntaan kuulumisen ehtoja heille asetetaan. Nuoren aikuisen elämästä katsoen ulkoapäin määritellyt muodolliset kuulemisen rakenteet eivät riitä, ei myöskään pelkkä toimintakyvyn tai työkykyisyyden vahvistaminen. Luottamus tulevaisuuteen ja omaan selviytymiseen, voimavarojen ja koettujen resurssien riittävyys sekä yhteiskuntaan kiinnittyminen itselle tärkeiden elämänsisältöjen kautta mahdollistaa nuorille aikuisille omannäköisen elämän tavoittelun, hyvin voimisen ja mahdollisuuden unelmiin ja haaveisiin.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 84. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>, luettu 15.4.2020.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta (2019) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(3), 301–311.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Otettu, annettu, itsetehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ja Nuorisotutkimusverkosto, 29–56.
- Aapola-Kari, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) *Polkuja ja poikkeamia: Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Allardt, Erik (1989) *An updated indicator system: having, loving, being*. Helsingin yliopiston sosiologian laitos: Työselostuksia nro 48.
- Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) *The Quality of Life. World Institute for Development Economics Research*. Oxford: Clarendon Press, 88–94.
- ARA (2020) *Asunnottomat 2019*. Selvitys 3/2019. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019\(54960\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019(54960)), luettu 31.8.2020.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2000) Emerging Adulthood. A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist* 55:5, 469–480.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2018) Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 52–73.
- Bardy, Marjatta & Sauli, Hannele & Järventie, Irmeli (2018) Lapset yhteiskunnassa ja yhteiskunta lapsuudessa – eilisestä ylihuomiseen. *Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018*, 14–55. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/LA_eduskuntakertomus_2018_nettiluettu_SU.pdf, luettu 2.7.2020.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1994) *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Stanford: Stanford University Press.
- Berlant, Lauren (2011) *Cruel Optimism*. Durham: Duke University Press.
- Berngruber, Anne (2017) Leaving the parental home as a transition marker to adulthood. Teoksessa Andy Furlong (toim.) *Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood*. Milton Park, Oxfordshire: Taylor & Francis; Routledge International Handbooks, 193–198.
- Blackman, Shane & Rogers, Ruth (toim.) (2017) *Youth Marginality in Britain. Contemporary Studies of Austerity*. Bristol & Chicago: Policy Press.

- Bourdieu, Pierre (1977) [1972]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, U.K.: Cambridge university press. Alkuteos Pierre Bourdieu (1972) *Esquisse d'une théorie de la pratique*. Genève, Suisse: Librairie Droz.
- Brownlie, Julie (2011) 'Being there': Multidimensionality, reflexivity and the study of emotional lives. *British Journal of Sociology*, 62(3), 462–481.
- Brunila, Kristiina & Hakala, Katariina & Lahelma, Elina & Teittinen, Antti (2013) Avauksia ammatilliseen koulutukseen ja yhteiskunnallisiin erontekoihin. Teoksessa Kristiina Brunila & Katariina Hakala & Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus, 9–16.
- Bucholtz, Mary (2002) Youth and cultural practice. *Annual review of anthropology* 31:1, 525–552.
- Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) (2019) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuulut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Cammerts, Bart & Bruter, Michael & Banaji, Shakuntala & Harrison, Sarah & Anstead, Nick (2016) *Youth Participation in Democratic Life*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Custódio, Ira (2020) *Ensiaskel tulevaisuuteen. 16-vuotiaiden nuorten ajatuksia itsenäisestä asumisesta*. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 3/2020. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Ensiaskel-tulevaisuuteen-verkkojulkaisu.pdf>, luettu 6.8.2020.
- Côté, James (2014) *Youth Studies. Fundamental Issues and Debates*. Basingstoke & New York: Palgrave MacMillan.
- Davies, Bernard (2019) *Austerity, Youth Policy and the Deconstruction of the Youth Service in England*. Warkwickshire: Palgrave MacMillan.
- Davidson, Emma & Whittaker, Lisa (2017) The marginalisation of care: young care leavers' experiences of professional relationships. Teoksessa Shane Blackman & Ruth Rogers (toim.) *Youth Marginality in Britain. Contemporary Studies of Austerity*. Bristol: Policy Press, 191–206.
- Elder, Glen H. (1994) Time, Human Agency, and Social Change: Perspectives on the Life Course. *Social Psychology Quarterly* 57(1), 4–15. <https://www.jstor.org/stable/2786971>
- Erola, Jani & Lahtinen, Hannu & Wass, Hanna (2017) Periytyvää eriytymistä – vanhemmilla selvä vaikutus nuorten äänestämiseen. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/periytyvaa-eriytyymista-vanhemmilla-selva-vaikutus-nuorten-aanestamiseen/#maincontent>, luettu 20.4.2020.
- Eurostat (2020). https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en, luettu 6.8.2020.
- Forsberg, Hannele (2018) Synteesi. Paikkatietoinen hyvinvointi. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 175–191.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2018) Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 7–19.
- Foucault, Michel (2005) [1975] *Tarkkailla ja rangaista*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. Alkuteos Michel Foucault (1975) *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Paris: Gallimard.
- Furlong, Andy (2013) *Youth Studies: An Introduction*. London: Routledge.
- Furlong, Andy (2017) Young People and the Social Consequences of the Post-Industrial Economy. Lessons from Japan. Teoksessa Peter Kelly & Annelies Kamp (2017) *A critical youth studies for the 21st century*. Leiden & Boston: Brill (Youth in a Globalising World -series), 25–37.
- Franceschelli, Michela & Keating, Avril (2018) Imagining the Future in the Neoliberal Era: Young People's Optimism and Their Faith in Hard Work. *Young*, 26(4_suppl), 1S–17S.
- Gellin, Maija & Gretschel, Anu & Matthies, Aila-Leena & Nivala, Elina & Oranen, Mikko & Sutinen, Riikka & Tasanko, Pia (2012) Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 118, 95–148.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Goffman, Erving (1969) *Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisista laitoksista*. Helsinki: Marraskuun liike.
Alkuteos Erving Goffman (1961) *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Anchor Books.

Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. <https://urly.fi/RLT>, luettu 15.4.2020.

Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (2016, toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2016*. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. https://www.vaalitutkimus.fi/documents/Eduskuntavaalitutkimus_2015.pdf, luettu 20.4.2020.

Gordon, Tuula & Holland, Janet & Lahelma, Elina (2001) *Making Spaces. Citizenship and Difference in Schools*. Houndmills & London: Macmillan Press Ltd.

Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (2020). *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.

Halonen, Terhi (2018) Kotia vailla – asunnottomien nuorten ja palvelujärjestelmän ammattilaisten kohtaamisia. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa. Nuorten elinolot vuosikirja 2018*. Helsinki: THL, 169–178.

Harrikari, Timo (2019) *Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnon murroksista*. Tampere: Vastapaino.

Harris, Anita & Wyn, Johanna (2010) Guest Editorial: Special Issue of Young on 'Emerging Forms of Youth Participation: Everyday and Local Perspectives'. *Young*, 18(1): 3–7. doi:10.1177/110330880901800102

Helsingin Sanomat (2020) Ensin finanssikriisi, sitten pandemian aiheuttama talouskriisi – millenniaalit jäävät yhä kauemmas siitä vauraudesta, jota heidän vanhempansa ehtivät saavuttaa. Helsingin sanomat 16.8.2020. <https://www.hs.fi/talous/art-2000006603217.html>, luettu 31.8.2020.

Henderson, Sheila J. & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue & Thomson, Rachel (2006) *Inventing Adulthood. A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: Sage.

Hickel, Jason, & Haynes, Naomi (toim.) (2018) *Hierarchy and Value: Comparative Perspectives on Moral Order* (Vol. 7). New York & Oxford: Berghahn books.

Hirvilampi, Tuuli (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136.

Hästbacka, Noora (2018) *Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen. Tapaustutkimus Aseman Lapset ry:n K-O -hankkeesta*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 202, verkkojulkaisuja 130.

Ikonen, Hanna-Mari & Nikunen, Minna (2019) Young adults and the tuning of the entrepreneurial mindset in neoliberal capitalism. *Journal of Youth Studies*, 22(6), 824–838.

Isin, Engin F. (2009) Citizenship in the Flux: The Figure of the Activist Citizen. *Subjectivity* 29:1, 367–388.

Isin, Engin F. (2012) *Citizens without Frontiers*. New York & London: Bloomsbury Publishing Plc.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Työpäpaperi 33/2017, Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>, luettu 8.6.2020.

Julkunen, Raija (2005) Työelämän pitkä ja lyhyt historia. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:1, 82–88. [julkunen.fi/bitstream/handle/10024/100397/051julkunen.pdf;sequence=1](http://bitstream/handle/10024/100397/051julkunen.pdf;sequence=1)

Juvonen, Tarja (2013) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 116. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/sosiaalisesti_kontrolloitu.pdf, luettu 16.4.2020.

- Järvensivu, Anu & Syrjä, Sannu (2014) Sukupolviaaltoteoria ja suomalaisen työelämän sukupolvet. Teoksessa Anu Järvensivu, Risto Nikkanen & Sannu Syrjä (toim.) *Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat*. Tampere: Tampere University Press, 41–59. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103673/978-951-44-9338-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 30.6.2020.
- Kallio, Jenni & Honkatukia, Päivi (2020) Everyday Resistance in Making Oneself Visible. *Young Adults Negotiations with Institutional Social Control in Youth Services*. Tieteelliseen lehteen arvioitavaksi jätetty artikkelikäsitelmäkirjoitus.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2019) Elettyä kansalaisuutta jäljittämässä: Kansalaisuuden ulottuvuudet Nuorisobarometrissa. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf, luettu 7.1.2020.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Wood, Bronwyn E. & Häkli, Jouni (2020) Lived Citizenship: Conceptualising an emerging field. *Citizenship Studies*, March 2020, 1–17.
- Kansalaisareena (2019) *Nuoret vapaaehtoistyössä 2018*. https://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2019/01/Kyselyn-tuloksia-nuorten-n%C3%A4k%C3%B6kulmasta_10012019.pdf
- Kansalaisuuslaki (2003/359) Annettu Helsingissä 16.5.2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359#L1P2>, luettu 15.4.2020.
- Kauko, Outi (2018) Yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten asumispolut ja kodin tuntu. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 7–19.
- Keane, Webb (2007) *Christian moderns: Freedom and fetish in the mission encounter*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana (2012) Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 7–35.
- Kiilakoski, Tomi (2014) *Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 155.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto (Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 137).
- Kuure, Tapio & Lidman, Jukka (toim.) (2013) *Yhteisellä työllä parempaa. Opaskirja monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa*. Opit käyttöön -hanke (ESR). <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/yhteisella-tyolla-parempaa.pdf>
- Kääriälä, Antti & Manninen, Marko (2020) Lastensuojelussa on syytä panostaa jälkihuoltoon. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä, 24.8.2020.
- Lahikainen, Anja Riitta (2000) Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 61–89.
- Lister, Ruth (2007) Inclusive Citizenship: Realizing the Potential. *Citizenship Studies* 11:1, 49–61.
- Lister, Ruth (2008) Unpacking Children's Citizenship. Teoksessa Invernizzi, Antonella & Williams, Jane (toim.) *Children and citizenship*. London: Sage, 9–19.
- Lister, Ruth & Smith, Noel & Middleton, Sue & Cox, Lynne (2003) Young People talk about Citizenship: Empirical Perspectives on Theoretical and Political Debates. *Citizenship Studies* 7:2, 235–253.
- Lähdesmäki, Kirsi (2011) Nuorten mielestä kunnan kansalainen on lainkuuliainen ja vastuullinen. Teoksessa Mäntylä Niina (toim.) *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina*. Vaasan yliopiston tutkimuksia 297. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-379-0.pdf, luettu 20.2.2020.
- MacDonald, Robert & Shildrick, Tracy (2007) Street Corner Society: Leisure Careers, Youth (Sub)culture and Social Exclusion. *Leisure Studies*, 26:3, 339–355. DOI: 10.1080/02614360600834826
- Malm, Karla (2018). *Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 208.

- Martela, Frank & Ryan, Richard (2016) The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being. *Journal of Personality* 84:6, 750–764.
- Marttunen, Mauri & Haravuori, Henna & Santalahti, Päivi (2014) Lasten ja nuorten mielenterveys ja syrjäytyminen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 51(3). <https://journal.fi/sla/article/view/48317>
- Mauss, Marcel (1999)[1925] *Lahja. Vaihdannan muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa*. Helsinki: tutkijaliitto. Engl. Marcel Mauss (2002) *The gift: The form and reason for exchange in archaic societies*. London: Routledge. Alkuperäisteos Marcel Mauss (1925) *Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Miles, Steven (2000) *Youth lifestyles in a changing world*. Buckingham: Open University Press.
- Määttä, Mirja ja Tolonen, Tarja (2011) Johdanto. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Otettu, annettu, itsetehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112, 5–11.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 189.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2016) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 174.
- Nikunen, Minna (2017) Young people, future hopes and concerns in Finland and the European Union: classed and gendered expectations in policy documents. *Journal of Youth Studies*, 20:6, 661–676. DOI: 10.1080/13676261.2016.1260693
- Ohisalo, Maria (2018) Hiljaisuutta tavaratalojen välissä. Teoksessa Ville Lähde & Johanna Vehkoo (toim.) *Jakautuuko Suomi? Eriarvoisuus tutkijoiden, toimittajien ja taiteilijoiden silmin*. Helsinki: Into, 87–92.
- Olkkonen, Satu (2019) Taide voi ilmaista koettua ilman, että se tuntuu epämukavalta. *Rohkeus-blogi*, Koneen säätö, 28.6.2019. <https://koneensaatio.fi/taide-voi-ilmaista-koettua-ilman-etta-se-tuntuu-epamukavalta/>
- Ollikainen, Taru (2012) Tyttöjen kaverisuosio ja luokkahenki yläkoulussa. Teoksessa Elina Pekkarinen ja Kimmo Vehkalahti (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131, 143–155.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) *Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa*. THL: Raportti 52/2012.
- Parviainen, Jaana & Kinnunen, Taina & Kortelainen, Ilmari (toim.) (2016) *Ruumiillisuus ja työelämä: työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (2012) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisosiain neuvottelukunta.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 200, verkkojulkaisuja 129.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2019) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf, luettu 7.1.2020.
- Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina, & Kanste, Outi (2013) Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 121–134.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2015). National Social Models and Helping Others in the EU. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Arto Laitinen (toim.) *Solidarity: Theory and Practice*. Lanham: Lexington Books, 238–271.
- Plummer, Kenneth (2003) *Intimate Citizenship: Private Decisions and Public Dialogues*. Seattle: University of Washington Press.

- Pörhölä, Maili (2008) Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä – miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille. Teoksessa Minna Aaltonen & Kirsi Eräkallio & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus. Nuorten elinolot – vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 38, 94–104.
- Rikala, Sanna (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämäkuluissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 2(83), 159–70.
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Raportti 9/2016, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 101. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-712-1>, luettu 8.6.2020.
- Robbins, Joel (2013) Beyond the suffering subject: toward an anthropology of the good. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 19(3), 447–462.
- Rytioja, Anni & Kallio, Kirsi Pauliina (2018) Opittua käsitteistöä vai koettua yhteiskunnallisuutta? Pohdintoja kansalaisuudesta lasten ja nuorten näkökulmasta. *Sosiologia* 55:1, 6–27.
- Saari, Juho (2005) *Hyvinvointivaltio: Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sahlins, Marshall (2008) *The Western illusion of human nature: with reflections on the long history of hierarchy, equality and the sublimation of anarchy in the West, and comparative notes on other conceptions of the human condition*. Chicago, IL: Prickly Paradigm Press.
- Salmela-Aro, Katarina & Chmielewski, Anna K. (2019) Socioeconomic Inequality and Student Outcomes in Finnish Schools. Teoksessa Louis Volante & Sylke V. Schnepf & John Jerrim & Don A. Klinger (toim.) *Socioeconomic Inequality and Student Outcomes: Cross-National Trends, Policies, and Practices*. Singapore: Springer, 153–168.
- Salmivalli, Christina (2005) *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Sandberg, Otso (2015) *Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Tampere: Acta Universitatis Tampereensis/Tampere University Press.
- Santalahti, Päivi & Marttunen, Mauri (2014) Lasten ja heidän vanhempiensa mielenterveys. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: THL, 184–194.
- Shanahan, Michael J. (2000) Pathways to Adulthood in Changing Societies: Variability and Mechanisms in Life Course Perspective. *Annual Review of Sociology* Vol. 26, 667–692.
- Siltala, Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia: Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Helsinki: Otava.
- Sorjanen, Tuija & Vainio, Annina (2020) *Millenniaalit. Uuden vuosituhatosen tekijät*. Helsinki: Into.
- Souto, Anne-Mari (2013) Pelko ja rasismi koulussa. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 44(3), 323–329.
- STM (2019) Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyön loppuraportti. STM: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2019:43.
- Suikkanen, Asko & Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa & Karjalainen, Anne (2001) *Siirtymien palkkatyö*. Helsinki: Publications 16 Sitra, the Finnish Innovation Fund.
- Suikkanen, Asko & Lindh, Jari (2010) Työmarkkinakansalaisuus ja ammatillisen kuntoutuksen luova tuho. *Kuntoutus* 33:2, 53–62.
- Suurpää, Leena (toim.) (2009) *Nuoria koskeva syrjäytymistieto: avauksia tietämisen politiikkaan*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ja Nuorisotutkimusverkosto. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>, luettu 31.1.2019.
- Suutari, Minna & Suurpää, Leena (2001) Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 20.

SYKE (2020) Suomi ja kestävä hyvinvointi. https://www.syke.fi/fi-FI/Suomi_ja_kestava_hyvinvointi/, luettu 19.8.2020.

Taylor, Charles (1989) *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Thomson, Rachel (2007) A biographical perspective. Teoksessa Mary Jane Kehily (toim.) *Understanding youth: Perspectives, identities and practices*. London: Sage, 73–106.

Thomson, Rachel & Bell, Robert & Holland, Janet & Henderson, Sheila & McGrellis, Shena & Sharpe, Sue (2002) Critical Moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People's Narratives of Transition. *Sociology*, Vol. 36(2): 335–354.

Thomson, Rachel & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Bell, Robert & Henderson, Sheila & Sharpe, Sue (2004) Inventing Adulthood: A Biographical Approach to Understanding Youth Citizenship. *The Sociological Review*, 52(2): 218–239. doi:10.1111/j.1467-954X.2004.00466.x

Thomson, Rachel & Holland, Janet (2015) Critical moments? The importance of timing in young people's narratives of transition. Teoksessa Johanna Wyn & Helen Cahill (toim.) *Handbook of children and youth studies*. Singapore: Springer, 723–733.

Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa: Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus & Helsinki University Press.

Tolonen, Tarja (2010) Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. *Nuorisotutkimus* 28(2) 3–22.

Turner, Bryan S. (1997) Citizenship studies: A general theory. *Citizenship Studies* 1:1, 5–18.

Tuppurainen, Simo (2009) *Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 100.

Työllisyyskatsaus (2020, kesäkuu) <https://www.temtyöllisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx#>, luettu 27.8.2020.

Törrönen, Maritta & Munn-Giddings, Carol (2018) Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten emotionaalinen kiintymys. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa. Nuorten elinolot vuosikirja 2018*. Helsinki: THL, 147–157.

Wood, Bronwyn Elisabeth (2013) Young people's emotional geographies of citizenship participation: Spatial and relational insights. *Emotion, Space and Society* 9, 50–58.

Ylöstalo, Hanna & Anttila, Anu-Hanna & Berg, Päivi & Härmä, Vuokko (2018) Uuden työn joustavat ruumiit. *Työelämän tutkimus* 16(2), 113–125.

Yunita, Sekar A.W., Soraya, Emma & Maryudi, Ahmad (2018) "We are just cheerleaders": Youth's views on their participation in international forest-related decision-making fora. *Forest Policy and Economics* 88, 52–58. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.12.012>

Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40:3, 197–214.

Yuval-Davis, Nira (2011) *The Politics of Belonging. Intersectional Contestations*. London: Sage.

Tiivistelmä

Päivi Honkatukia, Jenni Kallio, Miia Lähde & Jenni Mölkänen

Omana itsenä osa yhteiskuntaa

- Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten aikuisten kokemuksia itsenäistymisestä yhteiskunnallisen toimijuuden ja eletyn kansalaisuuden näkökulmasta sekä hyvinvointiin liittyvänä kysymyksenä. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu 18–24-vuotiaiden nuorten aikuisten elämäntilanteista haastatteluista (N=17). Kaikki haastateltavat ovat hakeneet tukea itsenäistymiseen liittyviin kysymyksiin Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvataloilta. He ovat taustoiltaan moninainen joukko, johon kuuluu niin luokka-asetmaltaan keskiluokkaiselta vaikuttavia nuoria aikuisia kuin perheen varattomuudesta kertoneita. Useilla oli vaikeita perhesuhteita ja joillakin kokemuksia sijaishuollossa asumisesta. Muutama oli muuttanut Suomeen lapsena tai nuorena, ja kahdella oli pakolaistausta.

Tutkimuksen havainnot voi tiivistää kolmeen näkökulmaan. Ensinnäkin tutkimus tekee näkyväksi, että **itsenäistymiseen tukea tarvitsevat nuoret aikuiset ovat aktiivisia toimijoita yhteiskunnassa**. Moni ajattelee tekevänsä osansa opiskelemalla ja kiinnittymällä työelämään. Nuoret aikuiset arvostavat toimeentuloon, verojen maksamiseen tai institutionaalisen järjestelmän kanssa asioimiseen liittyvää kansalaispätevyyttä, johon liittyviä taitoja he kertovat opetelleensa osana itsenäistymisprosessiaan. Lisäksi monet ovat kiinnostuneita vaikuttamisesta yhteiskunnassa, ja heillä on monenlaisia yhteiskuntaa koskevia mielipiteitä. Samaan aikaan he kokevat, etteivät he pääse mukaan politiikkaan tai heillä ei ole riittävästi tietoa siitä, miten asioihin voi vaikuttaa.

Toiseksi **itsenäistyminen on perustavanlaatuisesti sosiaalinen prosessi eikä tarkoita yksin pärjäämistä**. Haastattelukertomuksista välittyy toisiin turvautumisen ja avun hakemisen merkitys osana itsenäistymisen taitoja. Niiden kehittämisessä olennaista on se, miten niitä voidaan oppia yhdessä muiden kanssa: perheessä, koulussa, ystävien kanssa ja palveluissa. Itsenäistyminen nuoren aikuisuuden elämänvaiheessa merkitsee kykyä olla ja toimia uusin tavoin muotoutuvissa ihmissuhteissa sekä yhteiskunnan eri järjestelmissä. Itsenäistymisvaiheessa nuoria aikuisia on tärkeää tukea ylläpitämään oman elämänsä merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja luomaan uudenlaisia yhteyksiä yhteiskuntaan. Se edellyttää myös, että heillä on riittävästi tietoa itsenäistymiseen liittyvistä kysymyksistä sekä taitoa ja rohkeutta pyytää apua.

Kolmanneksi tutkimus osoittaa, **miten yhteiskunnan aikuistumista koskevat odotukset vaikuttavat nuoriin aikuisiin**. Erityisesti työelämään kiinnittyminen on tärkeä tavoite niin nuorille aikuisille kuin heitä ympäröivälle yhteiskunnalle. Kuitenkaan kaikille “oman jutun” löytäminen ei ole helppoa eikä tapahdu hetkessä. Tutkimus osoittaa, että valinnan pakko, tiedonpuute vaihtoehdoista sekä kilpailu koulutus- ja työpaikoista aiheuttaa joillekin suorastaan lamaannuttavia paineita, minkä vuoksi he voivat jättäytyä kokonaan sivuun institutionaalista aikuistumisen polulta. Samoin mikäli reitti työelämään johtavalle polulle on ollut vaikea ja mutkainen, nuori aikuinen voi kokea tullessa kohdatuksi ensisijaisesti ongelmana ja kontrollin kohteena.

Julkaisu perustuu ALL-YOUTH-tutkimushankkeen ja Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen yhteiseen tutkimukseen. Julkaisu sisältää lyhyitä kirjoituksia, joissa turvatalojen henkilökunta pohdii tutkimuksen tuloksia oman työnsä ja asiantuntemuksensa näkökulmista.

Summary

Päivi Honkatukia, Jenni Kallio, Miia Lähde & Jenni Mörkänen

A Part of Society in Ones Own Right

– Young Adults Becoming Independent as Citizens

This study analyses young adults' experiences of becoming independent from the point of view of societal agency, everyday citizenship and as a question related to their wellbeing. The study's empirical data comprise life-course interviews with young adults aged 18 to 24 years (N=17). All the participants had sought support from the Youth Shelters run by the Finnish Red Cross. They were a heterogenous group with regard to social class, with some having a middle-class background and others describing their families' economic obstacles. Many talked about difficult family relationships, some had been in foster care, some had moved to Finland as children or young persons and two had a refugee background.

The study's observations can be summarised in three points. First, the study makes clear that **young adults who need support in becoming independent are active agents in society**. Many plan to do their part by studying and entering working life. Young adults value the civic skills of providing for oneself, paying taxes and pursuing other dealings with the institutional system, and they appreciate the skills they have learned in the process of becoming independent. In addition, many are interested in participating in and influencing what happens in society, having many diverse opinions on that topic. At the same time, they feel that they cannot access the political sphere and that they lack knowledge of how to address societal concerns.

Second, **becoming independent is fundamentally a social process and cannot be accomplished alone**. The interviews highlight the importance of resorting to others and seeking help as part of the skills of becoming independent. Crucial in the development of these skills is learning them together with others—in families and schools, with friends and in services. Becoming independent in young adulthood requires the ability to be and act in new ways in developing social relations and societal systems. Young adults need support in maintaining meaningful social relations in their lives and in creating new connections in society. This demands that they have sufficient knowledge of questions related to becoming independent as well as the skills and courage to seek help.

Third, the study shows **the importance to young adults of the societal expectations related to becoming an adult**. Integrating into working life is an especially important goal for both young adults and the greater society, but finding one's own path is not always quick or easy. The study shows that the obligation to choose, a lack of awareness of alternatives and competition for education and jobs can create disabling pressures that make some young adults diverge from the institutional path to adulthood. Similarly, if their route to working life has been winding and difficult, young adults may feel that society sees them primarily as problems and targets of control.

The publication is based on a collaboration between the ALL-YOUTH research project and the Finnish Red Cross Youth Shelters. It includes short articles written by the staff of the Youth Shelters in which they reflect on the research findings from the perspective of their own work and expertise.

Sammandrag

Päivi Honkatukia, Jenni Kallio, Miia Lähde & Jenni Mõlkänen

Att vara sig själv som en del av samhället

– Unga vuxna i självständighetsprocessen som medborgare

I undersökningen granskas unga vuxnas erfarenheter av att bli självständiga utgående från samhälleligt aktörskap och levtt medborgarskap samt som en fråga i anknytning till välfärd. Undersökningens empiriska material består av intervjuer av 18-24-åriga unga vuxna ur ett livcykliskt perspektiv (N=17). Alla de intervjuade har sökt stöd hos Finlands Röda Kors De ungas skyddshus för ungdomar i frågor som gäller att bli självständig. Vad gäller bakgrunden är det fråga om en brokig skara, där det finns både unga vuxna vars klassposition verkar vara medelklass och personer som berättar om familjens medellöshet. Flera hade svåra familjeförhållanden och en del hade erfarenheter av placering utom hemmet. Några hade flyttat till Finland som barn eller unga och två hade flyktningbakgrund.

Undersökningsobservationerna kan sammanfattas i tre aspekter. För det första synliggör undersökningen att **unga vuxna som behöver stöd i självständighetsprocessen är aktiva aktörer i samhället**. Många tänker att de utför sin del genom att studera och få fotfäste i arbetslivet. De unga vuxna värdesätter medborgarkompetensen, som ansluter sig till utkomst, betalning av skatter eller uträttande av ärenden inom det institutionella systemet, och de berättar att de lärt sig dessa färdigheter som en del av sin självständighetsprocess. Dessutom är många intresserade av att påverka i samhället och de har många slag av åsikter gällande samhället. Samtidigt upplever de att de inte får komma med i politiken eller att de inte har tillräckligt med kunskaper om hur de kan påverka ärenden.

För det andra visar undersökningen att **det i grunden är en social process att bli självständig, vilket inte betyder att man ska klara sig ensam**.

Av intervjuer berättelserna framgår att det är viktigt att ty sig till andra och att söka hjälp som en del av självständighetsfärdigheterna. För att de ska utvecklas är det viktigt hur man kan lära sig dem tillsammans med andra: i familjen, i skolan, med vänner och i tjänster. Att bli självständig i ung vuxen-livsskedet innebär en förmåga att vara och agera på nya sätt i människorelationer som bildas och i samhällets olika system. I självständighetsprocessen är det viktigt att de unga vuxna stöds i att upprätthålla sitt livs viktiga sociala relationer och att skapa nya kontakter till samhället. Detta förutsätter också att de har tillräckliga kunskaper om frågor som gäller att bli självständig samt förmåga och mod att be om hjälp.

För det tredje visar undersökningen **hur samhällets förväntningar gällande vuxenblivande påverkar de unga vuxna**. I synnerhet är möjligheten att komma in i arbetslivet ett viktigt mål såväl för de unga vuxna som för det omgivande samhället. Det är dock inte lätt för alla att hitta den "egna grejen" och det sker inte på ett ögonblick. Undersökningen visar att tvånget att välja, bristen på information om alternativen samt konkurrensen om utbildnings- och arbetsplatser orsakar för en del rent av en förlamande press, varvid de kan ställa sig helt vid sidan om den institutionella vuxenprocessen. Likaså, om vägen till arbetslivet har varit svår och krokig, kan den unga vuxna uppleva att han eller hon i första hand har blivit bemött som ett problem och ett kontrollobjekt.

Publikationen baserar sig på forskningsprojektet ALL-YOUTHs och Finlands Röda Kors De ungas skyddshus gemensamma undersökning. Publikationen innehåller korta texter, där personalen vid skyddshuset funderar på undersökningens resultat på basis av sitt arbete och sin sakkunskap.

www.allyouthstn.fi

www.punainenristi.fi

www.nuortenturvatalo.fi